

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO

**ANALIZA PROGRAMA ČEZMEJNEGA SODELOVANJA
SLOVENIJA-MADŽARSKA 2007-2013
IN NJEGOVIH REZULTATOV**

Ljubljana, oktober 2018

ANNAMARIA BEDICS

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana Annamaria Bedics, študentka Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, avtorica predloženega dela z naslovom Analiza programa čezmejnega sodelovanja Slovenija-Madžarska 2007-2013 in njegovih rezultatov, pripravljenega v sodelovanju s svetovalcem prof. dr. Matejem Švigeljem

IZJAVLJAM

1. da sem predloženo delo pripravila samostojno;
2. da je tiskana oblika predloženega dela istovetna njegovi elektronski obliki;
3. da je besedilo predloženega dela jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam oziroma navajam v besedilu, citirana oziroma povzeta v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani;
4. da se zavedam, da je plagiatstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Kazenskem zakoniku Republike Slovenije;
5. da se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predloženega dela dokazano plagiatstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom;
6. da sem pridobila vsa potrebna dovoljenja za uporabo podatkov in avtorskih del v predloženem delu in jih v njem jasno označila;
7. da sem pri pripravi predloženega dela ravnala v skladu z etičnimi načeli in, kjer je to potrebno, za raziskavo pridobila soglasje etične komisije;
8. da soglašam, da se elektronska oblika predloženega dela uporabi za preverjanje podobnosti vsebine z drugimi deli s programsko opremo za preverjanje podobnosti vsebine, ki je povezana s študijskim informacijskim sistemom članice;
9. da na Univerzo v Ljubljani neodplačno, neizključno, prostorsko in časovno neomejeno prenašam pravico shranitve predloženega dela v elektronski obliki, pravico reproduciranja ter pravico dajanja predloženega dela na voljo javnosti na svetovnem spletu preko Repozitorija Univerze v Ljubljani;
10. da hkrati z objavo predloženega dela dovoljujem objavo svojih osebnih podatkov, ki so navedeni v njem in v tej izjavi.

V Ljubljani, dne 4. oktobra 2018

Podpis študentke: _____

KAZALO

UVOD	1
1 KOHEZIJSKA POLITIKA EVROPSKE UNIJE	3
1.1 Zgodovina kohezijske politike v Evropski uniji	4
1.1.1 Finančne perspektive pred 2007-2013 in kohezijska politika	5
1.1.1.1 <i>Delors-1 paket (1988-1992)</i>	6
1.1.1.2 <i>Delors-2 paket (1993-1999)</i>	7
1.1.1.3 <i>Agenda 2000 (2000-2006)</i>	8
1.1.2 Večletni finančni okvir 2014-2020 in kohezijska politika	10
1.2 Kohezijska politika in finančna perspektiva 2007-2013	11
1.3 Kohezijska politika in njeni finančni instrumenti	15
1.3.1 Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja	16
1.3.2 Evropski sklad za pomorstvo in ribištvo	17
1.3.3 Evropski socialni sklad	17
1.3.4 Kohezijski sklad	19
1.3.5 Evropski sklad za regionalni razvoj	21
1.4 Kohezijska politika na Madžarskem in v Sloveniji	24
1.4.1 Kohezijska politika na Madžarskem od vstopa v EU	25
1.4.2 Kohezijska politika v Sloveniji od vstopa v EU	27
2 OPERATIVNI PROGRAM ČEZMEJNEGA SODELOVANJA SLOVENIJA-MADŽARSKA 2007-2013	29
2.1 Evropsko teritorialno sodelovanje in izkušnje Madžarske ter Slovenije pri izvajanju skupnih čezmejnih dejavnosti	29
2.2 Pomembni strateški dokumenti in uredbe	32
2.3 Opis območja sodelovanja s poudarkom na Slovenskem Porabju	33
2.4 Programska strategija, strateški cilji in prednostne naloge	38
2.4.1 Povečanje privlačnosti območja sodelovanja	41
2.4.2 Trajnostni razvoj	42
2.4.3 Tehnična pomoč	44
3 EVROPSKA ČEZMEJNA PROJEKTA »SOSED K SOSEDU« IN »UPKAČ«	45
3.1 Izbrana metodologija raziskovanja in način analize rezultatov	45

3.2	Razvojna agencija Slovenska krajina	47
3.3	Predstavitev projekta »Sosed k sosеду«	48
3.4	Predstavitev projekta »UPKAČ«	53
4	REZULTATI ANALIZE PROJEKTOV »SOSED K SOSEDU« IN »UPKAČ« .	59
	SKLEP	61
	LITERATURA IN VIRI	63
	PRILOGE.....	69

KAZALO TABEL

Tabela 1:	Struktura finančnega okvirja za programsko obdobje 2007-2013	5
Tabela 2:	Finančna perspektiva 2007-2013 po posameznih kategorijah izdatkov za EU-28 (v mio EUR, 2013)	13
Tabela 3:	Delež novih držav članic pri pridobljenih sredstvih Kohezijskega sklada EU med letoma 2004-2006	20
Tabela 4:	Razdelitev sredstev Kohezijskega sklada po upravičenih državah članicah med letoma 2007-2013 (v mio EUR)	21
Tabela 5:	Prednostne naloge in specifični cilji Čezmejnega operativnega programa Slovenija-Madžarska 2007-2013	40
Tabela 6:	Razdelitev finančnih sredstev Čezmejnega operativnega programa Slovenija-Madžarska 2007-2013 po prednostnih nalogah, v EUR	41
Tabela 7:	Določeni kazalniki in dejavnosti projekta »Sosed k sosеду«.....	50
Tabela 8:	Finančni načrt projekta »UPKAČ« (v EUR).....	54
Tabela 9:	Določeni kazalniki in dejavnosti projekta »UPKAČ«.....	55

KAZALO SLIK

Slika 1:	Kohezijska politika na Madžarskem med 2007-2013 – razdelitev regij po prioriteti 1 in 2	26
Slika 2:	Kohezijska politika v Sloveniji med 2007-2013 –regij po prioriteti 1	27
Slika 3:	Čezmejno sodelovanje 1989-2013	30
Slika 4:	Območje sodelovanja čezmejnega OP-ja Slovenija-Madžarska 2007-2013	34
Slika 5:	Prostorska lokacija Porabja znotraj županije Vas na Madžarskem.....	37
Slika 6:	Projektno območje čezmejnega projekta »Sosed k sosеду«	48

Slika 7: Projektno območje čezmejnega projekta »UPKAČ«.....	54
---	----

KAZALO PRILOG

Priloga 1: Zapis vprašanj za izvedbo strukturiranega intervjuja z izvajalci projektne aktivnosti v okviru projekta »Sosed k sosеду« in »UPKAČ«.....	1
Priloga 2: Prepis intervjuja z direktorico Razvojne agencije Slovenska krajina (13. junij, 2018).	2
Priloga 3: Zapis vprašanj za izvedbo strukturiranega skupinskega intervjuja z deležniki projektne aktivnosti v okviru projekta »Sosed k sosеду«.....	7
Priloga 4: Zapis vprašanj za izvedbo strukturiranega skupinskega intervjuja z deležniki projektne aktivnosti v okviru projekta »UPKAČ«.....	8
Priloga 5: Prepis skupinskega intervjuja z deležniki projektov »Sosed k sosеду« in »UPKAČ« (15. junij, 2018).	9

SEZNAM KRATIC

ang. - angleško

BDP – bruto domači proizvod

BNP - bruto nacionalni proizvod

ECU – (angl. European Currency Unit) evropska obračunska enota

EKJS - Evropski kmetijski jamstveni sklad

EKSRP - Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja

EKUJS - Evropski kmetijski usmerjevalni in jamstveni sklad

ES – Evropska skupnost

ESR - Evropski sklad za ribištvo

ESRR - Evropski sklad za regionalni razvoj

ESS – Evropski socialni sklad

EU – (ang. European Union); Evropska unija

EUR – (angl. euro) evro

NHRDP – (angl. New Hungary Rural Development Programme) Program razvoja podeželja 2007-2013 za Madžarsko

NSNRP – Nacionalni strateški načrt razvoja podeželja

NSRO – Nacionalni strateški referenčni okvir

NUTS – (fr. Nomenclature des unités territoriales statistiques) skupna klasifikacija statističnih teritorialnih enot

OP – operativni program

RASK – Razvojna agencija Slovenska krajina

R&D – (ang. Research and Development) raziskovanje in razvoj

US – Uredba Sveta (Evropske unije)

UVOD

Širitev Evropske unije po letu 2000 je povzročala večjo neskladnost znotraj Skupnosti, ki jo je bilo potrebno rešiti. Po mnenju Komisije Evropskih skupnosti (v nadaljevanju ES) je ta prelomnica ponudila možnost za prenavljanje temeljev konkurenčnosti, zviševanje možnosti za rast in produktivnost evropskih držav ter za krepitev socialne kohezije (Komisija Evropskih skupnosti, 2005). Zaradi tega je Evropska unija začela angažirati še večja finančna sredstva za doseganje konvergence znotraj skupnosti. Kot posledica tega je bila izoblikovana tudi prva finančna perspektiva 2000-2006, ki je bila namenjena takratnim državam članicam. Po vstopu desetih novih članic leta 2004 pa je bilo izrednega pomena izdelati novo finančno perspektivo 2007-2013¹, pri kateri bi že lahko te nove članice v celoti sodelovale (Mrak & Rant, 2006).

Finančna perspektiva 2007-2013 je določila tri povezane cilje, preko katerih je Evropska unija lahko določala ustrezne finančne instrumente za doseganje le-teh. Ti so naslednji: cilj konvergence, cilj regionalne konkurenčnosti in zaposlovanja ter cilj evropskega teritorialnega sodelovanja (Uredba Sveta (ES) o splošnih določbah o Evropskem skladu za regionalni razvoj, Evropskem socialnem skladu in Kohezijskem skladu in razveljavitvi Uredbe (ES) št. 1260/1999 (US-1), Ur. l. Evropske unije, št. 1083/2006).

Leta 2004 sta po vstopu v Evropsko unijo Madžarska in Slovenija tudi postali upravičeni do finančnih virov skupnosti še za preostanek takratne finančne perspektive, s katerimi sta lahko začeli razvijati svoj položaj znotraj Skupnosti in s tem hkrati prispevali k doseganju ciljev Evropske unije (v nadaljevanju EU). Z uvedbo finančne perspektive 2007-2013 sta tudi Madžarska in Slovenija dosegli popolno upravičenost do omenjenih finančnih sredstev.

Eden od največjih izzivov, ki je bil postavljen pred nove države članice EU, kot sta bili Slovenija in Madžarska, je bil, kako koordinirati svoje notranje ekonomske politike s spoštovanjem predpisov in pričakovanj ekonomske in monetarne unije. Še večji izziv je pomenilo doseganje višje ravni razvitosti, s katero bi lahko postala njihova integracija v Skupnost čim hitrejša (Mrak & Rant, 2006). K temu je v veliki meri prispevala in še dandanes prispeva kohezijska politika EU.

Kot del finančne perspektive 2007-2013 je bilo financiranje cilja evropskega teritorialnega sodelovanja določeno Evropskemu skladu za regionalni razvoj (v nadaljevanju ESRR). Znotraj tega cilja so bili izdelani različni operativni programi (v nadaljevanju OP) tudi za

¹ Izvedba projektov, sofinanciranih preko finančne perspektive 2014-2020, trenutno še poteka. Zaradi pomanjkanja zadovoljivih podatkov o rezultatih teh projektov čezmejnega sodelovanja Slovenija-Madžarska finančna perspektiva 2014-2020 ni predmet raziskave tega magistrskega dela.

čezmejno sodelovanje držav članic EU. Eden od teh je čezmejno sodelovanje Slovenija-Madžarska 2007-2013.

Namen mojega magistrskega dela je proučiti in predstaviti operativni program za čezmejno sodelovanje Slovenija-Madžarska 2007-2013 z uporabo programske dokumentacije in drugih tujih ter slovenskih in madžarskih virov. Raziskujem konkretno izvedbo tega operativnega programa preko izvedenih projektov Razvojne agencije Slovenska krajina skozi dve prednostni nalogi programa, in sicer projekt »Sosed k sosеду« s področja kulture in projekt »UPKAČ« s področja trajnostnega razvoja.

Cilj magistrskega dela je, da po izvedeni analizi sekundarnih virov o projektih in zbranih primarnih virih, kot so strukturirani intervjuji, predstavim vidne rezultate uspešnosti operativnega programa s težiščem predvsem na geografskem območju Porabja in s preseganjem na pomursko območje.

Z magistrskim delom želim pokazati, da ti projekti pripomorejo k ohranjanju kulturne raznolikosti na območju slovensko-madžarske meje in so prav tako pomembni pri zagotavljanju in promoviranju trajnostnega razvoja v teh regijah. Tudi s tem delom želim prikazati, da ne glede na to, ali govorimo o kulturnih projektih ali projektih, osredotočenih na trajnostni razvoj, vsi prinašajo vidne gospodarske koristi in pozitivne rezultate tudi pri kategoriji zaposlovanja.

Z ugotovitvami in predstavitvijo rezultatov deležnikov operativnega programa ter z ugotovitvami lastnega raziskovanja želim prispevati k prihodnji izdelavi projektov čezmejnega sodelovanja na območju Porabja, poskušam predlagati ideje in razvojne možnosti, ki so lahko v korist deležnikom projektov, ter ugotoviti tudi nekaj pomanjkljivosti, ki lahko ovirajo uspešno izvajanje projektov.

Magistrsko delo temelji na pregledu ustrezne strokovne literature in virov; dokumentov, izdanih s strani EU, ter drugih sekundarnih virov slovenskih, madžarskih in tujih avtorjev. Uporabljeni so rezultati metode spraševanja, ki vključuje primarne vire, kot so strukturirani intervjuji. Metoda, ki je uporabljena pri analizi rezultatov primarnih in sekundarnih virov, je predvsem opisna metoda s ključnimi ugotovitvami.

Magistrsko delo je sestavljeno iz štirih glavnih vsebinskih poglavij. Prvo poglavje predstavi kohezijsko politiko EU v obdobju finančne perspektive 2007-2013 s poudarkom na različnih finančnih instrumentih politike. Predstavitvi finančnih perspektiv pred letoma 2007-2013 in njihovi povezavi s kohezijsko politiko ter kratki predstavitvi finančne perspektive 2014-2020, ki je še trenutno v fazi izvedbe in ni predmet raziskave, namenim prvo podpoglavje. Finančni perspektivi 2007-2013 namenim več pozornosti in jo predstavim v posebnem podpoglavju, saj je tesno povezana s predmetom raziskave te magistrske naloge. Posebej razložim in predstavim tudi delovanje ESRR ter ukrepe in rezultate kohezijske politike v Sloveniji in na Madžarskem. V drugem poglavju predstavim in analiziram operativni program čezmejnega sodelovanja Slovenija-Madžarska v letih

2007-2013. To poglavje razdelila na več podpoglavij, da lahko podrobneje analiziram strateške dokumente in uredbe, ki določajo operativni program, območja sodelovanja s poudarkom na predstavitvi Porabja in programsko strategijo s strateškimi cilji ter prednostnimi nalogami programa. Posebej tudi predstavim vse tri prednostne naloge, določene v programu. V tretjem poglavju predstavim Razvojno agencijo Slovenska krajina in njena že izvedena čezmejna projekta »Sosed k sosеду« ter »UPKAČ«. V tem delu tudi analiziram uspešnost projektov in predstavim rezultate svojega raziskovalnega dela. V četrtem poglavju pa predstavim ugotovitve analize ter predlagam razvojne možnosti za prihodnost. V primeru ugotovljenih pomanjkljivosti pri izvedbi projektov tudi predlagam možne korektivne ukrepe. Magistrsko delo zaključim s sklepnimi ugotovitvami.

1 KOHEZIJSKA POLITIKA EVROPSKE UNIJE

Kohezijska politika EU, ki temelji na finančni solidarnosti med državami, je skupek politik, usmerjenih za doseganje gospodarske, socialne in teritorialne konvergence na ravni celotne skupnosti. Ta politika omogoča prenos približno tretjine skupnih finančnih sredstev EU proračuna iz bogatejših držav članic v najbolj zaostale regije. Čeprav se prenos uresniči v prid zaostalim državam članicam, je ta politika tudi v korist neto plačnicam v proračun, saj le-te pridobijo investicijske možnosti posebej v tistih regijah, kjer se nekatere vrste gospodarskih dejavnosti še niso razvile (Mrak, Mrak & Rant, 2004).

Strokovne politike, ki so usmerjene v reševanje gospodarskih in socialnih razlik med evropskimi državami, obstajajo že vrsto let, celo od Rimske pogodbe iz leta 1957, torej od ustanovitve Evropske gospodarske skupnosti. Toda takrat te politike še niso predstavljale več kot približno 4 % skupnega evropskega proračuna. Od uveljavitve Enotnega evropskega akta in vzpostavitve temeljev kohezijske politike leta 1988 ter zaradi širitve mej skupnosti, pa se velikost finančnih sredstev, namenjenih za doseganje ciljev kohezijske politike, nenehno povečuje.

Kohezijska politika EU temelji na štirih osnovnih načelih. Ta so naslednja (Evropska Komisija, 2018):

- osredotočanje na omejeno število ciljev s poudarkom na najmanj razvitih regijah,
- večletno programiranje, ki temelji na izvedbi analiz, strateškem načrtovanju in ocenjevanju,
- dodatnost mora biti zagotovljeno zaradi tega, da države članice ne nadomeščajo svojih javnih financ s finančnimi izdatki, ki jih pridobijo s strani EU,
- partnerstvo pri načrtovanju in izvajanju tistih programov, ki zajemajo nacionalne, podnacionalne in evropske akterje.

Kohezijska politika je skozi leta postala takšna strokovna politika, ki ne cilja le na doseganje konvergence na ravni EU, ampak tudi na podpiranje rasti, konkurenčnosti in

ustvarjanje delovnih mest. Ta politika podpira takšne strategije, ki imajo neposredno številne regionalno-socialne, gospodarske in okoljske koristi (Evropska Komisija, 2018).

1.1 Zgodovina kohezijske politike v Evropski uniji

Z vstopom Grčije v letu 1981 in Španije ter Portugalske v letu 1986 je število držav članic EU naraslo na dvanajst držav. Sicer so s to širitvijo tri veliko revnejše države vstopile v Skupnost, ki so imele pred sabo nacionalne razvojne izzive in so bile zaskrbljene zaradi konkurenčne grožnje, ki jo je za njih pomenil notranji trg EU.

Zaradi tega se je pojavila potreba po razvijanju in preoblikovanju takratne kohezijske oziroma regionalne politike EU. Oblikovanje nove kohezijske politike se je uresničilo v treh fazah, in sicer: določanje pravne podlage, izoblikovanje finančnega in regulativnega okvirja (Manzella & Mendez, 2009).

Ustrezno pravno podlago je zagotavljal Enotni akt iz leta 1985. V tem aktu je bilo določeno ime politike kot ekonomska in socialna kohezija. Cilji politike so bili določeni ob upoštevanju načel kot celovit in skladen razvoj Skupnosti, okrepitev ekonomske in socialne kohezije z osredotočanjem na znižanje razlik med vsemi regijami in zaostalosti najmanj razvitih regij. Ključni instrumenti za izvedbo ciljev politike so bili trije strukturni skladi, in sicer ESRR, Evropski kmetijski usmerjevalni in jamstveni sklad (v nadaljevanju EKUJS) ter Evropski socialni sklad (v nadaljevanju ESS). Poleg tega je bilo pa tudi pričakovano, da državne ekonomske politike in druge skupnostne politike prispevajo k doseganju ciljev kohezijske politike na usklajen način (Iván, 2005).

Finančni in regulativni okvir za implementacijo kohezijske politike sta bila določena preko Delorsovega² prvega paketa (Delors-1) februarja leta 1988, ko se je zaključil postopek odobritve za implementacijo ključnih strateških elementov, predpisanih v Enotnem evropskem aktu. S tem so se podvojila finančna sredstva, namenjena za kohezijsko politiko preko strukturnih skladov. Kot regulativni okvir so bila določena tista štiri osnovna načela, ki so bila omenjena v uvodnem odstavku prvega poglavja (Manzella & Mendez, 2009).

Višina finančnih sredstev je bila določena v okviru t.i. finančnih perspektiv. Tudi Delors-1 je veljala kot finančna perspektiva. Po definiciji je finančna perspektiva instrument za srednjeročno javno-finančno načrtovanje EU, preko katere so določene in dogovorjene proračunske prioritete. Ta pospeši postopek oblikovanja proračuna in olajša vodenje različnih programov, zato pripomore k predvidljivemu razvoju izdatkov EU in celotnih javnih financ Skupnosti. Tako so določene tudi zgornje meje finančnih sredstev, ki jih lahko pridobijo države članice, razdeljene po kategorijah predvidenih izdatkov. Določeno

² Jacques Delors (rojen: 20. julij 1925, Pariz): francoski ekonomist in politik, predsednik Evropske komisije med letoma 1985-1995 (Jacques Delors, b.l.).

je, da mora biti zgornja meja izdatkov, namenjenih državam članicam, manjša od predvidenih lastnih sredstev v določenem obdobju.

Finančna perspektiva je sprejeta na osnovi medinstitucijskega dogovora med Evropsko komisijo, Evropskim parlamentom in Svetom EU. Čeprav je finančna perspektiva izoblikovana na več let, je za dejansko koriščenje sredstev potrebno izvesti vsakoletni postopek odobritve in sprejema proračuna za naslednjo leto (Mrak, Mrak & Rant, 2004).

Kot sem že omenila, finančna perspektiva določa zgornje meje izdatkov EU v odvisnosti kategorij, ki se lahko razlikujejo v določenih obdobjih, sicer se vedno sledi temeljem. Kot primer, spodnja Tabela 1 prikazuje sestavo kategorij finančne perspektive 2007-2013.

Tabela 1: Struktura finančnega okvirja za programsko obdobje 2007-2013

1.	Trajnostna rast
1a.	Konkurenčnost za rast in zaposlovanje
1b.	Kohezija za rast in zaposlovanje
2.	Ohranjanje in upravljanje naravnih virov (vključno s tržnimi odhodki in neposrednimi plačili)
3.	Državljanstvo, svoboda, varnost in pravo
3a.	Svoboda, varnost in pravo
3b.	Državljanstvo
4.	EU kot globalni akter
5.	Administracija
6.	Odškodnine

Vir: EUR-Lex, 2018.

Pri vsaki kategoriji so upoštevane tudi t.i. »Rezerve za nepredvidene izdatke« (EUR-lex, 2018).

V naslednjih dveh podpoglavjih bom predstavila finančne perspektive pred obdobjem 2007-2013 in večletni finančni okvir 2014-2020. Predstavitvi finančne perspektive 2007-2013 bom namenila posebno podpoglavje 1.2, ki bo sledilo tema dvema podpoglavjema.

1.1.1 Finančne perspektive pred 2007-2013 in kohezijska politika

Od leta 1988 naprej lahko govorimo o petih finančnih perspektivah, ki so zajemale pet- ali sedemletna obdobja. Te so (Evropska Komisija, 2011b):

1. Delors-1 paket od leta 1988 do leta 1992,
2. Delors-2 paket od leta 1993 do leta 1999,

3. Agenda 2000 od leta 2000 do leta 2006,
4. Finančna perspektiva 2007-2013,
5. Europe 2020 od leta 2014-2020.

1.1.1.1 Delors-1 paket (1988-1992)

Prva finančna perspektiva 1988-1992 (Delors-1) je določila nov finančni okvir izdatkov EU, ki ga je zahtevala predvsem širitev Skupnosti v 80-letih. Perspektiva se je ukvarjala in ciljala predvsem na štiri večja vprašanja, in sicer (Iván, 2005):

- proračunska disciplina z določitvijo strukture in zgornjih mej izdatkov,
- omejitev izdatkov, dodeljenih za razvoj kmetijstva,
- povečanje strukturnih skladov,
- reformiranje sistema lastnih izdatkov.

S prvo finančno perspektivo je bil postavljen tudi temelj za strukturo izdatkov, ki je še dandanes osnova za kategoriziranje izdatkov finančnih okvirjev (Iván, 2005):

- EKUJS – usmerjevalni oddelek,
- strukturna podpora (ESS in ESRR),
- večletni programi (kot R&D, itd.),
- drugi programi, na primer transport, okoljevarstvo, podpora tretjim državam,
- odplačila in administracijski izdatki,
- denarna rezerva (predvsem za odpravo negativnih učinkov gibanja deviznega tečaja).

Po dogovoru iz leta 1988 je bilo določenih pet prioritet kohezijske politike za obdobje prve finančne perspektive, in sicer (Inforegio, 2008):

- spodbujanje razvoja in strukturnega prilagajanja zaostalih regij (prioriteta 1),
- pretvorba regij, prizadetih z resnim upadom industrijskega dejanja (prioriteta 2),
- boj proti dolgoročni brezposelnosti (prioriteta 3),
- olajšanje integracije mladih na trg dela (prioriteta 4),
- pospešitev prilagajanja kmetijskih struktur in spodbujanje razvoja podeželja (prioriteta 5).

Dodatno novost je pomenila zahteva po izdelavi t.i. operativnih programov s strani držav in akterjev, ki črpajo kohezijska sredstva. Prav tako je bila nova zahteva po prikazu regionalnih razvojnih načrtov (za prioritete 1, 2, 5b) in državnih razvojnih načrtov (3, 4, 5a). Večletno programiranje in načrtovanje sta pomenila dodatni izziv za države članice pri uveljavitvi svojih pravic pri črpanju evropskih sredstev. Poleg tega je od skupnostnih organov bilo zahtevano izoblikovanje postopkov za upravljanje s skladi in za kontroliranje ter nadzorovanje sistema zagotavljanja finančnih sredstev. Komunikacija je dobila še pomembnejšo vlogo na vseh ravneh izvajanja kohezijske politike (Inforegio, 2008).

V tem obdobju so se izdatki za strukturne sklade podvojili, bili so 69 mrd evropske obračunske enote (v nadaljevanju ECU), s tem so dosegli 25 % celotnega skupnostnega proračuna. Največji koristniki teh sredstev so bile države Španija (14,2 mrd ECU), Italija (11,4 mrd ECU), Portugalska (9,2 mrd ECU) in Grčija (8,2 mrd ECU). Pomemben rezultat obdobja je bil s tremi odstotki višja rast bruto domačega proizvoda (v nadaljevanju BDP) zaostalih regij kot povprečje EU. Pozitiven rezultat programa je predstavljalo tudi ustvarjanje 600.000 novih delovnih mest v Grčiji, Španiji, na Irskem in Portugalskem. Več kot 470.000 malih in srednje velikih podjetij je pridobilo finančno podporo; uresničilo pa se je tudi izobraževanje 917.000 ljudi v vseh državah članicah (Evropska Komisija, 2018).

1.1.1.2 Delors-2 paket (1993-1999)

Po podpisu Maastrichtske pogodbe v letu 1992 se je začelo novo obdobje v evropski integraciji. S polaganjem dokončnih temeljev za notranji trg je bila oblikovana nova ekonomska in monetarna unija (Manzella & Mendez, 2009).

Manjše spremembe so se zgodile tudi v strukturi izdatkov za finančno perspektivo 1993-1999 za t.i. Delors-v paket. Nova struktura je bila naslednja (Iván, 2005):

- EKUJS – usmerjevalni oddelek,
- strukturna podpora preko ESS in ESRR ter novo ustanovljenega Kohezijskega sklada,
- notranje politike, kot R&D, transport in energetika,
- zunanje politike – poleg mediteranskih programov je uveden Phare program,
- administracijski izdatki,
- denarna rezerva.

Okrepitev pomembnosti kohezijske politike je pomenila, da je kohezijska politika postala eden od osrednjih ciljev Skupnosti. Ta pomen je bil še bolj potrjen z ustanovitvijo novega Kohezijskega sklada za financiranje predvsem infrastrukturnih projektov v najbolj zaostalih državah članicah unije (Grčija, Irska, Španija in Portugalska), da tudi oni lahko prispevajo k doseganju konvergence na ravni monetarne unije. Poleg tega je pomenila novost tudi to, da je Komisija bila obvezana za izdajo Kohezijskega poročila vsaka tri leta, v katerem so predstavljeni dosežki preteklega obdobja in morebitni predlogi za prihodnje reforme (Manzella & Mendez, 2009).

V okviru Delors-2 paketa je bilo namenjenih 153 mrd evrov (v nadaljevanju EUR) za strukturne sklade in 15mrd EUR za novo ustanovljen Kohezijski sklad, torej se je znesek podpore, namenjene za doseganje ciljev kohezije, več kot podvojil v primerjavi s prejšnjo finančno perspektivo. Teh 168 mrd EUR je pomenil eno tretjino celotnega skupnostnega proračuna. Skoraj 68 % tega zneska pa je bilo dodeljenih najbolj zaostalim državam in regijam takratne Skupnosti.

V prioritetah kohezijske politike za obdobje 1993-1999 so bile uvedene le manjše razlike. Prejšnjim petim prioritetam je bila dodeljena ena nova, šesta prioriteta (Inforegio, 2008):

- spodbujanje razvoja in strukturnega prilagajanja zaostalih regij (prioriteta 1),
- pretvorba regij, prizadetih z resnim upadom industrijskega dejanja (prioriteta 2),
- boj proti dolgoročni brezposelnosti, podpiranje integracije mladih in predhodno izključenih na trg dela, spodbujanje enakih možnosti za zaposlovanje moških in žensk (prioriteta 3),
- olajšanje prilagoditve delavcev za spremembe v industriji in proizvodnem sistemu (prioriteta 4),
- pospešitev prilagajanja kmetijskih struktur k novim okvirjem skupne kmetijske politike in spodbujanje prilagajanja ribarskega sektorja in razvoja ter strukturnega preoblikovanja podeželskih območij (prioriteta 5),
- razvoj in strukturno prilagajanje regij z nizko gostoto prebivalstva (prioriteta 6), predvsem na Švedskem in Finskem (nove države članice od januarja 1995).

V tem obdobju so največ finančnih sredstev črpale države Španija (42,4 mrd EUR), Nemčija (21,8 mrd EUR), Italija (21,7 mrd EUR), Portugalska (18,2 mrd EUR), Grčija (17,7 mrd EUR) in Francija (14,9 mrd EUR). Glede rasti BDP-ja so dosegle nadpovprečno rast med drugim Portugalska (4,7 %), Nemčija (3,9 %) in Irska (2,8 %). Ustvarjenih je bilo 700.000 novih delovnih mest v EU. 800.000 malih in srednje velikih podjetij je dobilo finančno podporo. 35.948 km cest ali železniških prog je bilo zgrajeno in obnovljeno v okviru infrastrukturnih naložb (Evropska Komisija, 2018).

1.1.1.3 Agenda 2000 (2000-2006)

Leta 1999 je prišlo do odločitve o naslednji sedemletni finančni perspektivi za obdobje 2000-2006. Finančna perspektiva je dobila ime Agenda 2000. Toda pri načrtovanju tega finančnega okvirja je prišlo do pomembnih sprememb iz več razlogov. Predvidljiva je bila že znatna širitev EU, vendar še ni bilo mogoče vedeti, s koliko in katerimi državami se bo ta širitev dogajala. Prav tako je na koncu 90-desetih let ekonomsko okolje predvidevalo bolj stroge ukrepe, kot pri prejšnjih finančnih načrtovanjih. Brezposelnost skozi EU se je povišala in pritisk fiskalne konsolidacije, predvsem zaradi skupne valute, se je čutil znotraj Skupnosti (Manzella & Mendez, 2009).

Za razliko od prejšnjih programskih obdobj sta bili sprejeti dve finančni perspektivi. Prvi okvir določa strukturo izdatkov za EU s 15 državami članicami (EU15), drugi pa za EU vključno s šestimi novimi državami članicami (EU21). Struktura izdatkov za EU15 se ni razlikovala bistveno od prejšnjih struktur:

- EKUJS – usmerjevalni oddelek,
- strukturna podpora preko ESS in ESRR ter Kohezijskega sklada,

- notranje politike, kot R&D, transport in energetika,
- podpora tretjim državam,
- administracijski izdatki,
- denarna rezerva,
- predpristopna pomoč (Phare, ISPA, Sapard programi).

Finančni okvir za EU21 je imel še eno dodatno kategorijo poleg kategorij EU15 okvirja, in sicer širitvene izdatke. Ta kategorija je že upoštevala tudi sredstva, vplačana s strani novih držav članic (Iván, 2005).

Pri izdelavi načrtov Agende 2000 je Evropska Komisija določila štiri glavne cilje ukrepov za programe v okviru kohezijske politike (Manzella & Mendez, 2009):

- koncentracija podpore – zmanjševanje števila določenih prioritet od šest na tri, zmanjševanje števila skupnostnih pobud od trinajst na štiri (Interreg III, EQUAL, Leader+ in URBAN) in njihovega proračuna (na 5,35 % celotnih strukturnih virov) ter vezanje izdatkov ESS čim bolj na strategijo zaposlovanja EU;
- decentralizacija odgovornosti Evropske Komisije v programih – več nalog Nacionalnim upravnim organom in Nadzornemu odboru, Komisija pa deluje le kot svetovalni organ;
- poenostavitev programiranja in implementacije – osredotočanje na prednostne osi, kasnejši razvoj programov na nižjih ravneh;
- sprememba predpisov nadzovanja in poročanja, uvedba sistema rezervnih plačil po uspešnosti (zadrževanje 4 % dodeljenega sredstva, izplačilo na sredini obdobja) ter uvedba »n+2« pravila (večji del dodeljenih sredstev mora biti porabljen v roku dveh let).

Kot je bilo omenjeno, je cilj koncentracije podpore pomenil zmanjševanje števila prioritet za dodeljevanje strukturnih sredstev. Prioritete za obdobje 2000-2006 so bile naslednje (Inforegio, 2008):

- spodbujanje razvoja in strukturnega prilagajanja zaostalih regij (prioriteta 1),
- pospeševanje ekonomske in socialne pretvorbe regij, ki se soočajo s strukturnimi težavami (prioriteta 2),
- pospeševanje prilagajanja in modernizacije politik in sistemov izobraževanja, usposabljanja ter zaposlovanja (prioriteta 3).

Prav tako se je zmanjšalo število skupnostnih pobud. Cilj skupnostnih pobud je iskanje rešitev za takšne probleme, s katerimi se soočajo vsi ali večina regij in držav članic EU. Po Agendi 2000 so ostale štiri takšne pobude, in sicer (Evropska Komisija, 2003):

- Interreg III – pobuda za čezmejno, medregijsko in transnacionalno sodelovanje,
- URBAN II – pospeševanje inovativnih strategij večjih mest in mestnih okrožij,
- Leader+ - spodbujanje razvoja podeželja,

- EQUAL – pobude za boj proti diskriminaciji na trgu dela.

Za obdobje Agende 2000 je bilo določenih vsega skupaj 234,7 mrd EUR za kohezijsko politiko, to je bilo več kot tretjina celotnega evropskega proračuna za obdobje programiranja. Od tega je bilo 213 mrd EUR dodeljenih petnajstim državam članicam za obdobje 2000-2006, dodatnih 21,7 mrd EUR pa je lahko izkoriščalo deset novih držav članic za obdobje 2004-2006, ki so bile že z vstopom v celoti upravičene do kohezijskih sredstev EU. Čeprav se je 1. maja 2004 pridružilo EU deset držav (Ciper, Češka, Estonija, Poljska, Latvija, Litva, Madžarska, Malta, Slovaška in Slovenija) in se je s tem povečalo prebivalstvo EU za 20 %, je širitev povzročala le pet-odstotno povečanje celotnega BDP-ja Skupnosti. Zato je že v preostalih dveh letih finančne perspektive bilo izvedenih več razvojnih projektov tudi za nove države članice. V okviru prve prioritete je bilo na primer ustvarjenih 570.000 novih delovnih mest v zaostalih regijah EU, vključno s 160.000 novimi delovnimi mesti v novih državah članicah (Evropska Komisija, 2018).

1.1.2 Večletni finančni okvir 2014-2020 in kohezijska politika

Večletni finančni okvir³ 2014-2020, t.i. Europa 2020, je bil sprejet leta 2013. Skupnostni proračun za to obdobje znaša 1.082 mrd EUR in se razdeli na naslednjo strukturo izdatkov:

- zmanjšanje razlik v razvoju med regijami in okrepitev rasti ter ustarjanje delovnih mest prioriteta 1),
- trajnostna rast v kmetijstvu in razvoj podeželja (prioriteta 2),
- varnost in državljanstvo (prioriteta 3) – dejavnosti na področju azila in migracije,
- »Evropa v svetu« (prioriteta 4) – delovanje EU na mednarodni ravni,
- upravni odhodki (prioriteta 5).

Finančni okvir poleg petih prioritete tudi določa t.i. posebne instrumente za ukrepanje v nepredvidenih razmerah. Ti posebni instrumenti so naslednji: rezerva za nujno pomoč, Solidarnostni sklad EU, instrument prilagodljivosti, Evropski sklad za prilagoditev globalizaciji, varnostna rezerva, reševanje brezposelnosti mladih in R&D (Evropski svet, b.l.).

Poudarek pri izdatkih za kohezijsko politiko v večletnem finančnem okvirju 2014-2020 je na štirih področjih, katerih potencial za rast je nadpovprečni. Ta področja so R&D, mala in srednje velika podjetja, informacijske in komunikacijske tehnologije ter nizkoogljično gospodarstvo. Novost pomeni tudi podpiranje t.i. pametne specializacije, kar pomeni opredelitev temeljnih prednosti na ravni regij ali držav zaradi čim boljšega izkoriščanja

³ Novo poimenovanje finančnih perspektiv je stopilo v veljavo s podpisom Lizbonske pogodbe v letu 2007 in sicer se je poimenovanje spremenilo za večletni finančni okvir. Prvo programsko obdobje s tem poimenovanjem je obdobje 2014-2020 (<http://www.europarl.europa.eu/about-parliament/sl/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/treaty-of-lisbon>).

zagotovljenih osnov s strani EU. To omogoča regijam usmerjenost v produktivne naložbe in s tem maksimaliziranje potenciala za rast. Torej - posledica jasnih in merljivih ciljev bodo merljivi rezultati.

V obdobju 2014-2020 je za strukturne in kohezijske sklade namenjenih 351 mrd EUR, torej 34,3 % iz celotnega skupnostnega proračuna. Zato, ker je ta finančni okvir še v fazi izvedbe, lahko govorimo le o pričakovanih rezultatih. Do konca obdobja bo 14,5 milijonom novim uporabnikom omogočen dostop do širokopasovnega interneta. Ponujena bo podpora 7,4 milijonom brezposelnim in izobraževalne možnosti 8,9 milijonom evropskim prebivalcem. Načrtuje se podpiranje 1,1 milijonov malih in srednje velikih podjetij ter izboljšane infrastrukturne povezave več kot 20 milijonom prebivalcem (Evropska Komisija, 2018).

1.2 Kohezijska politika in finančna perspektiva 2007-2013

Na oblikovanje finančne perspektive 2007-2013 so vplivali različni dejavniki takratnega stanja EU. Število držav članic se je v letu 2004 povečalo na 25 držav; bila je pričakovana še nadaljnja širitev, priključitev Romunije in Bolgarije v letu 2006 (kar se je uresničilo leta 2007). V tistem obdobju so za EU bile značilne velike socialno-ekonomsko strukturne razlike in znatne razlike v razvitosti držav. S tem je paket reform kohezijske politike postal zelo nujen. Poleg tega so se pojavili problemi zaradi zmanjšanja ravni povprečnega BDP-ja na prebivalca med državami članicami. To je predvidevalo izključitev posameznih držav iz kategorije najbolj zaostalih regij (npr. Španija, saj je njena raven povprečnega BPD-ja na prebivalca že presegla raven 75 % povprečja EU). Tako se je spremenil izbor tistih držav, ki so bile upravičene do pomoči najbolj zaostalih regij. Prav tako se je upočasnila gospodarska rast celotne Skupnosti, raven brezposelnosti je bila višja kot v preteklih obdobjih, pa tudi makroekonomski pogoji so postali neugodni (Iván, 2005).

Vsi ti problemi so vodili do določanja treh večjih kategorij pričakovanih proti oblikovanju finančnega okvirja 2007-2013:

- proračun EU mora prispevati k trajnostnemu razvoju poleg doseganja ciljev notranjega trga. Ukrepi, ki jih je treba izvesti v okviru trajnostnega razvoja, so: konkurenčna in na znanju temelječa družba (cilji Lizbonske pogodbe iz leta 2000), pospeševanje socialne kohezije in varstvo okolja.
- sledenje načelu »območje varnosti in svobode«. To je dejansko varovanje zunanjih mej, predvsem novih mej EU ter zagotavljanje »kolektivnih storitev«, kot so varnost hrane, okoljska in tehnična varnost ter skupnostni razvoj dostopa do javnih storitev (elektrika, transport, izobraževanje, socialne storitve).
- razvoj EU v »kontinentalno in globalno politično velesilo«. Ta razvoj predvideva doseganje rezultatov na treh področjih: verodostojnost sosedske politike, zanesljiva

partnerska vloga v mednarodnih odnosih za trajnostni razvoj, ter pripravljenost na nove politične in varnostne izzive.

Za finančni okvir 2007-2013 je bila določena naslednja struktura izdatkov, ki jo tudi prikazuje Tabela 2 (Iván, 2005):

1. Trajnostni razvoj
 - a. Konkurenčnost v korist rasti in zaposlovanja. Potrebni ukrepi: dviganje standardov izobraževanja in usposabljanja, R&D, podpora podjetjem, razvoj in povezovanje omrežnih infrastruktur, politika zaposlovanja in socialna politika.
 - b. Kohezija v korist rasti in zaposlovanja.
2. Ohranjanje in gospodarjanje z naravnimi viri. Izvedba reforma skupne kmetijske politike iz leta 2003, vključno z reformiranjem razvoja podeželja in ribištva, ter nove obveze in naloge v korist varstva okolja.
3. EU v službi njenih prebivalcev – območje svodobe, varnosti in pravičnosti. Osredotočanje na pravosodje in notranje zadeve (predvsem na skupno politiko priseljevanja in azil ter varovanje zunanjih mej), javne storitve in ohranjanje evropske kulture ter kulturne pestrosti.
4. EU kot globalni akter – zunanje zadeve, nova sosedska politika, pomoči, trgovanje in predpristopne pomoči.
5. Administrativni izdatki
6. Odškodnine

Tabela 2: Finančna perspektiva 2007-2013 po posameznih kategorijah izdatkov za EU-28 (v mio EUR, 2013)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Skupaj 2007- 2013 (v mio EUR)	Delež izdatkov po kategorijah (%)
1. Trajnostni razvoj	53.979	57.653	61.696	63.555	63.974	67.614	70.644	439.115	45,0
a. Konkurenčnost za rast in zaposlovanje	8.918	10.386	13.269	14.167	12.987	14.853	15.670	90.250	9,2
b. Kohezija za rast in zaposlovanje	45.061	47.267	48.427	49.388	50.987	52.761	54.974	348.865	35,8
2. Ohranjanje in upravljanje naravnih virov	55.143	59.193	56.333	59.955	59.888	60.810	61.289	412.611	42,3
3. Državljanstvo, svoboda, varnost in pravo	1.273	1.362	1.518	1.693	1.889	2.105	2.407	12.247	1,3
4. EU kot globalni akter	6.578	7.002	7.440	7.893	8.430	8.997	9.595	55.935	5,7
5. Administrativni izdatki	7.039	7.380	7.525	7.882	8.091	8.523	8.492	54.932	5,6
6. Odškodnine	445	207	210	0	0	0	75	937	0,1
Skupaj po letih (v mio EUR)	124.457	132.797	134.722	140.978	142.272	148.049	152.502	975.777	100

Vir: Prirejeno po Evropski komisiji, (2012).

Kot je bilo že omenjeno, se je pri načrtovanju nove finančne perspektive za leta med 2007-2013 pojavila potreba po reformiranju kohezijske politike, saj je to predvidevalo takratno gospodarsko in socialno okolje EU. Zato se je v obdobju 2007-2013 uvedla vrsta drugačnih postopkov, kot je bilo značilno pri prejšnji finančni perspektivi. Države članice in regije so dobile možnost, da prednostne naloge kohezijske politike Skupnosti preoblikujejo v nacionalne prednostne naloge, pri katerih imajo več svobode pri upoštevanju svoje nacionalne posebnosti. Poleg tega je finančna pomoč, ki jo lahko od takrat dobijo države članice, manj razpršena in se osredotoča predvsem na kategorije krepitve rasti in zaposlovanja (tako imenovana lizbonska strategija). Še en nov postopek, ki je bil uveden, je bilo vzpostavljanje pravil upravičenosti izdatkov na nacionalni ravni namesto skupnostni ravni. Dodatno olajšavo lahko v tem primeru pomeni tudi to, če država že v začetku dokaže, da je njen sistem revizije zanesljiv. Tako so njene obveznosti do Komisije manjše in se Komisija lahko zanaša le na ocene, izdelane s strani nacionalnih revizijskih organov (Evropske skupnosti, 2007).

Celotni znesek, namenjen za kohezijsko politiko v obdobju 2007-2013, je bil 348 mrd EUR, kar predstavlja 35,7 % celotnega skupnostnega proračuna, kar je razvidno iz Tabele 2. Regulativni paket je bil sprejet poleti 2006 in je postal najbolj radikalna reforma kohezijske politike od leta 1988. Cilj reforme je bil, da se uvede bolj strateški pristop pri določanju skupnostnih prioritet ob upoštevanju lizbonskih predpisov in vključevanju novega okvirja načrtovanja, kot je bilo že prej omenjeno (Manzella & Mendez, 2009).

Namesto štirih prioritet v obdobju Agende 2000 so bile določene tri prioritete kohezijske politike za obdobje 2007-2013 (US-1):

1. Konvergenca (prioriteta 1). Ta cilj je namenjen izboljšanju pogojev najmanj razvitih držav članic in njihovim skupnostim za rast in zaposlovanje. Pri tem so velikega pomena povečevanje in izboljšanje kakovosti naložb v fizični in človeški kapital, razvoj inovacij in družbe znanja, prilagodljivost na spremembe v gospodarstvu in socialnem okolju, varovanje in izboljšanje okolja ter upravna učinkovitost.
2. Regionalna konkurenčnost in zaposlovanje (prioriteta 2). Namenjena je najmanj razvitim regijam in usmerjena v krepitev konkurenčnosti in privlačnosti regije ter zaposlenosti s predvidevanjem gospodarskih in socialnih sprememb. To lahko vključuje spremembe, ki so povezane s sprostitevjo trgovine, s pomočjo povečevanja in izboljševanja kakovosti naložb v človeški kapital, inovacij in spodbujanja na znanju temelječe družbe, podjetništva, varovanja in izboljšanja okolja, izboljšanja dostopnosti in s prilagodljivostjo delavcev, podjetij ter razvoja skupnih trgov dela.
3. Evropsko teritorialno sodelovanje (prioriteta 3). Ta cilj je usmerjen v krepitev čezmejnega sodelovanja s pomočjo lokalnih in regionalnih skupnih pobud, transnacionalnega sodelovanja s pomočjo ukrepov za spodbujanje integriranega teritorialnega razvoja, povezanega s prednostnimi nalogami Skupnosti, ter krepitev medregionalnega sodelovanja in izmenjave izkušenj na ustrezni teritorialni ravni.

Največ sredstev je bilo namenjenih prioriteti konvergence, skoraj 80 % (vključno s Kohezijskim skladom) celotnih kohezijskih sredstev. Večina teh sredstev je bila še vedno osredotočena na podporo najbolj zaostalim državam članicam, katerih BDP na prebivalca ne doseže 75 % povprečja EU. Dodatni cilj reforme kohezijske politike je bil nadaljnje poenostavljenje in decentralizacija postopka programiranja ter implementacije. Največja sprememba je bila določanje vmesnega ovrednotenja na sredini obdobja kot opcionalno reportiranje. Namesto tega je bil uveden sistem tekočih ovrednotenj po konkretnih potrebah, da se vmes ocenjuje implementacija programa in olajša reagiranje na spremembe zunanjega okolja. (Manzella & Mendez, 2009). Prav tako so bile prekinjene tri od štirih skupnostnih pobud Agende 2000, ostala je le pobuda Interreg, vendar kot del prioritete evropskega teritorialnega sodelovanja (Evropske skupnosti, 2007).

Za ta finančni okvir je bilo značilno, da so za nekatere države članice sredstva iz strukturnih in kohezijskih skladov pomenila večino državnih investicij. Največji odstotek sredstev, porabljenih iz kohezijskih izdatkov za cilje domačih naložb, je dosegla Madžarska s 57 %. Sledijo ji Latvija s 52,1 %, Slovaška s 52,1 % in Litva s 50,5 %. Slovenija je dosegla 24,5 % (Evropska komisija, 2013).

Državi, ki sta črpali največ kohezijskih sredstev EU v tem obdobju, sta bili Poljska (67,3 mrd EUR) in Španija (35,2 mrd EUR). Na področju zaposlovanja je bilo ustvarjenih več kot 1 milijon novih delovnih mest. 6 milijonov EU prebivalcev je pridobilo nov ali prenovljen sistem do čistejšje pitne vode. V okviru programov čezmejnega sodelovanja se je uresničilo 6.800 projektov. 400.000 malih in srednje velikih podjetij je pridobilo neposredno investicijsko podporo, 121.400 novo ustanovljenih podjetij pa finančno pomoč (Evropska Komisija, 2018).

1.3 Kohezijska politika in njeni finančni instrumenti

Z uvedbo reforme kohezijske politike za programsko obdobje 2007-2013 so se zgodile tudi spremembe v finančnih instrumentih kohezijske politike v primerjavi s prejšnjimi finančnimi okvirji. Število instrumentov iz prejšnjih šest se je zmanjšalo na tri, in sicer na dva strukturna instrumenta (ESRR in ESS) in Kohezijski sklad. V preteklih obdobjih sta tudi EKUJS ter Finančni instrument za usmerjanje ribištva delovala v okviru kohezijske politike.

Prvi korak prestrukturiranja instrumentov je pomenila sprememba imen dveh zadnjih instrumentov. EKUJS se je spremenil v Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja (v nadaljevanju EKSRP), Finančni instrument za usmerjanje ribištva pa v Evropski sklad za ribištvo (v nadaljevanju ESR) (Evropska Komisija, 2018). Spremenile so se tudi odgovornosti teh dveh skladov, in sicer EKSRP le koordinira prestrukturiranje kmetijskih območij, prestrukturiranje pa je še vedno financirano iz strukturnih skladov. Prav tako je ESR odgovoren za koordiniranje prestrukturiranja ribiških območij, financiranje le-teh pa zagotovijo strukturni skladi (Mulec & Knez, 2008).

Izhajajoč iz že zgoraj omenjene reforme kohezijske politike so se pojavile tudi nove možnosti financiranja kohezijskih izdatkov. V sodelovanju Evropske komisije in Evropske investicijske banke ter drugih multilateralnih bank so bili uvedeni instrumenti Jessica, Jeremie in Jasper. Namen instrumentov Jessica in Jeremie je podpiranje regionalnih organov pri uporabi zasebnih in javnih finančnih sredstev za tvegani kapital in prenovo mest. Cilj instrumenta Jasper pa je podpiranje lokalnih administracijskih organov pri boljšem definiranju investicijskih projektov (Manzella & Mendez, 2009).

Največjo razliko med strukturnimi skladi in Kohezijskim skladom na eni strani in ostalimi finančnimi instrumenti v sodelovanju z Evropsko investicijsko banko (Jessica, Jeremie, Jasper) na drugi strani pomeni to, da strukturni skladi in Kohezijski sklad delujejo po načelu solidarnosti in manj razvitim regijam oziroma državam nudijo pomoč v obliki nepovratnih sredstev, medtem ko na drugi strani omenjeni drugi finančni instrumenti nudijo pomoč zlasti v obliki ugodnih posojil zaostalim državam in regijam EU (Mrak, Mrak & Rant, 2004).

1.3.1 Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja

Skupna kmetijska politika EU se je tradicionalno, od svojih začetkov leta 1962, financirala v celoti iz enega instrumenta, in sicer iz Evropskega kmetijskega usmerjevalnega in jamstvenega sklada. Ta instrument se je razdelil na dva dela. Prvi del je jamstveni oddelek, čigar naloga je bila financiranje stroškov, nastalih pri izvajanju tržne in cenovne politike. Drugi del instrumenta je bil usmerjavni oddelek, ki je bil namenjen financiranju ukrepov strukturne politike in razvoja podeželja.

Za obdobje prvih dveh večletnih finančnih okvirjev, in sicer za Delors-1 in Delors-2 paket, je bila značilna omejitev rasti odhodkov za razvoj kmetijstva in se je uvedla stroga proračunska disciplina za določanje sredstev skupne kmetijske politike (Massot, 2018).

Obdobje Agende 2000 je pomenilo nove smernice za oblikovanje skupne kmetijske politike in razvoja podeželja. Finančna perspektiva je predvidevala od kmetijske politike sledenje naslednjih načel: multifunkcionalnost kmetijstva, večsektorsko in integrirano delovanje, fleksibilnost in transparentnost politike. V tem obdobju so bili rezultati usklajeni s prej omenjenimi načeli. S pomočjo kohezijskih sredstev je bila dosežena okrepitev kmetijskega in gozdarskega sektorja, razvijanje konkurenčnosti kmetijskih območij in ohranjanje okoljske ter podeželske dediščine (Evropska komisija, 2017).

S sprejetjem finančnega okvirja 2007-2013 so bile uvedene večje spremembe tudi na področju pomoči skupni kmetijski politiki. Po Uredbi (ES) št. 1290/2005 je bil EKUJS preoblikovan v dva različna sklada: Evropski kmetijski jamstveni sklad (v nadaljevanju EKJS) in Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja. Od takrat EKJS in EKSRP več ne spadata med strukturne sklade, vendar se še vedno preko teh institucij sofinancirajo programi za izboljšanje konkurenčnosti kmetijskega in gozdarskega sektorja, kmetijsko-

okoljski ukrepi, izboljšanje kakovosti življenja na podeželskih območjih in spodbujanje diverzifikacije podeželskega gospodarstva. V instrument EKSRP je bila vgrajena tudi skupnostna pobuda Leader s ciljem gradnje lokalnih zmogljivosti (Massot, 2018).

1.3.2 Evropski sklad za pomorstvo in ribištvo

Začetki Skupne ribiške politike segajo v sedemdeseta leta, ko je začel delovati oddelek EKUJS za podpiranje ribištva. Z reformo kohezijske politike je ribiška strukturna politika bila vključena med strukturne sklade z lastnim finančnim instrumentom, in sicer s Finančnim instrumentom za usmerjanje ribištva. V obdobju finančne perspektive 1994–1999 je bila vzpostavljena tudi posebna pobuda Skupnosti za prestrukturiranje ribiškega sektorja (PESCA). Namen te pobude je bila finančna podpora od ribištva odvisnim območjem in različnim drugim ukrepom. Od leta 2000, z uveljavitvijo Agende 2000, se je na novo izvajala obnovitev pristopov za razvoj ribiških območij in tudi pobuda PESCA, s ciljem doseganja trajnostnega ravnotežja med ribolovnimi viri in njihovo rabo (Ojamaa & Vallerani, 2018).

Od leta 2007 je ESR prevzel nalogo finančnega instrumenta za usmerjanje ribištva. Za finančno perspektivo 2007-2013 je bilo določenih pet prednostnih nalog na področju ribištva. Te so bile (Ojamaa & Vallerani, 2018):

- zasledovanje ciljem Skupne ribiške politike – zagotavljanje trajnostne rabe ribolovnih virov in stabilno ravnovesje med temi viri ter zmogljivostjo ribiških flot EU;
- povečanje konkurenčnosti in gospodarske vzdržnosti izvajalcev ribiškega sektorja;
- spodbujanje okolju prijaznega ribolova in proizvodnih metod;
- zagotavljanje podpore zaposlenim v tem sektorju;
- omogočanje diverzifikacije gospodarskih dejavnosti na od ribolova odvisnih območjih.

Proračun ESR-ja je bil za programsko obdobje 2007-2013 4,3 mrd EUR. Iz tega proračuna so se lahko financirali vsi sektorji ribištva: morski ribolov in ribolov v celinskih vodah, ribogojstvo ter predelava in trženje ribiških proizvodov. Posebna pozornost je bila in je še vedno posvečena tistim ribiškim skupnostnim, ki so jih nedavne spremembe v ribiškem sektorju najbolj prizadele (Evropska komisija, b.l.-b).

1.3.3 Evropski socialni sklad

Evropski socialni sklad je bil ustanovljen že leta 1957 z Rimsko pogodbo. Njegov takratni cilj je bil predvsem zagotavljanje projektov in finančnih virov za preusposabljanje delavcev, ki so bili odpuščeni iz tradicionalnih industrij. V sedemdesetih letih se je pojavil nov problem na trgu dela, in sicer brezposelnost mladih. Temu so sledile težave, s katerimi so se soočale ženske, predvsem tiste, ki so bile manj izobražene, ali so želele po porodu na novo stopiti na trg dela. Poleg teh težav so se v osemdesetih letih pojavili novi izzivi

(visoka brezposelnost, ekonomski upad in energetska kriza), ki so ponujali temelje za delovanje ESS-ja (Evropska komisija, 2008, junij).

Funkcija ESS je šla skozi več sprememb od uveljavitve Enotnega evropskega akta in določanja temeljev kohezijske politike v letu 1988. Poleg financiranja projektov za reševanje zgoraj omenjenih problemov je z Maastrichtsko pogodbo bila ESS-ju dodana naloga za prilagajanje spremembam v industriji in proizvodnih sistemih. V finančni perspektivi 1994-1999 je tudi Evropski socialni sklad financiral dve pobudi za podporo inovativnim mednarodnim projektom. Prva je bila pobuda Adapt, ki je bila namenjena pomoči delodajalcem in delavcem, da se lažje predvidevajo spremembe v njihovih panogah in se lažje sooča z njihovimi posledicami. Druga pobuda je bila pobuda Employment, ki je bila namenjena spodbujanju vključevanja ranljivih skupin na trg dela (Schulz, 2018).

S podpisom Amsterdamske pogodbe v letu 1997 se je začela izvedba Evropske strategije zaposlovanja, ki od takrat igra osrednjo vlogo v koordiniranju evropskih politik s ciljem ustvarjanja novih in boljših delovnih mest. ESS je postal glavni instrument tudi za izvajanje te strategije (Evropska komisija, 2008, junij). S tem je Evropski socialni sklad dobil dvojno nalogo za obdobje Agende 2000. Iz njegovega proračuna, ki je bil takrat 60 mrd EUR za celotno obdobje, je sofinanciral poleg projektov za izvajanje kohezijske politike tudi ustrezne projekte za izvajanje skupnostne strategije zaposlovanja. Edina pobuda EU, ki se je sofinancirala iz ESS-ja v tem finančnem okvirju, je bila pobuda EQUAL. Ta pobuda se je osredotočala na podporo inovativnim nadnacionalnim projektom, ki so bili namenjeni boju proti diskriminaciji in prikrajšanosti na trgu dela (Schulz, 2018).

Delovanje ESS je torej od začetka osredotočeno na reševanje naslednjih štirih izzivov (Evropska komisija, 2016a):

- zaposlovanje – olajšanje iskanja delovnega mesta za ljudi iz vseh starostnih skupin in z različnimi ozadji,
- socialna vključenost – izboljšanje življenja revnih in socialno izključenih ljudi ter ponujanje pomoči socialno prikrajšanim ljudem pri iskanju dobro plačanih zaposlitev,
- izobraževanje – podpiranje vseživljenjskega učenja in strokovnega izobraževanja zaradi izboljšanja kariernih in življenjskih možnosti ter projekti za preprečevanje opustitve šole s strani mlajših generacij,
- javne storitve – podpiranje bolj učinkovitih javnih storitev zaradi zmanjšanja birokracije in prihranjanja časa za podjetja in ljudi ter reformiranje javne uprave in sodstva.

Zaradi njegove velikosti in širokega področja delovanja ima ESS velik vpliv na trg dela EU. V nekaterih državah članicah je skoraj 90 % odhodkov za razvojne ukrepe trga dela financiranih s proračuna ESS.

V finančni perspektivi 2007-2013 je bila višina dodeljenih sredstev za Evropski socialni sklad 76 mrd EUR. Skupaj z nacionalnimi in zasebnimi viri je njegov proračun dosegel 115 mrd EUR. Iz tega proračuna je bilo podpiranih pri iskanju zaposlitve približno 50 milijon žensk, 30 milijon brezposelnih, 30 milijon mladih in 6 milijon starejših ljudi (Evropska komisija, 2016a).

1.3.4 Kohezijski sklad

Kohezijski sklad je strukturni instrument financiranja projektov držav članic EU od leta 1994 s ciljem zmanjšanja gospodarskih in socialnih razlik ter stabiliziranja njihovih gospodarstev. Po Uredbi Sveta (ES) št. 1164/94 so za podporo s proračuna kohezijskega sklada upravičene države članice, katerih bruto nacionalni proizvod (v nadaljevanju BNP) na prebivalca ne doseže 90 % povprečja EU in imajo program za izpolnjevanje ekonomskih konvergenčnih meril določenih v Maastrichtski pogodbi iz leta 1992. Te pogoje so izpolnjevale države Grčija, Španija, Irska in Portugalska med letoma 1994-2004. Od leta 2004 je Irska izpadla iz te kategorije, saj je njen BNP na prebivalca bil 101 % povprečja EU. Vendar pa se je z vstopom desetih novih držav članic krog upravičencev za podpore Kohezijskega sklada razširil z vsemi novimi državami članicami (Evropska komisija, 2011b).

Področja, ki se financirajo iz proračuna Kohezijskega sklada, so naslednja:

- okoljski projekti, ki prispevajo k preprečitvi okoljskih škod (onasnaževanje zraka, zmanjšanje emisij dušikovih oksidov, kurilnih naprav in motornih vozil), vključno s projekti, ki prispevajo k zmanjševanju in morebitni odpravi onesnaževanja, povzročenega s strani obstoječih industrijskih obratov, ter zlasti projekti v skladu s prednostnimi nalogami, ki jih ima okoljska politika EU v zvezi z okoljem in trajnostnim razvojem,
- projekti prometne infrastrukture skupnega interesa.

Znesek podpore državam članicam iz Kohezijskega sklada se je tudi spremenil skozi leta. Za finančno perspektivo 1993-1999 je proračun Kohezijskega sklada predstavljal 15,15 mrd EUR. Delež upravičenih držav je bil naslednji: Španija od 52 % do 58 %, Grčija od 16 % do 20 %, Portugalska od 16 % do 20 % in Irska od 7 % do 10 % skupnih sredstev (Uredba Sveta (ES) z dne 16. maja 1994 o ustanovitvi Kohezijskega sklada, Ur. l. Evropske unije, št. 1164/94).

Za obdobje Agende 2000 je bil določen znesek za proračun Kohezijskega sklada 28,21 mrd EUR. Do skoraj 70 % (19,7 mrd EUR) tega zneska so bile upravičene države Španija, Grčija, Portugalska in Irska (Irska le do leta 2003), do preostalih 30 % (8,495 mrd EUR) pa deset novih držav članic, ki so vstopile v EU leta 2004, kot je razvidno iz Tabele 3 (Evropska komisija, 2011b).

Tabela 3: Delež novih držav članic pri pridobljenih sredstvih Kohezijskega sklada EU med letoma 2004-2006

	Sredstva (v mio EUR)	Delež (%)
Česka	936,10	11
Estonija	309,00	4
Ciper	53,90	1
Latvija	515,40	6
Litva	608,20	7
Madžarska	1.112,70	13
Malta	21,90	0
Poljska	4.178,60	49
Slovenija	188,70	2
Slovaška	570,50	7
Skupaj	8.495,00	100

Vir: Prirejeno po Inforegio, (b.l.).

Reforma kohezijske politike iz leta 2006, ki jo je zahtevala širitev EU z desetimi novimi državami članicami, je odprla novo obdobje tudi za delovanje Kohezijskega sklada. Uredba Sveta (ES) št. 1084/2006 o Kohezijskem skladu je razveljavila prejšnjo uredbo o ustanovitvi sklada. Po tej uredbi so bile sprejete o Kohezijskem skladu naslednje reforme (Uredba Sveta (ES) z dne 11. julija 2006 o ustanovitvi Kohezijskega sklada in razveljavitvi Uredbe (ES) št. 1164/94, Ur. l. Evropske unije, št. 1084/2006):

- Kohezijski sklad se je izenačil z drugimi skladi, z ESRR-om in ESS-om, torej se funkcionira v prihodnosti kot strukturni sklad in tudi zanj veljajo isti pogoji, določeni z Uredbo Sveta (ES) št. 1083/2006,
- Kohezijski sklad od takrat razdeli pomoči na ravni programov namesto posameznih projektov, zato tudi Komisija ni več odgovorna za odobritev vsakega projekta posebej. Odobritev Komisije je potrebna le v primeru velikih projektov.
- Seznam prednostnih nalog Kohezijskega sklada se je razširil. Poleg pospeševanja vseevropskega prometnega omrežja in zaščite okolja se sklad osredotoča na trajnostni razvoj, učinkovito rabo energije in obnovljivih virov ter trajnostni razvoj v prometnem sektorju.

Edino posebnost Kohezijskega sklada med strukturnimi skladi predstavlja sistem zaustavljanja pomoči. Ta sistem velja že od leta 2000 in pomeni naslednje: če ima država upravičenka čezmerni javnofinančni primanjkljaj, se lahko Svet EU odloči, da se obveznosti Kohezijskega sklada v celoti ali deloma začasno zaustavijo. Še večji pomen tega sistema je bil dosežen z reformo kohezijske politike, saj se obveznosti Komisije

izvajajo že na ravni celotnega programa, ne več na ravni posameznih projektov, tako da ima začasna zaustavitev obveznosti še težje posledice.

Preko Kohezijskega sklada je predstavljal znesek dodeljenih sredstev 70 mrd EUR v finančni perspektivi 2007-2013. Razdelitev teh sredstev po upravičenih državah članicah je razvidna iz Tabele 4. Ta sklad je predstavljal tudi tretjino proračunskih sredstev, dodeljenih novim državam članicam v tem obdobju (Evropske skupnosti, 2007).

Tabela 4: Razdelitev sredstev Kohezijskega sklada po upravičenih državah članicah med letoma 2007-2013 (v mio EUR)

Država	Sredstva iz Kohezijskega sklada 2007-2013 (mio EUR)
Bulgarija	2.283
Češka	8.819
Ciper	213
Estonija	1.151
Grčija	3.697
Hrvaška	281
Latvija	1.539
Litva	2.305
Madžarska	8.642
Malta	284
Polska	22.387
Portugalska	3.059
Romunija	6.522
Slovaška	3.898
Slovenija	1.411
Španija	3.543
Skupaj	70.034

Vir: Prirejeno po Evropski komisiji, (b.l.-e).

1.3.5 Evropski sklad za regionalni razvoj

Evropski sklad za regionalni razvoj je bil ustanovljen leta 1975 s ciljem odpravljanja regionalnih neravnovesij znotraj EU, povzročenih zaradi prevladovanja kmetijskega sektorja, industrijskih sprememb in zaostalost regij z vidika strukturnega razvoja. Čeprav temelji kohezijske politike EU še v tem času niso bili izoblikovani, se je pojavila potreba po učinkoviti politiki upravljanja z regionalnimi strukturami. Ta potreba je predpostavila

prihodnje uresničevanje ekonomske in monetarne unije. Naloga sklada je torej bila spodbujanje usklajenega razvoja ekonomskih aktivnosti (Christopoulou, 2011).

ESRR je bil že pred reformo kohezijske politike v letu 1988 najpomembnejši finančni instrument regionalne politike EU. Sklad je uresničil prerazporeditev vplačanih sredstev držav članic ob upoštevanju regionalnega razvoja. Toda ESRR se je soočal z dvema omejitvama pri svojem delovanju. Pred letom 1988 je bil proračun ESRR dokaj majhen, in sicer je gospodaril z 1,3 mrd ECU v letu 1975, ki je bil 4,8 % takratnega skupnostnega proračuna. Poleg tega je bila višina dodeljenih sredstev državam članicam določena po sistemu kvot glede na znesek vplačanih finančnih sredstev države članice v proračun EU. Ta sistem ni bil tako učinkovit, kot bi moral biti, zato se je pred kohezijsko reformo v letu 1984 sistem spremenil in so namesto sistema kvot bili določeni minimalni in maksimalni deleži držav članic za črpanje sredstev iz ESRR.

Po letu 1988 so se sredstva ESRR znatno povečala, v finančni perspektivi 1994-1999 je višina sredstev že dosegla 17 % celotnega skupnostnega proračuna. S tem, da se je proračun ERSS povečal za približno štirikrat glede predhodnih obdobj, se je pridobila še pomembnejša vloga pri uresničevanju ciljev regionalne politike (Iván, 2005).

Pri finančni perspektivi 1994-1999 je ERSS sodeloval pri financiranju naslednjih ciljev: spodbujanje razvoja in strukturnega prilagajanja najbolj zaostalih regij (prioriteta 1), pretvorba regij, prizadetih z resnim upadom industrijskega dejanja (prioriteta 2), razvoj in strukturno preoblikovanje podeželskih območij (prioriteta 5b), razvoj in strukturno prilagajanje regij z nizko gostoto prebivalstva (prioriteta 6) (Evropska komisija, 2011c).

V programskem obdobju 2000-2006 se je ESRR osredotočal na približno iste prioritete kot v prejšnjih obdobjih, in sicer na: spodbujanje razvoja in strukturnega prilagajanja zaostalih regij (prioriteta 1) ter pospeševanje ekonomske in socialne pretvorbe regij, ki se soočajo s strukturnimi težavami (prioriteta 2). Poleg financiranja teh dveh priorit, je bil ESRR odgovoren za izvedbo skupnostnih pobud Interreg III in Urban II, inovativnih strategij razvoja regij (na znanju temelječe regionalne ekonomije in tehnološke inovacije, e-EuropeRegio – informacijska družba in regionalni razvoj, ter regionalna identiteta in trajnostni razvoj) in sodelovanje pri izvajanju predpristopne pomoči novim državam članicam (Evropska komisija, 2011d).

Z reformo kohezijske politike v letu 2006 se je tudi spremenilo delovanje ESRR. Po Uredbi Sveta (ES) št. 1080/2006 so bile določene prednostne naloge ESRR znotraj priorit, določenih za finančno perspektivo 2007-2013. Te so naslednje (Evropska komisija, 2015a):

1. Konvergenca - zagotavljanje sredstev za modernizacijo in diverzifikacijo gospodarskih struktur ter za trajna delovna mesta s financiranjem ukrepov naslednjih področij:
 - raziskave in tehnološki razvoj,

- inovacije in podjetništvo,
- informacijska družba,
- okolje,
- preprečevanje tveganja,
- turizem,
- kultura,
- promet,
- energija,
- izobraževanje,
- zdravje.

2. Regionalna konkurenčnost in zaposlovanje:

- inovativnost in na znanju temelječe gospodarstvo: krepitev regionalnih zmogljivosti za R&D, spodbujanje inovativnosti in podjetništva ter krepitev finančnega inženirstva, zlasti pri na znanju temelječih podjetjih;
- okolje in preprečevanje tveganj: obnova onesnaženih zemljišč, spodbujanje energetske učinkovitosti, čistega mestnega javnega prevoza in priprava načrtov za preprečevanje in upravljanje naravnih ter tehnoloških tveganj;
- omogočen dostop do storitev prevoza in telekomunikacij.

3. Evropsko teritorialno sodelovanje:

- razvoj čezmejnih gospodarskih in socialnih dejavnosti;
- vzpostavitev in razvoj transnacionalnega sodelovanja, vključno dvostranskega sodelovanja med pomorskimi regijami;
- večja učinkovitost regionalne politike s spodbujanjem medregionalnega sodelovanja, mreženjem in izmenjavo izkušenj med regionalnimi in lokalnimi oblastmi.

Spremembo v delovanju ESRR so pomenile še druge določbe zgoraj omenjene uredbe. Po uredbi se pravila upravičenosti do finančnih sredstev iz Sklada vzpostavljajo na nacionalni ravni, namesto skupnostne ravni. Od leta 2007 je ESRR lahko financirala tudi ukrepe na področju trajnostnega urbanega razvoja (Urban II), kljub temu, da te sodijo v pristojnost ESS. Dodatno novost je pomenilo tudi to, da je v okviru cilja teritorialnega sodelovanja lahko ESRR sofinanciral operativne programe z ukrepi na območjih, ki se nahajajo zunaj EU. Te države so predvsem tiste, ki mejijo na eno od držav članic EU. To je v veliki meri pripomoglo h krepitvi sodelovanja s tretjimi državami (Evropske skupnosti, 2007).

Za obdobje 2007-2013 je proračun ESRR znašal 200 mrd EUR in je bil razdeljen med konvergenčnimi regijami (80 %), konkurenčnimi regijami (16 %) in programi evropskega teritorialnega sodelovanja (4 %). ESRR skupaj s Kohezijskim skladom je podelil 70 mrd EUR najrevnejšim regijam EU v obliki javnih investicij. To je za nekatere regije pomenilo,

da so javne investicije postale močno odvisne od pomoči, pridobljene s strani ESRR in Kohezijskega sklada. V programskem obdobju 2007-2013 so investicije ESRR rezultirale v ustvarjanju 600.000 novih delovnih mest, 5 milijonov ljudi je pridobilo povezavo do širokopasovnega omrežja in 5,5 milijonov ljudi do komunalnih čistilnih naprav. V tem obdobju je 16 % celotnega proračuna ESRR bilo dodeljenih 400.000 malim in srednjevelikim podjetjem kot sofinanciranje projektov prenosa tehnologije, podpornih storitev za neposredne investicije, R&D, novih tehnologij in start-upov (Sapała, 2016).

1.4 Kohezijska politika na Madžarskem in v Sloveniji

Madžarska in Slovenija sta postali državi članici EU 1. maja 2004. Pred vstopom v EU sta obe državi bili upravičeni do črpanja predpristopnih pomoči, da bi se njuni gospodarstvi okrepili in se zmanjšale razlike med njima, drugimi osmimi državami kandidatkami in obstoječimi državami članicami EU. Obe državi sta bili upravičeni do sredstev PHARE, ISPA in SAPARD programa.

Madžarska je gradila diplomatske povezave z EU že od leta 1988. Do leta 1998 je Madžarska bila dodana v krog držav kandidatk za vstop v EU. Izdelal se je tudi Nacionalni program za prevzem pravnega reda EU s strani Madžarske še v tem letu. Črpala je naslednja sredstva predpristopne pomoči od EU (EBIT, b.l.):

- Program PHARE – Madžarska je bila eden od prvih koristnikov PHARE v Osrednji-Vzhodni Evropi. Med letoma 1990-1999 je pridobila 1 mrd EUR PHARE sredstev (100 mio EUR na leto). Med letoma 2000-2006 je država črpala še dodatnih 19 mrd EUR.
- Program SAPARD – od začetka programa, torej od leta 2000 do vstopa v EU, je Madžarska črpala približno 16 mio EUR sredstev na leto iz tega vira.
- Program ISPA – med letoma 2000-2006 je Madžarska porabila letno približno 88 mio EUR predpristopne pomoče iz programa ISPA.

Slovenija je črpala sredstva predpristopne pomoči že od leta 1992. Razporeditev teh sredstev je bila naslednja (Lajh, 2003):

- Program PHARE – od leta 1992 do 2002 je Slovenija porabila približno 336 mio EUR predpristopne pomoči, v obdobju 2002-2004 pa še dodatnih približno 25 mio EUR na leto (vključujoč s 7 milijonimi evri na leto za programe čezmejnega sodelovanja z Italijo, Avstrijo in Madžarsko).
- Program SAPARD – med letoma 2000-2002 je Slovenija črpala približno 19,4 mio EUR od EU v obliki finančne pomoči. Poleg tega je med 2002-2006 porabila še dodatnih približno 6,4 mio EUR iz tega vira.
- Program ISPA – v letih med 2000-2002 je država porabila približno 71 mio EUR ISPA finančnih sredstev in dodatnih 10-21 mio EUR v letih med 2002-2006.

1.4.1 Kohezijska politika na Madžarskem od vstopa v EU

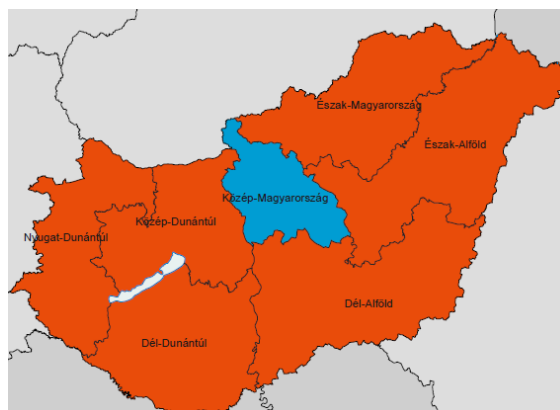
Po vstopu v EU je za preostanek programskega obdobja, za leta 2004-2006, Madžarska pridobila strukturna in kohezijska sredstva v okviru Madžarskega nacionalnega razvojnega načrta. V tem obdobju je porabila približno 3 mrd EUR sredstev za uresničevanje ciljev petih operativnih programov (OP). Za delovanje sistema evropskega financiranja je bila potrebna izgradnja administracijske infrastrukture. Za vsak OP je bil poimenovan odgovoren organ upravljanja in nadzorni odbor. Ustanovil se je tudi splošni organ upravljanja, Nacionalni razvojni urad, ki je bil odgovoren za pripravo, koordiniranje, implementacijo in nadzor nacionalnega razvojnega načrta ter za delovanje nadzornih odborov (Cantat, 2017).

V obdobju 2004-2006 so bili doseženi naslednji rezultati kohezijske politike na Madžarskem (Evropska komisija, 2009a):

- 20.000 podpiranih projektov iz Strukturnih skladov: podpora 13.000 mikro-, malim in srednjevelikim podjetjem, ustvarjanje približno 22.000 novih delovnih mest,
- udeležba več kot 100.000 žensk v programih dodatnega usposabljanja,
- 47 projektov, sofinanciranih iz Kohezijskega sklada z naslednjimi rezultati: nadgradnja 450 km železniških prog, zgrajenih 40 km avtocest, saniranih 450 km javnih cest,
- 4 milijonov ljudi je pridobilo dostop do bolj razvitih storitev zbiranja in odvoza odpadkov, 2 milijona prebivalcev do izboljšane sistema komunalnih čistilnih naprav ter 106.000 prebivalcev do boljše pitne vode.

V programskem obdobju 2007-2013, z reformo kohezijske politike, so bile določene nove prioritete, ki jim je sledilo tudi financiranje evropskih projektov. Po novih prioritetah je območje Madžarske bilo razdeljeno po konvergenčnem kriteriju in po kriteriju regionalne konkurenčnosti ter zaposlovanja. Po tej klasifikaciji so bila dodeljena strukturna in kohezijska sredstva EU madžarskim regijam tako, kot je to prikazano na Sliki 1. Oranžna barva označuje regije, ki so spadale pod konvergenčni kriterij, modra barva pa označuje regijo pod kriterijem regionalne konkurenčnosti in zaposlovanja. Tretja prioriteta, in sicer evropsko teritorialno sodelovanje, se pojavi skoraj v vseh regijah Madžarske, zato posebej ni označena.

Slika 1: Kohezijska politika na Madžarskem med 2007-2013 – razdelitev regij po prioriteti 1 in 2

Vir: Evropska komisija, (2009a).

Za finančno perspektivo 2007-2013 se je delež pridobljenih sredstev Madžarske iz strukturnih in kohezijskih skladov znatno povečal, dosegel je približno 25 mrd EUR. Ta sredstva so bila razdeljena med 15 OP-jev v okviru Novega nacionalnega razvojnega načrta. Nacionalna Razvojna Agencija je zamenjala Nacionalni Razvojni Urad in je bila integrirana pod Ministrstvo za nacionalni razvoj in gospodarstvo, skupaj z vsemi organi upravljanja. Po menjavi vlade v letu 2010 so bile nacionalne razvojne prioritete znova izrisane pod okriljem načrta Széchenyi z začetkom v letu 2011 (Cantat, 2017).

Ex-post evalvacija Evropske komisije o kohezijski politiki na Madžarskem v obdobju 2007-2013 povzema številne rezultate izvedenih projektov. Podpori podjetjem in inovacijam je bilo namenjenih približno 18 % celotnih strukturnih in kohezijskih sredstev, torej 4 mrd EUR. Iz tega je bilo podpiranih 3.916 R&D projektov in 640 projektov v sodelovanju podjetij in raziskovalnih inštitutov. Poleg tega je bilo sofinanciranih 40.644 investicijskih projektov malih in srednjevelikih podjetij ter ustvarjenih več kot 40.000 novih delovnih mest. 6,7 mrd EUR je bilo namenjenih v tem obdobju področju transporta, polovica tega za gradnje cest, druga polovica železniškim in drugim načinom transporta. S tem so sredstva iz Kohezijskega sklada pomenila skoraj 82 % celotnih javnih naložb v transportno infrastrukturo v teh sedmih letih. 2 mrd EUR je bilo namenjenih za investicije v sistem ravnanja z odpadki, oskrbe z vodo in komunalnih čistilnih naprav. Dodatna sredstva so bila namenjena področju energetske učinkovitosti in upravljanja z energijo (693 milijonov EUR), investicijam v kulturo in turizem (858 milijonov EUR) in podpori urbanega razvoja ter socialne infrastrukture (3,1 mrd EUR) (Evropska komisija, 2016b).

Na podlagi prejšnje evalvacije lahko sklepamo, da je poraba finančnih sredstev, pridobljenih s strani EU, bila učinkovita v programskem obdobju 2007-2013 na Madžarskem. Vendar eno pomanjklivost lahko opazimo predvsem pri porazdelitvi evropskih sredstev med regijami. To je sklepal Finta (2017), ki je analiziral porabo evropskih sredstev v odvisnosti velikosti regij in naselij. Prišel je do ugotovitve, da kljub

temu, da je na Madžarskem kar ena tretjina naselij, ki imajo 500 ali manj prebivalcev ter so tudi najbolj zaostala v razvitosti, so le-ta naselja črpala vsega skupaj manj kot 1 % celotne finančne podpore. Največ podpore so pa v prejšnjem programskem obdobju pridobila mesta z več kot 10.000 prebivalci in sicer skoraj 74 % celotnih finančnih sredstev. Če bo Madžarska kljub vsem uspehom na področju kohezijske politike še naprej sledila temu trendu porazdelitve sredstev v trenutnem in bodočih programskih obdobjih ter ne bo namenila več sredstev razvoju majhnih naselij, bo to lahko vodilo do tega, da se bodo ta majhna naselja izpraznila v naslednjih nekaj desetletjih (Finta, 2017).

1.4.2 Kohezijska politika v Sloveniji od vstopa v EU

Po vstopu v EU leta 2004 je tudi Slovenija lahko izkoristila vse oblike črpanja sredstev iz strukturnih in kohezijskih skladov. V obdobju finančne perspektive 2000-2006 je za zadnji dve leti programskega obdobja Slovenija pridobila 237,53 mio EUR iz strukturnih skladov in 190,57 mio EUR iz proračuna Kohezijskega sklada. Ta sredstva so bila namenjena izpolnjevanju štirih prednostnih nalog, in sicer spodbujanju konkurenčnosti, podjetniškega sektorja, znanja, razvoja človeških virov in zaposlovanja, za prestrukturiranja kmetijskega, ribiškega in gozdarskega sektorja ter za zagotavljanje tehnične pomoči (Šuc, 2012).

Osrednjo vlogo so dobili v tem obdobju projekti, ki so ciljali na pospeševanje inovativnega poslovnega okolja. To je rezultiralo v registriranju 64 inovacij in patentov. Drug pomemben rezultat obdobja 2004-2006 z vidika koriščenja kohezijskih sredstev je pomenil, da je iz sredstev Kohezijskega sklada bilo izvedenih 16 okoljskih projektov, osem transportnih projektov in štirje projekti tehnične pomoči. Ti so bili fokusirani na izgradnji 27,4 km novih avtocest, 167 km novih kanalizacijskih sistemov, kar je omogočilo 144.000 prebivalcem dostop do novih ali posodobljenih čistilnih naprav za odpadne vode, ter na izgradnji treh novih regionalnih centrov za ravnanje z odpadki (Evropska komisija, 2009b).

Slika 2: Kohezijska politika v Sloveniji med 2007-2013 –regij po prioriteti 1

Vir: Evropska komisija, (2009b).

Tudi za Slovenijo velja, da so z reformo kohezijske politike, pridobljena sredstva bila razdeljena po novih prioritetah, določenih za programsko obdobje 2007-2013. Po teh novih prioritetah je bila Slovenija in njeni dve regiji upravičena do konvergenčnih sredstev (oranžna barva na Sliki 2) in do sredstev evropskega teritorialnega sodelovanja, o katerem bo več napisano v poglavju 2.1.

V Uradnem listu RS št. 41/2007 so bile določene naloge in pristojnosti organov upravljanja in nadzora v Sloveniji. Po uredbi so vlogo organa upravljanja prevzele notranje organizacijske enote Službe Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravo in regionalno politiko. Kot organ za potrjevanja je delovalo Ministrstvo za finance, Nacionalni sklad, revizijski organ pa je bil Urad Republike Slovenije za nadzor proračuna. Nadzorni odbor je bil določen za vsak operativni program posebej (Uradni list RS, št. 41/2007, 4. člen).

Višina dodeljenih strukturnih in kohezijskih sredstev Sloveniji je bila 4,2 mrd EUR. Od tega je bilo 4,1 mrd EUR namenjenih konvergenčnim ciljem, 100 milijonov EUR pa za evropsko teritorialno sodelovanje. Slovenija je načrtovala program krepitve regionalnih razvojnih potencialov, s katerim je želela doseči povečanje konkurenčnosti države, ustvarjanje delovnih mest in spodbujanje razvoja podjetništva, informacijske in komunikacijske tehnologije, e-uprave, inovacij in razvoja tehnologije (Evropska komisija, 2009b).

Po ex-post evalvaciji Evropske komisije glede programskega obdobja 2007-2013 so bili doseženi v nadaljevanju napisani rezultati kohezijske politike v Sloveniji. Približno 1 mrd EUR je bil namenjena podpori podjetjem in inovacij. 85 % tega zneska je bil koriščen za projekte inovacij in R&D (655 projektov, 25 novih podjetij, 3.101 naložbenih projektov malih in srednjevelikih podjetij). V sektorju transporta je EU sofinancirala gradnjo 60 km novih cest, posodobitev 11 km obstoječih cest in izboljšanje 89 km železniških prog, ki so del Trans-evropskega transportnega omrežja. Izgradnjo šestih novih centrov za zbiranje odpadkov je podpirala EU. Poleg tega je 291.626 prebivalcem bil omogočen dostop do oskrbe s čisto pitno vodo in skoraj 200.000 prebivalcem dostop do novih ali posodobljenih sistemov komunalnih čistilnih naprav odpadne vode. Za posodobitev energijskih sistemov javnih in stanovanjskih stavb je bilo namenjenih 145 milijonov EUR, kulturi in turizmu 153 milijonov EUR, razvoju urbanih območij in socialne infrastrukture pa 170 milijonov EUR sredstev (Evropska komisija, 2016c).

Na podlagi evalvacije prejšnjega in drugih predhodnih programskih obdobj je razvidno, da so v Sloveniji kohezijska politika in pridobljeni finančni viri s strani EU ključnega pomena z vidika regionalnega razvoja. Tako meni tudi Lorber (2015), ki pa je tudi dejal, da je pri porazdelitvi sredstev potrebno temeljito preučiti kazalnike razvitosti regij, in sicer Vzhodne in Zahodne Slovenije. Po analizi teh kazalnikov je razvidno, da je Vzhodna Slovenija precej zaostala za Zahodno Slovenijo (Lorber, 2015). To dejstvo je podprto med drugim z razliko v BDP na prebivalca, ki je leta 2016 dosegel 119,5 % povprečja Slovenije

v Zahodni Sloveniji, v Vzhodni Sloveniji pa le 82,6 % (Statistični urad Republike Slovenije, b.l.).

2 OPERATIVNI PROGRAM ČEZMEJNEGA SODELOVANJA SLOVENIJA-MADŽARSKA 2007-2013

Operativni program čezmejnega sodelovanja Slovenija-Madžarska 2007-2013 se je izvajal v okviru prednostne naloge evropskega teritorialnega sodelovanja, določenega za finančno perspektivo 2007-2013. Sofinanciranje projektov v okviru te prednostne naloge je bila odgovornost ESRR.

Za vodenje tega operativnega programa sta bili obe sodelujoči državi, Slovenija in Madžarska, odgovorni v enaki meri. Organ upravljanja je predstavljala slovenska institucija, Služba Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravo in regionalno politiko. Čezmejnost projektov se je uresničila po načelu vodilnega partnerja. Vodilni partner, ki je prevzel nalogo vodenja skupnega projekta, je izbral in vključil najmanj enega čezmejnega partnerja pri izvedbi projekta. Za sofinanciranje projektov v okviru tega OP-ja je bilo namenjenih 30 mio EUR, s 85 % stopnjo sofinanciranja s strani EU. S strani Slovenije in Madžarske je bilo predvideno lastno sofinanciranje v obsegu 6,6 mio EUR. Tako je bilo v tem programskem obdobju na razpolago skupaj 35,9 mio EUR sredstev za izvedbo projektov v okviru tega programa. V programu je bilo predvideno sofinanciranje le projektov manjšega finančnega obsega, saj omejenost višine sredstev ni dovolila financiranja velikih projektov (Služba Vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko, 2007).

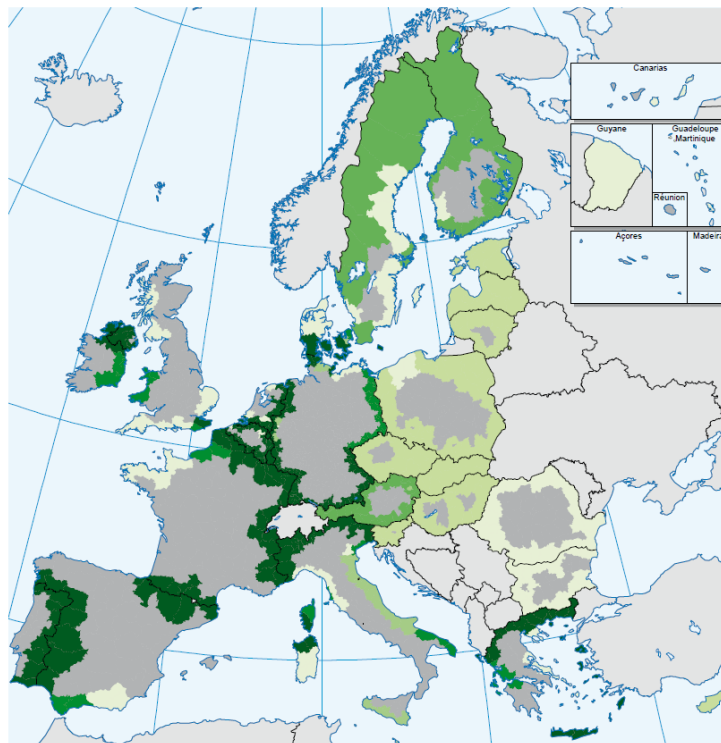
2.1 Evropsko teritorialno sodelovanje in izkušnje Madžarske ter Slovenije pri izvajanju skupnih čezmejnih dejavnosti

Že od konca osemdesetih let, torej od določanja temeljev kohezijske politike EU, je EU spodbujala različne akterje za teritorialno sodelovanje oziroma izgradnjo regionalnih omrežij s ciljem izmenjave dobrih praks. Ta omrežja so bila od začetka podpirana predvsem s pobudami EU v okviru večletnih finančnih perspektiv (Evropska komisija, 2003).

Teritorialno sodelovanje obsega tri področja delovanja, ki so v različni meri podpirana s strani EU. Ta so: čezmejno, transnacionalno in medregijsko sodelovanje. Cilj čezmejnega sodelovanja je integriranje regij obmejnih območij za reševanje problemov, ki zahtevajo skupno rešitev akterjev. Ti problemi so značilni na obeh ali vseh straneh skupne meje in so ponavadi povezani z razdrobljenostjo trga in delovne sile, z naložbenimi vzorci, infrastrukturo, s fiskalnimi viri, institucijami in z javnimi storitvami. Najpomembnejši fokus projektov čezmejnega sodelovanja je razvoj konkurenčnosti obmejnih regij (Faludi, 2008).

V okviru programov čezmejnega sodelovanja so bili izvedeni številni projekti, ki so se osredotočali na dejavnosti, kot na primer poprava in rekonstrukcija čezmejnih cest, kolesarskih poti in mostov, investicije v razvoj čezmejnih sistemov ravnanja z odpadki, medicinsko opremo in raziskovalne centre, ukrepi proti poplavam, skupni razvojni projekti turizma ter javnih storitev (Evropska unija, 2011). Naslednja Slika 3 z različnimi odtenki zelene barve prikazuje območja čezmejnega sodelovanja v EU med letoma 1989-2013.

Slika 3: Čezmejno sodelovanje 1989-2013

Vir: Evropska unija, (2011).

Projekti v okviru transnacionalnega sodelovanja se osredotočajo na tiste tako imenovane makroregije, kjer obstaja posebna potreba po povečanju gospodarske in socialne integracije ter kohezije. Ti projekti ciljajo predvsem na razvoj fizičnih in neopredmetenih povezav med regijami (Faludi, 2008). Konkretna dejavnosti transnacionalnega sodelovanja 2007-2013 so bile upravljanje z vodami, preprečevanje tveganj, energijska učinkovitost in zaščita okolja, prenos tehnologij, razvijanje javnih storitev, podpiranje R&D dejavnosti malih in srednjevelikih podjetij, razvijanje dostopnosti kakovostnih transportnih in telekomunikacijskih sistemov ter spodbujanje trajnostnega razvoja mestnih območij (Evropska komisija, 2011a).

Programi medregijskega sodelovanja so omogočili osredotočanje na cilj razvoja in zaposlovanja v medregijskem kontekstu z okrepitevijo inovacijske dejavnosti in malih ter srednjevelikih podjetij, podjetništva, okolja ter preprečevanja tveganj (Faludi, 2008). Konkretna dejavnosti na področju medregijskega sodelovanja so bile izvedene preko štirih

orodij v obdobju 2007-2013. Interreg IVC and URBACT II sta omogočila ustrezno platformo za izmenjavo dobrih praks preko seminarjev, izmenjave kadrov in različnih dogodkov. S tem je bila dosežena vključenost ljudi, ki so lahko skupaj razvijali ideje s ciljem prihodnjega prilagajanja le-teh k regionalnim in občinskim potrebam. Prav tako sta v ta program bili vključeni orodji INTERACT s ciljem praktične podpore, usposabljanja in svetovanja, ter orodje ESPON s ciljem spodbujanja razvojnih politik za doseganje teritorialne kohezije in usklajenega razvoja (Evropska unija, 2011).

Gospodarski uspeh držav članic EU je pogosto odvisen od njihovih zmožnosti za razvoj povezav z drugimi regijami, državami. Sodelovanje in izmenjava izkušenj je ključnega pomena pri procesu regionalnega razvoja. Pri tem ima tudi EU pomembno vlogo, saj z osredotočenimi podporami za sodelovanje regij lahko v veliki meri pripomore k vzpostavitvi partnerskih povezav. Skozi prejšnjih 30 let, torej od določitve temeljev kohezijske politike, so se uresničili tisoči projektov, katerih cilj je bil prinašanje koristi sodelovanja in partnerstev za vse v projektu sodelujoče regije. Te koristi so lahko dosežene z delitvijo idej in znanja ter z načrtovanjem novih, inovativnih načinov izkoriščanja pridobljenih evropskih sredstev (Evropska komisija, 2009b).

Sodelovanje držav Slovenije in Madžarske sega že v leta pred pristopom v EU. Temelje za čezmejno sodelovanje teh dveh držav zagotavljajo podobne gospodarske, socialne in kulturne značilnosti obeh držav. Te so: podobnost v socialno-ekonomski povezanosti, v strukturnih problemih sosedskih regij (BDP, stopnja brezposelnosti, itd.), izražene potrebe po sodelovanju pomurske in podravske regije z madžarskima županijama Vas in Zala z zgodovinskih vidikov, podobnost naravne in kulturne pokrajine obmejnih regij ter obstoj manjšin, ki živijo na obeh straneh meje (Služba Vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko, 2007).

Od leta 1995, po vstopu Avstrije v Evropsko unijo, so se začeli skupni projekti čezmejnega sodelovanja v Sloveniji in na Madžarskem. Najprej so se preko trilateralnega partnerstva Avstrije, Madžarske in Slovenije pretočila evropska sredstva v obmejne regije Madžarske in Slovenije. Samostojni, bilateralni projekti med Madžarsko in Slovenijo so se začeli po ustanovitvi programa Phare CBC (Cross-border Cooperation) v letu 2000. V obdobju med 2000-2006 se je vsako leto uresničil en velik projekt ter več malih projektov v okviru Phare CBC Pilotnega sklada za male projekte. Cilj tega Sklada je bil izvajanje malih, čezmejnih projektov, ki so se osredotočali na področja regionalnega načrtovanja in razvoja, razvoja gospodarstva in gospodarskega sodelovanja, vključujoč s turizmom, razvoja človeških virov in varstva okolja ter narave. Letni proračun Phare CBC projektov je bil približno 400.000 EUR, ki so bili porabljeni za projekte, izvajane na območjih županij Vas in Zala ter Pomurja. V okviru programa Phare CBC so se uresničili med drugim naslednji projekti na obmejnem območju Madžarske in Slovenije: projekt Razvoj turizma z ohranjanjem vrednot na območju naselij Oszkó in Filovci (vrednost projekta: 55.520 EUR); projekt Civilno naravovarstveno sodelovanje na območjih »Natura 2000« (vrednost projekta: 49.997 EUR) in projekt Pokaži se brez meja (vrednost projekta: 57.411 EUR) s

Srednjo strokovno šolo in dijaškim domom Bela III kot vodilnim partnerjem iz Porabja (Piac & Profit, 2006).

Med letoma 2004-2006 sta Slovenija in Madžarska spet sodelovali v trilateralnem programu skupaj s Hrvaško. Cilj trilateralnega programa INTERREG IIIA je bil podpiranje razvoja učinkovitega gospodarskega območja v regiji tromeje, izboljšanja konkurenčnosti regije, spodbujanja trajnostnosti življenjskih razmer prebivalstva in premagovanja razlik v razvitosti regij zaradi delitve po nacionalnih mejah. Proračun trilateralnega programa je bil 27,4 mio EUR, s sofinanciranjem s strani ESRR v višini 20,55 mio EUR (Evropska komisija, b.l.-c). V okviru tega trilateralnega programa sta se uresničila tudi dva projekta s sodelovanjem Narodnega parka Órség z madžarske strani, in sicer projekt Cesta stražarjev v vrednosti 378.042 EUR (slovenski vodilni projektni partner: Občina Hodoš) in projekt Ekoremediacije v celotni vrednosti 294.127 EUR (slovenski vodilni projektni partner: Prleška razvojna agencija). (Služba Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravo in regionalno politiko, 2008).

V programskem obdobju 2007-2013 se je nadaljevalo sodelovanja Slovenije in Madžarske na bilateralni ravni. Poleg operativnega programa čezmejnega sodelovanja Slovenija-Madžarska 2007-2013 sta obe državi sodelovali v več programih teritorialnega sodelovanja v tem obdobju. Madžarska je sodelovala v 10 programih teritorialnega sodelovanja s skupnim financiranjem ESRR-ja v višini 386 mio EUR. Iz tega so bili štirje čezmejni programi s Slovenijo, Avstrijo, Slovaško in Romunijo, dva transnacionalna programa sodelovanja (Srednja Evropa in Jugovzhodna Evropa) ter vsi štirje programi medregijskega sodelovanja (INTERACT, URBACT, ESPON in INTERREG IVC) (Evropska komisija, 2009a). Slovenija je v tem obdobju sodelovala v 13 programih teritorialnega sodelovanja s skupnim proračunom v višini 104 mio EUR, in sicer v štirih programih čezmejnega sodelovanja z Italijo, Madžarsko, Avstrijo in Hrvaško, v petih mednarodnih programih (Alpski prostor, Srednja Evropa, Sredozemlje, Jugovzhodna Evropa in Jadran) ter v vseh štirih že omenjenih medregijskih programih sodelovanja (Evropska komisija, 2009b).

2.2 Pomembni strateški dokumenti in uredbe

Operativni program čezmejnega sodelovanja Slovenija-Madžarska 2007-2013 je temeljil na ukrepih več strateških dokumentov in uredb. Ti so naslednji:

- Uredba Sveta (ES) št. 1803/2006 z dne 11. julija 2006 o splošnih določbah o Evropskem skladu za regionalni razvoj, Evropskem socialnem skladu in Kohezijskem skladu in razveljavitvi Uredbe (ES) št. 1260/1999,
- Uredba Komisije (ES) št. 1828/2006 z dne 8. decembra 2006 o pravilih za izvajanje Uredbe Sveta (ES) št. 180/2006,
- Uredba (ES) št. 1080/2006 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 5. julija 2006 o Evropskem skladu za regionalni razvoj in razveljavitvi Uredbe (ES) št. 1783/1999,

- Sklep Sveta z dne 6. oktobra 2006 (2006/702/ES) o strateških smernicah Skupnosti o koheziji,
- Uredba (ES) št. 1082/2006 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 5. julija 2006 o ustanovitvi Evropskega združenja za teritorialno sodelovanje (EZTS),
- Nacionalni strateški referenčni okvir (NSRO) Republike Slovenije,
- Nacionalni strateški referenčni okvir 2007-2013 (NSRO) Republike Madžarske,
- Nacionalni strateški načrt razvoja podeželja Republike Slovenije (v nadaljevanju NSNRP),
- in Program razvoja podeželja 2007-2013 za Madžarsko (v nadaljevanju NHRDP).

Uredbe ES o strateških smernicah kohezijske politike so opredelile tri prioritete za strukturne sklade v obdobju 2007-2013 (konvergenca, regionalna konkurenčnost in zaposlovanje ter teritorialno sodelovanje). Vse te prednostne naloge so se osredotočale na Lizbonsko strategijo o konkurenčnosti in Göteborgsko strategijo o trajnosti. Iz prednostnih nalog so uredbe ES o ESRR določale okvir za izvajanje čezmejnih dejavnosti znotraj prioritete teritorialnega sodelovanja.

NSRO Slovenije in Madžarske sta določala specifične določbe o izvedbi čezmejnih dejavnosti, ki sta bila v skladu z uredbami ES. Slovenski NSRO je obsegal temelje Državnega razvojnega programa za obdobje 2007-2013. Cilji slovenskega Državnega razvojnega programa so bili povečanje ekonomskega, socialnega in okoljskega kapitala in povečanje učinkovitosti v smislu ekonomske konkurenčnosti, kakovosti življenja ter trajnostne rabe naravnih virov. Madžarski NSRO je bil zgrajen na temeljih predhodnih razvojnih programov s strani madžarske vlade. Ciljal je na trajnostno rast, zaposlovanje in vzpostavitev na znanju temelječega gospodarstva in družbe. Ta dokument je opredelil tudi cilje čezmejnega sodelovanja za vse obmejne madžarske regije za oživitvev perifernih območij in povezavo teh regij z gospodarskim, kulturnim in okoljskim sodelovanjem.

Druga dva dokumenta, ki sta določala izvedbo programov čezmejnega sodelovanja teh držav, sta NSNRP in NHRDP. NSNRP je poudarjal večnamensko vlogo kmetijstva v Sloveniji z osredotočanjem na načela trajnostnega gospodarjenja z obnovljivimi naravnimi viri, vzdrževanja kulturne krajine, varovanja okolja in ohranjanja poseljenosti podeželja ter njegove identitete. NHRDP je na Madžarskem izvajal razvojne naloge, kot so izboljšanje konkurenčnosti kmetijstva in gozdarstva, izboljšanje okolja in podeželja, kakovost življenja na podeželju in raznolikost podeželskega gospodarstva ter lokalne razvojne strategije (Služba Vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko, 2007).

2.3 Opis območja sodelovanja s poudarkom na Slovenskem Porabju

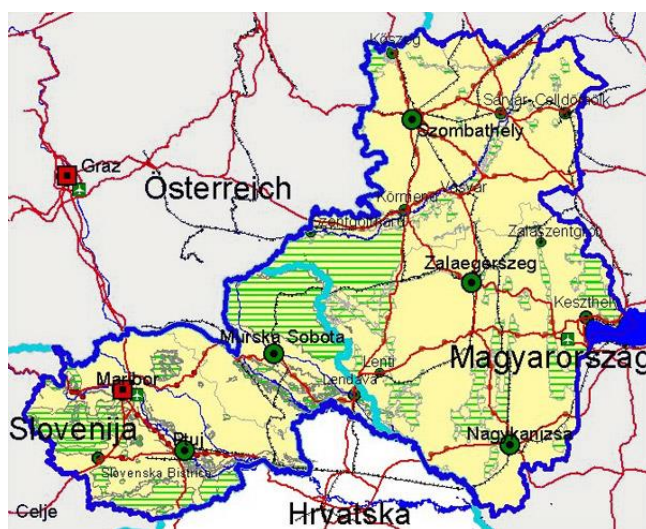
Območje sodelovanja Čezmejnega operativnega programa Slovenija-Madžarska 2007-2013 je obmejno območje slovenske-madžarske meje. V to regijo spadajo županiji Vas in

Zala na Madžarskem ter Pomurje v Sloveniji. Vse te regije so uvrščene v kategorijo NUTS (Nomenclature des unités territoriales statistiques) 3 regij.

NUTS klasifikacijo je izdelal statistični organ EU, Eurostat, v začetkih sedemdesetih let. Ta klasifikacija ponuja edinstven in koherenten sistem za delitev območja EU s ciljem olajšanja izdelave regionalnih statistik za EU. Vendar je pravni status klasifikacija dobila šele v letu 2000, v veljavo pa je stopila v letu 2003. Od tega leta je sistem prenovljen vsake tri leta in prilagojen za trenutno stanje EU regij. Po klasifikaciji lahko razlikujemo tri kategorije, in sicer NUTS 1, 2 in 3. NUTS 1 regije so glavne regije s socialno-ekonomskega vidika, NUTS 2 regije so praviloma temeljne regije za uporabo instrumentov regionalne politike, NUTS 3 regije so pa majhne regije s specifičnimi lastnostmi (Eurostat, b.l.).

Kot posledica te klasifikacije območij sodelovanja, se je lahko tudi podravska regija iz Slovenije priključila temu programu. Sicer v njenem primeru ne govorimo o obmejni regiji, ampak je lahko OP-ju dodala veliko dodane vrednosti, saj je nasproti pomurski regiji podravska regija razpolagala z univerzo, fakultetami in raziskovalnimi inštituti. Poleg tega je mesto Maribor, kot center podravske regije, najpomembnejše gospodarsko in industrijsko središče območja. Drugi razlog za vključitev podravske regije v program je bil nevarnost nizke stopnje prijavljenih projektov s pomurske regije, glede na njeno majhno območje, ki je že takrat bilo upravičeno za sodelovanje v treh čezmejnih OP-ih, torej je prikazalo nizko absorpcijsko sposobnost (Služba Vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko, 2007).

Slika 4: Območje sodelovanja čezmejnega OP-ja Slovenija-Madžarska 2007-2013

Vir: Služba Vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko, (2007).

Slika 4 prikazuje zemljevid območja sodelovanja. Skupno območje sodelovanja je bilo 10.628 km² in je obsegalo 102 km dolgo skupno mejo. Že iz zemljevida je razvidno, da je madžarsko območje OP-ja bilo večje od slovenskega, kljub vključitvi podravske regije v

program. Pred izvedbo operativnega programa so bile te štiri regije temeljito analizirane iz več vidikov.

Pomurska statistična regija je velika 1.337 km² in s tem predstavlja 6,6 % ozemlja Slovenije. Pomursko regijo deli reka Mura na dve podregiji, in sicer na Prekmurje in Prlekijo. V letu 2006 je bilo število prebivalcev pomurske regije 122.453, z gostoto prebivalstva 92 prebivalcev na km². Z vidika sestave prebivalstva po narodnosti je tako pomurska regija, kot druge tri regije sodelovanja, večnarodnostna. V Pomurju, predvsem v okolici mesta Lendave, živi madžarsko govoreča manjšina, in sicer približno 5.000 ljudi. Z vidika brezposelnosti je bila pomurska regija najbolj kritična regija v Sloveniji. V letu 2006 je registrirana stopnja brezposelnosti bila 15,7 %, za skoraj 6 odstotnih točk višja kot povprečje Slovenije (Statistični urad Republike Slovenije, b.l.). Ta situacija se še do zdaj ni oblažila, saj se regija še vedno šteje kot najbolj kritična regija z vidika brezposelnosti. Z vidika industrijske dejavnosti je ta regija tudi zaostala. V prejšnjih desetletjih so v njenih 26 občinah bila prisotna predvsem podjetja iz naftne in tekstilne industrije ter vrsta srednje velikih podjetij z različnih področij delovanja, od elektronike do izdelave stekla. V Pomurju je kmetijstvo tradicionalno glavna gospodarska dejavnost. Veliko ljudi se še vedno ukvarja s predelavo hrane in kmetijskih izdelkov ter s pridelavo vina. Te dejavnosti imajo velik vpliv na razvoj kmečkega turizma na tem območju (Služba Vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko, 2007).

Podravska statistična regija obsega 2.170 km² in s tem pokriva 10,7 % celotnega slovenskega ozemlja. Tudi podravska regija je bila tradicionalno kmetijsko območje, to kaže tudi podatek o skupni velikosti kmetijskih zemljišč tega območja, ki so v letu 2002 obsegala 84.625 hektarov in še v letu 2010 več kot 80.000 hektarov. Na območju podravske regije se nahaja 41 občin in drugo največje mesto v Sloveniji, Maribor, kot izobraževalno, gospodarsko in industrijsko središče regije. V letu 2006 je število prebivalcev regije doseglo 319.114 ljudi. Stopnja registrirane brezposelnosti je v letu 2006 znašala 12,7 % in je bila še vedno nad slovenskim povprečjem (9,4 %) (Statistični urad Republike Slovenije, b.l.). Glede R&D dejavnosti je lahko podravska regija ponujala več koristi za operativni program, saj se v Mariboru nahaja več raziskovalnih centrov, kot na drugih treh območjih sodelovanja. Toda sodelovanje med R&D centri in predvsem malimi in srednje velikimi podjetji še vedno ni bilo najboljše. Značilne panoge in industrije so v podravski regiji avtomobilska, kemična in tekstilna industrija ter dejavnosti, povezane s predelavo lesa (Služba Vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko, 2007).

Operativni program čezmejnega sodelovanja Slovenija-Madžarska je zajemal dve županiji z Madžarske, in sicer županijo Vas in Zala. Obe županiji imata približno iste socialne in gospodarske značilnosti. Županija Vas obsega območje 3.337 km² in meji na državi Avstrija in Slovenija. Na njenem območju leži 10 mest in skupaj 216 naselij. Velikost županije Zala je 3.748 km² in zajema osem mest ter 249 vasi. V letu 2006 je prebivalstvo županije Vas štel 264.361, županije Zala pa 294.175 ljudi. Nasproti dvem slovenskim regijam sodelovanja je bila stopnja brezposelnosti v županijah Vas in Zala manjša, in sicer

v letu 2004 6,8 % v županiji Vas, 4,3% pa v županiji Zala (Központi Statisztikai Hivatal – Centralni Urad za Statistiko, b.l.). To je rezultat večje ponudbe zaposlitvenih možnosti v mestih tega območja in bližine Avstrije, ki je tudi velik ponudnik delovnih mest. V županiji Vas center Szombathely razpolaga z več elektrarnami, ki se nahajajo v industrijskem parku. Prav tako so še trije industrijski parki na območju županije. V županiji Zala je osem industrijskih parkov in dve industrijski središči, Zalaegerszeg in Nagykanizsa. V obeh županijah je industrija elektronike na kar visoki ravni, poleg tega je več podjetij iz avtomobilske, kemične industrije. Značilno še je, da tudi v lesnem in pohištvenem sektorju deluje precej malih in srednje velikih podjetij (Služba Vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko, 2007).

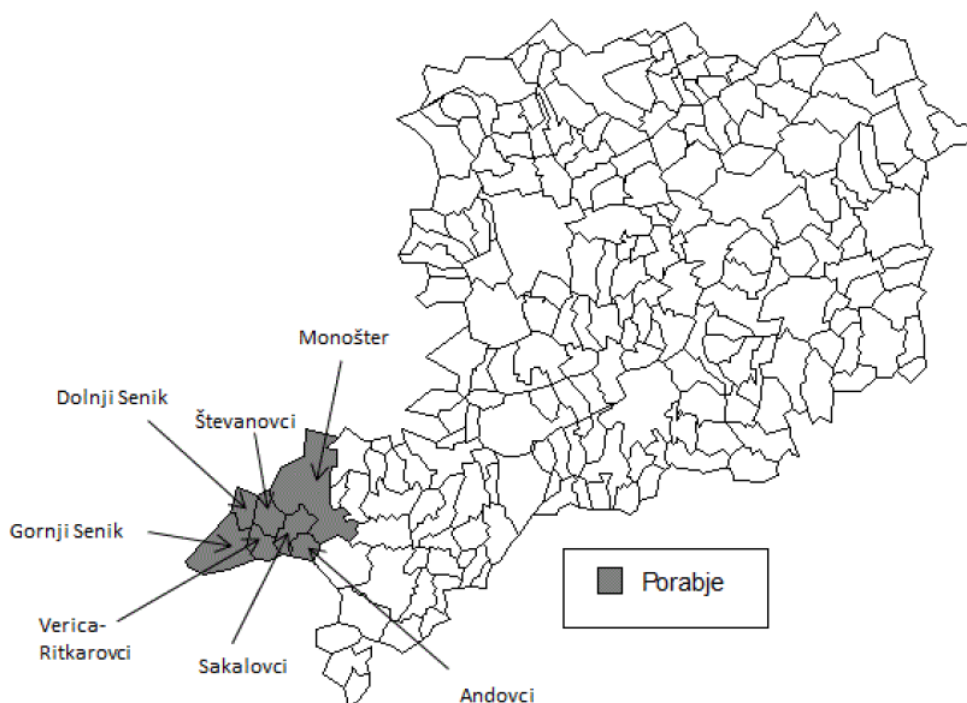
Vse štiri regije sodelovanja imajo relativno veliko skupnih značilnosti in težav, s katerimi se soočajo. Vsi ti skupni dejavniki ponujajo temelje za razvoj sodelovanja med regijami, in prav tako so bile te značilnosti podlaga za pripravo čezmejnega operativnega programa Slovenija-Madžarska. Te so pa naslednje (Služba Vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko, 2007):

- podobnost naravno geografskih značilnosti (menjavanje gričevnatih in ravninskih območij, bogastvo z naravnimi viri in lepotami),
- veliko termalnih zdraviliščih v vseh regijah sodelovanja (na primer Radenci, Moravske Toplice, Maribor, Ptuj v Sloveniji, ter Répcelak, Sárvár, Zalakaros, Hévíz na Madžarskem),
- izseljevanje predvsem mladega prebivalstva iz manj razvitih območij v mesta, nadpovprečni indeks staranja glede na nacionalno in evropsko povprečje,
- raznolikost etničnih skupin predvsem na obmejnih območjih sodelovanja (Madžari v Sloveniji, Slovenci na Madžarskem, poleg tega Hrvati, Nemci in Romi),
- pomanjkanje višjih izobraževalnih ustanov, razen Maribora, Szombathelya in Zalaegerszega, ter nerazvitost R&D dejavnosti znotraj podjetništva,
- raznolikost kulturne dediščine (jeziki, manjšine, umetnostne in kreativne dejavnosti), ki lahko daje podlago za razvoj kulturnega turizma,
- intenzivnost kmetijstva na celem območju je podobna, sicer je na območju Slovenije bolj razvita kot na Madžarskem,
- glede industrijske dejavnosti so skupne značilnosti naslednje: nizka stopnja podjetništva, visoko delovno in nizko tehnološko zahtevne panoge, nizka produktivnost dela, nizka stopnja izvozne usmerjenosti,
- nerazvitost storitvenih dejavnosti izven osrednjih mestnih območij in zaostalost svetovalnih dejavnosti za razvoj storitvenih podjetij,
- problemi na področju turizma: nerazvitost turistične infrastrukture in izvensezonskih dejavnosti, pomanjkanje namestitvenih zmogljivosti različnih nivojev, nerazvitost marketinških dejavnosti in izmenjave informacij znotraj turističnega sektorja,
- zaostalost prometnih, predvsem cestnih povezav med območji sodelovanja, med dvema državama,

- veliko naravno zaščitene območij na obeh straneh meje, kot na primer Krajinski park Goričko (Slovenija) in Narodni park Órség (Madžarska), ter trilateralni naravni park Goriško-Órség-Raab med Slovenijo, Madžarsko in Avstrijo.

Pod območje sodelovanja spada tudi Slovensko Porabje na Madžarskem, ki se nahaja v najbolj zahodnem delu države Madžarske. Na to območje mejita dve državi, Avstrija in Slovenija. Porabje (Slika 5) zajema 6 vasi (Gornji Senik, Dolnji Senik, Sakalovci, Verica-Ritkarovci, Andovci, Števanovci) in mesto Szentgotthárd (sl. Monošter). Preden je bila vas Slovenska ves priključena mestu Szentgotthárd, je Porabje zajemalo le 7 vasi. Toda od takrat je zaradi priključevanja in izseljevanja Porabskih Slovencev iz vasi v mesto tudi mesto Szentgotthárd sestavni del Porabja. To območje je veliko 139 km², število prebivalstva v letu 2017 je obsegalo 10.491 ljudi. Od tega blizu 3.000 prebivalcev razpolaga s slovenskimi koreninami (Baranyai & Csapó, 2009). Naselja Porabja niso etnično homogena, poleg Madžarov in Slovencev živijo na tem območju Romi, Nemci in Slovaki (Balogh, 2016).

Slika 5: Prostorska lokacija Porabja znotraj županije Vas na Madžarskem

Vir: Balogh, (2016).

Z vidika upravne organiziranosti deluje v Porabju 7 slovenskih narodnostnih samouprav, dodatne tri pa delujejo v večjih madžarskih mestih (Budimpešta, Szombathely in Mosonmagyaróvár), upravljenih s strani izseljenih Porabskih Slovencev. Slovenska manjšinska skupnost ima dve dvojezični osnovni šoli in vrtca v Porabju (Gornji Senik in Števanovci). Poleg tega je možnost učenja slovenskega jezika v obeh srednjih šolah in

vrtnu v mestu Szentgotthárd, v vrtnih Sakalovcev in Dolnjega Senika, ter pridobitev visokošolske izobrazbe na smeri Slovenščina v Univerzitetnem Centru Savaria v Szombathelyu (Balogh, 2016). Poleg tega deluje v Porabju veliko različnih društev in organizacij, katerih glavni cilj je negovanje kulturne dediščine Porabskih Slovencev.

Z vidika gospodarstva in industrije se je v mestu Szentgotthárd začel znaten razvoj po letu 1989. Zaradi prestrukturiranja industrije (privatizacija, prihod tujega kapitala, zlasti v informatiki in strojni industriji, uvajanje sodobne tehnologije ipd.) in agrarnega gospodarstva na Madžarskem, so bile kmetijske zadruge ukinjene, in ni bilo več možnosti za najemanje sezonskih delavcev. Posledica tega je bila, da so mesta, kot Szentgotthárd, lahko ponujala več možnosti za pridobivanje zaposlenitvenih možnosti in se je začelo izseljevanje prebivalcev iz vasi (Munda Hirnök & Medvešek, 2016).

Porabje je bogato v naravni in kulturni dediščini. Večji del območja Porabja spada pod Narodni park Órség, ki je deseti narodni park na Madžarskem. Gričevnato območje Porabja je bogato v manjših naravnih vodah in je imelo posebno mikro-regionalno podnebje, in sicer je bilo najbolj vlažni del Madžarske. To se je začelo spreminjati zaradi današnjih klimatskih sprememb, dejansko pa je še vedno najbolj zeleno območje države. Ta regija še do dandanes ohranja primere posebnega poselitvenega vzorca (zelo majhne vasi ali prostorsko razširjena, redko poseljena naselja) (Ambrus & Csapó, 2007).

Posebej po vstopu Madžarske v Evropsko unijo so se odprle nove možnosti za družbeni, gospodarski in kulturni razvoj porabskega območja. Zahvaljujoč svoji legi na stičišču treh držav članic EU je območje lahko začelo izkoriščati instrumente regijske politike EU v prid doseganja višje kakovosti življenja. V predpristopnem obdobju se je začelo črpanje evropskih sredstev v okviru Phare CBC in Interreg III/A programa v Porabju, ki se še v današnjem času nadaljuje (Baranyai & Csapó, 2009).

2.4 Programska strategija, strateški cilji in prednostne naloge

Cilj čezmejnega operativnega programa Slovenija-Madžarska 2007-2013 je bil določen z naslednjim: »Cilj programa je umestitev čezmejnega območja na evropski zemljevid kot kulturno, zdravo in naravno dragoceno območje za življenje in delo.« (Služba Vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko, 2007). Izvedba vseh dejavnosti, določene prednostne naloge in načela izvedbe programa so vse bile v skladu s tem glavnim ciljem, preko katerega je bilo možno doseganje razvoja območja sodelovanja.

Do izoblikovanja tega cilja je prišlo na podlagi splošnih strateških predpostavk, ki temeljijo na določbah s strani EU v okviru njene kohezijske politike. Bolj konkretno je ta cilj bil v skladu s predpostavkami o zahtevi po nadgrajevanju tehnologij, storitev, stroškovne učinkovitosti zaradi novih izzivov, ki jih predstavlja proces globalizacije, ter o nujnosti preventivnih ukrepov za ohranitev naravnih virov zaradi globalne onesnaženosti okolja. Poleg teh dveh temeljnih predpostavk so se pojavili tudi območju specifični

dejavniki kot potrebe po razvoju storitvenih in gospodarskih dejavnosti na območju sodelovanja. Kljub temu so na izbor cilja OP-ja vplivala pričakovanja Lizbonske strategije konkurenčnosti in Göteborgske strategije trajnosti.

Operativni program z zgoraj zapisanim ciljem je prispeval k trajnostnemu in uravnoteženemu regionalnemu in lokalnemu razvoju ter izboljšanju kakovosti življenja prebivalcev območja sodelovanja po naslednjih načelih (Služba Vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko, 2007):

- enake možnosti, trajnostni razvoj in enakopravnost, ki jih je potrebno upoštevati v vseh fazah izvedbe programa in projektov,
- okoljska varnost, ki je kot horizontalni cilj prispeval k osveščenosti o varnosti in doseganju kakovostnih, v prihodnost usmerjenih ciljev,
- mreženje, ki je pomenilo vzpostavitev povezav in struktur sodelovanja med različnimi akterji izvedenih projektov preko izmenjave informacij, izkušenj, sodelovanja na čezmejnih prireditvah in usklajevanja skupnih strategij in dejavnosti, ter da bi trajnost sodelovanja lahko preseгла trajanje sofinanciranih projektov.

Doseganje strateškega cilja je bilo podpirano z določenimi dejavnostmi, ki so bile usmerjene v (Služba Vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko, 2007):

- razvoj konkurenčnega in trajnostnega območja sodelovanja skupaj z razvijanjem zaposlitvenih možnosti in možnosti za pridobivanje zaslužka,
- oblikovanje predpogojev za pozitivne učinke na področju razvoja podeželja in turizma,
- vzpostavitev upravljskega sistema za varovanje in ohranjanje naravnih in kulturnih bogastev, ter upravljanje z okoljem,
- spodbujevalne dejavnosti na področju regionalne in kulturne identitete,
- okrepitev regionalnega razvoja na področju zdravstva, prometnih povezav in transporta,
- podporo za varovanje okolja in povečanja uporabe obnovljivih virov energije,
- podporo mreženju sodelujočih projektnih akterjev preko razvoja čezmejnih ustanov in usposabljanja obstoječih akterjev o možnostih sodelovanja.

Na podlagi strateškega cilja so bile določene tiste prednostne naloge programa, za katere je bilo možno predpostaviti, da bodo imele korist za območje sodelovanja. Tako so bile izoblikovane tri prednostne naloge in določeni specifični cilji znotraj teh, ki so razvidni iz Tabele 5. Prednostne naloge bom v naslednjih podpoglavjih podrobneje predstavila.

Tabela 5: Prednostne naloge in specifični cilji Čezmejnega operativnega programa Slovenija-Madžarska 2007-2013

PRVA PREDNOSTNA NALOGA	DRUGA PREDNOSTNA NALOGA
<p>POVEČANJE PRIVLAČNOSTI OBMOČJA SODELOVANJA</p> <p>Razvoj skupnih turističnih destinacij</p> <p>Ohranjanje in razvoj kulture</p> <p>Izboljšanje čezmejnih prometnih povezav</p>	<p>TRAJNOSTNI RAZVOJ</p> <p>Sodelovanje na področju regionalnega razvoja</p> <p>Preventivno zdravstveno varstvo</p> <p>Varstvo in upravljanje z okoljem</p> <p>Učinkovita raba energije</p>
<p>TRETJA PREDNOSTNA NALOGA</p> <p>TEHNIČNA POMOČ</p>	

Vir: Služba Vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko, (2007).

Poleg prednostnih nalog je OP vseboval tako imenovane horizontalne cilje, ki so spremljali proces izvedbe vseh programskih dejavnosti in so se osredotočali na razvoj informacijske družbe preko spodbujanja prebivalcev območja, sodelovanja za rabo storitev informacijske družbe in razvoj človeških virov preko povečanja možnosti za zaposlitev. Torej za ustvarjanje novih delovnih mest in izboljšanje znanja preko izobraževalnih ter usposobljevalnih dejavnosti.

Upravičenci izvedbe prve in druge prednostne naloge so bile neprofitne pravne osebe iz javnega ali privatnega sektorja, z omejitvijo, da delujejo v javni ali splošno koristni interes. Takšne organizacije so lahko bile regionalni in lokalni javni organi, različni skladi, ustanove ali agencije, nevladne organizacije, kot so združenja in fundacije, gospodarske, kmetijske, obrtne in industrijske zbornice, grozdi neprofitnih dejavnosti, družbe z neprofitnim statusom, in javni zavodi ter podjetja z večinskim upravljanjem s strani države ali občine. Kot upravičenec prednostne naloge »Tehnična pomoč« so pa lahko črpali sredstva skupni upravljalni organi. Razdelitev sredstev po treh prednostnih nalogah je razvidna iz naslednje Tabele 6 (Služba Vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko, 2007).

Tabela 6: Razdelitev finančnih sredstev Čezmejnega operativnega programa Slovenija-Madžarska 2007-2013 po prednostnih nalogah, v EUR

Prednostna os	Vrednost naložbe EU	Nacionalni javni prispevki	Skupni javni prispevki
Povečanje privlačnosti območja sodelovanja	14.150.000	2.497.059	16.647.059
Trajnostni razvoj	13.372.283	2.359.815	15.732.098
Tehnična pomoč procesu čezmejnega sodelovanja	1.757.000	1.757.000	3.514.000
Skupaj	29.279.283	6.613.874	35.893.157

Vir: Evropska komisija, (b.l.-d).

2.4.1 Povečanje privlačnosti območja sodelovanja

Prva prednostna naloga Čezmejnega operativnega programa Slovenija-Madžarska 2007-2013 je bila povečanje privlačnosti območja sodelovanja. To je pravzaprav pomenilo to, da z različnimi projektnimi dejavnostmi spodbudimo, da naj to območje - Pomurska in Podravska regija v Sloveniji ter županiji Vas in Zala na Madžarskem - postane čim bolj prepoznavno predvsem z vidika turističnih dejavnosti, kulture in umetnosti. Prav preko tega cilja je bilo mogoče izkoriščanje predhodno neizkoriščenih bogastev, ki so izhajala iz kulturne raznolikosti območja in so pomenile dobro osnovo za sodelovanje ter razvoj več sektorjev.

Znotraj prednostne naloge so bili določeni trije specifični cilji, ki so razvidni iz Tabele 5. Prvi specifični cilj je razvoj skupnih turističnih destinacij. Za doseganje tega cilja je bilo potrebno razviti naslednje vrste dejavnosti (Služba Vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko, 2007):

- priprava poslovne in tržne strategije ter izdelava načrtov za razvoj teh skupnih turističnih destinacij,
- nadalnje razvijanje obstoječih, predhodno neizkoriščenih in novih turističnih izdelkov in storitev,
- nadgradnja obstoječe turistične infrastrukture (na primer kolesarskih in sprehajalnih poti),
- in spodbujanje sodelovanja turističnega sektorja z akterji iz drugih področij, kot na primer kulturna in naravna dediščina, itd.

Ohranjanje in razvoj kulture, torej drugi specifični cilj, je tudi v veliki meri pripomogel k višji privlačnosti območja sodelovanja. Za doseganje tega cilja so bile načrtovane dejavnosti, ki so podpirale ponovno oživitev in obnovo kulturne dediščine ne le s

turističnega vidika, ampak tudi z vidika promoviranja informacijske tehnologije in tradicionalne obrti. Poleg tega so dejavnosti ciljale na vzpostavitev mreže med lokalnimi ponudniki medijev, na sodelovanje kulturnih ustanov in šol zaradi spodbujanja in osveščanja o kulturni raznolikosti. Izvedeni so bili še različni skupni dogodki projektnih akterjev in se razvijali novi izdelki, storitve ter dogodki, povezani s kulturo.

K uspešnemu doseganju cilja izboljšanja privlačnosti območja sodelovanja je bilo potrebno izboljšanje čezmejnih prometnih povezav, da akterji lažje dosežajo drug drugega in da turisti hitreje in bolj udobno dosežejo svojo načrtovano destinacijo. Za doseganje tega so bile potrebne manjše naložbe v nadgrajevanje cest in kolesarskih poti ter izboljšanje javnih čezmejnih transportnih sistemov (Služba Vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko, 2007). Čezmejni projekti v programskem obdobju 2007-2013, ki so prispevali k izboljšanju cestnih, kolesarskih in javnih transportnih povezav čezmejnega območja, so bili naslednji (Organ upravljanja in Skupni tehnični sekretariat OP SI-HU 2007-2013, 2015):

- projekt Rédics-Göntérháza (naslov projekta: Povezovalna cesta z oznako 74192, ki vodi v območje kraja Rédics, in povezovalna cesta JB 707001, ki vodi proti kraju Genterovci) v vrednosti 1,7 mio EUR,
- projekt Pannon Pleasure v vrednosti 1,3 mio EUR, ki je obsegal izgradnjo dveh kolesarskih centrov in baze POI na projektnem območju.

Tudi v Porabju je bilo izvedenih več projektnih aktivnosti, katerih prvotni cilj je bil izboljšanje privlačnosti te majhne regije. K temu sta pripomogla tudi projekta MURA RABA TV in MURA RABA TV II. Celotna vrednost projekta MURA RABA TV je bila 1.111.984 EUR, medtem ko je vrednost projekta MURA RABA TV II znašala 721.849 EUR. Glavni dosežek teh dveh projektov je bil izgradnja linije z optičnim kablom v treh porabskih vaseh, ustanovitev porabskega televizijskega studija in realizacija 260 oddaj v slovenskem jeziku z madžarskimi podnapisi ter izvedba več medijskih taborov in usposabljanj v programskem obdobju. Ta televizijska platforma je pritegnila več pozornosti na porabsko območje, poleg tega pa še ponujala možnost za medsebojno informiranje. To spoznavanje med Pomurjem ter Porabjem je koristilo obema stranema (Operativni program – Čezmejno sodelovanje Slovenija-Madžarska 2007-2013, Zbornik sofinanciranih projektov (Organ upravljanja in Skupni tehnični sekretariat OP SI-HU 2007-2013, 2015).

2.4.2 Trajnostni razvoj

O konceptu trajnostnega razvoja se govori od sedemdesetih let prejšnjega stoletja. Prva definicija trajnostnega razvoja je bila izoblikovana s strani Svetovne komisije za okolje in razvoj, ki jo je ustanovila skupščina Združenih narodov v letu 1983. V letu 1987 je ta

Komisija izdala tako imenovano Brundtlandovo⁴ poročilo, v katerem je bila določena definicija trajnostnega razvoja kot vrsta razvoja, ki poleg zadovoljevanja sedanjih potreb ne ovira prihodnjih generacij pri zadovoljevanju njihovih bodočih potreb. Ta definicija je bila že večkrat dopolnjena, tako z vidika socialne politike kot drugih vidikov, vendar je osrednji pomen ostal enak, in sicer izravnaje gospodarskega, socialnega in ekološkega razvoja ob upoštevanju potreb prihodnjih generacij (Szörényiné Kukorelli, 2005).

Za ta OP je značilno, da je promovirala trajnostni razvoj ob upoštevanju razvojnih možnosti kulturnega in turističnega področja. Trajnostni razvoj, kultura in turizem se lahko prepletajo preko kulturne dediščine. Ohranjanje in negovanje kulturne dediščine na trajnostni način pomeni to, da je poleg zaščite kulturni dediščini dodana izobraževalna, vzgojna, identifikacijska, turistična in razvojna komponenta. Na ta način to pripomore k povečanju gospodarskih potencialov in razvoju celotnega območja (Nared, 2014).

Programska strategija čezmejnega operativnega programa Slovenija-Madžarska 2007-2013 je gradila na trajnostnem razvoju kot drugi prednostni nalogi. V programski strategiji so bile prepoznavne tiste priložnosti, ki jih okoljska učinkovitost, obnovljivi viri in alternativne tehnologije lahko doprinesejo gospodarstvu območja sodelovanja za doseganje boljših pogojev za življenje in delo na tem območju. Sicer je tudi ta strategija predvidevala okrepitev sodelovanja med različnimi sektorji s ciljem olajšanja izmenjave informacij.

Specifični cilji te prednostne naloge so tudi razvidni iz Tabele 5. V okviru sodelovanja na področju regionalnega razvoja je OP poskušal spodbujati izoblikovanje trajnostnih mrež med regionalnimi razvojnimi ustanovami iz različnih sektorjev, da bi se uresničilo čezmejno sodelovanje pri izdelavi projektov za prihodnje razvojne pobude in razvoj skupnih storitev na področju trga dela, ki bodo upoštevale skupne potrebe in reševale skupne probleme.

V okviru specifičnega cilja preventivnega zdravstvenega varstva je OP predvideval izvedbo dejavnosti, ki so spodbujale (Služba Vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko, 2007):

- sodelovanje med ponudniki zdravstvenih storitev (opredelitev potreb zdravstvenega/socialnega varstva, delitev virov, skupni nakup in uporaba medicinske opreme, skupne R&D dejavnosti, usposabljanja ter izmenjava dobrih praks);
- skupne storitve kot skupno načrtovanje ukrepov ob nesrečah, razvoj komunikacijskih povezav;
- povezanost ustanov na področju preventivnega zdravstvenega varstva, promoviranje zdravega načina življenja, preprečevanje rabe drog in tveganj za tipične bolezni.

⁴ Gro Harlem Brundtland (rojena 20. aprila 1939 v Oslu, Norveška): norveška političarka, diplomatka in zdravnica. Med letoma 1984 in 1987 je bila vodja Svetovne komisije za okolje in razvoj Združenih narodov, ki so jo poimenovali po njej.

Področje varstva in upravljanja z okoljem je spodbujala: skupne upravljalne rešitve na področju naravnih parkov in varovanih območij, ohranjanje biotske raznovrstnosti območij sodelovanja, sodelovanje na področju upravljanja okolja (prenos znanja in izkušenj, razvoj tehnologij na področju hrupa, drobnega prahu, ravnanja z odpadki), sodelovanje pri razvoju skupnih strategij in načrtov, povezanih z varstvom okolja in naravnimi nesrečami, ter dejavnosti, namenjenih varovanju skupnih vodnih virov ter razvoja dostopnosti do skupnih sistemov čiste pitne vode.

Kot specifični cilj prednostne naloge je določena tudi učinkovita raba energije. Znotraj tega cilja je bil poudarek predvsem na podpiranju razvoja in izvedbe pilotnih projektov na področju obnovljivih virov energije, prenosu dobrih praks pri rabi obnovljivih virov energije v javnem transportu in na lokalni ravni ter na čezmejnem sodelovanju na področju učinkovite rabe energije s pospeševanjem razvoja ukrepov za zmanjšanje porabe energije v gospodinjstvih in v podjetniškem sektorju, dvig osveščenosti o učinkoviti rabi virov energije z usposabljanjem in promocijskimi dejavnostmi (Služba Vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko, 2007).

V okviru druge prednostne naloge OP-ja, in sicer s ciljem trajnostnega razvoja predvsem na področju preventivnega zdravstvenega varstva, se je izvedel projekt Healthy Youth z udeležbo štirih srednjih šol, med katerimi je bila tudi Srednja strokovna šola in dijaški dom Bela III. iz Szentgotthárda, Porabja. Projekt, čigar celotna vrednost je znašala 265.643 EUR, se je osredotočal na preprečevanje zdravstvenih težav mladih generacij, ki so ponavadi rezultat premalo gibanja, nepravilne prehrane in psihične labilnosti. Projektne dejavnosti so ciljale na izboljšanje odnosa mladih generacij do zdravega načina življenja. Te dejavnosti so obsegale delavnice in usposabljanja za pripravo zdrave prehrane, osvojitve novih kuhinjsko-tehnoloških postopkov (predvsem za dijake gostinskih smeri). Izvedli so se dve konferenci, študijska potovanja, tematske poletne prakse z izmenjavo dijakov, tekmovanje v gastronomskem znanju in tabora zdravega načina življenja. Preko projektnih aktivnosti so udeleženci lahko vzpostavili tudi stike, ki so lahko podlaga bodočih skupnih čezmejnih projektov (Organ upravljanja in Skupni tehnični sekretariat OP SI-HU 2007-2013, 2015).

2.4.3 Tehnična pomoč

Tehnična pomoč je tretja prednostna naloga Čezmejnega operativnega programa Slovenija-Madžarska 2007-2013. Ta prednostna naloga ne določa področij delovanja oziroma temeljev za izoblikovanje projektnih dejavnosti, temveč je njen namen zagotavljanje učinkovite priprave, upravljanja in izvedbe OP-ja. Ker so bili predvideni visoki stroški srečanj in upravljanja programa, je to področje dobilo poseben del v proračunu celotnega operativnega programa. Stroški tehnične pomoči, v nasprotju s stroški projektnih dejavnosti, so bili sofinancirani le po 50 % stopnji evropskega financiranja (Služba Vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko, 2007).

Specifični cilji so bili določeni tudi za to prednostno nalogo, in sicer učinkovito delovanje struktur, ki so pomembne za program, in visoka kakovost projektov, ki so sofinancirani s strani operativnega programa. Dejavnosti, ki so bile podpirane v okviru tehnične pomoči, so (Služba Vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko, 2007):

- priprava in razvoj programa,
- zagotavljanje uspešnega in učinkovitega izvajanja programa,
- posebna strokovna mnenja za presojo projektnih vlog,
- vzpostavitev sistemov spremljanja, vrednotenja in kontrole projektov ter njihovo podpiranje,
- izdelava poročil in spremljanje dejavnosti,
- ter obveščanje in informiranje.

Program, ki prispeva za večinsko izvedbo tehnične pomoči, je program INTERACT. Temeljni cilj programa je bil, da podpira čim bolj uspešno izvedbo operativnih programov ESRR-a z izkoriščanjem izkušenj programskih akterjev in z osredotočanjem na njihove resnične potrebe. Dejavnosti, ki jih je izvedel program INTERACT v programskem obdobju 2007-2013, so bile zagotavljanje informacijskih virov (baza podatkov, naprave), koordinacija med mrežami in izmenjava izkušenj, zagotavljanje javnosti za širitev produktov in storitev ter dejavnosti monitoringa, ovrednotenja, informiranja in finančne kontrole (palyazat.gov.hu, b.l.).

3 EVROPSKA ČEZMEJNA PROJEKTA »SOSED K SOSEDU« IN »UPKAČ«

V okviru Čezmejnega operativnega programa Slovenija-Madžarska 2007-2013 sta se izvajala projekta »Sosed k sosеду« in »UPKAČ«. Ta dva projekta sta predmet moje raziskave, saj sta se oba vključila v območje sodelovanja OP-ja Slovensko Porabje, ki je moja domača krajina. Prav to in moje predhodne delovne izkušnje ter stiki s porabskimi projektnimi akterji ponujajo dober temelj za analizo teh dveh projektov, saj poleg izvedenih strukturiranih intervjujev z izvajalci in deležniki projektov tudi moja osebna presoja pripomore k uspešni analizi.

Projekta bom analizirala na podlagi projektne dokumentacije, različnih dokumentacij in informacijskih virov EU in preko analize izvedenih dejavnosti Razvojne agencije Slovenska krajina, ki je bila vodilni partner v projektu »Sosed k sosеду« in pobudnik ter projektni partner v čezmejnem projektu »UPKAČ«.

3.1 Izbrana metodologija raziskovanja in način analize rezultatov

V tretjem poglavju sem izvedla kvalitativno metodo raziskovanja. Na podlagi strokovne literature, projektne dokumentacije, internih gradiv raziskovanega podjetja in izvedenih

strukturiranih, individualnih in skupinskih, nestandardiziranih intervjujev, želim prikazati uspešnost izbranih čezmejnih projektov, njihovo korist za porabsko območje in skladnost projektnih dejavnosti s potrebami Slovenskega Porabja. Pri analizi projektov sem vključila tudi svoja osebna mnenja in izkušnje glede projektov.

Vrste intervjujev lahko delimo po različnih kriterijih, ki se nanašajo na značilnost vprašanj (strukturirani, delno strukturirani in nestrukturirani), število udeležencev (individualni ali skupinski intervju) ali na način izvedbe intervjuja (standardizirani ali nestandardizirani intervju). Strukturiran intervju temelji na vnaprej sestavljenih vrstah vprašanj, katerih se držimo pri vsaki izvedbi intervjuja. Individualni intervju pomeni, da sta med intervjujem sodelujoča le spraševalec in en intervjuvanec. Skupinski intervju pomeni, da je med intervjujem sodelujočih več oseb. Nestandardiziran intervju pa spraševalcu dovoljuje možnost pojasnjevanja vprašanj ali podajanja dodatnih informacij (Bregar, Ograjenšek & Bavdaž, 2005).

Glede na tematiko in ozek krog deležnikov, ki podrobno poznajo dejavnosti čezmejnih projektov »Sosed k sosеду« in »UPKAČ«, sem se odločila za zgoraj opisano vrsto intervjuja. Strukturirane, individualne, skupinske ter nestandardizirane intervjuje sem izvedla v dveh sklopih. V prvem sklopu sem izvedla intervju z izvajalcem projektnih dejavnosti v Porabju, torej s sodelovanjem direktorice Razvojne agencije Slovenska krajina. Zaradi pridobivanja podobnega sklopa odgovorov glede obeh projektov sem v zvezi z obema projektoma postavila ista vprašanja. Vrsta vprašanj, postavljena v prvem sklopu, je predstavljena v Prilogi 1. Dolžina prvega intervjuja, v katerem sem postavila vsa načrtovana vprašanja, je bila približno 40 minut. Med intervjujem sem pridobila podrobne odgovore na vsa vprašanja, sodelujoča oseba je bila pripravljena na delitev svojih mnenj in izkušenj glede tematike. Zaradi lažje analize intervjuja sem snemala pogovor z diktafonom in pripravila prepis pogovora, ki je vključena v Prilogo 2.

V drugem sklopu sem izvedla skupinski intervju s tremi deležniki projektnih dejavnosti. Ti deležniki so aktivno sodelovali pri projektnih dejavnostih ali pa so uporabili realizirane rezultate oziroma storitve projektov. Zaradi pridobivanja večplastnih odgovorov sem izbrala intervjuvance iz dveh starostnih skupin in z različno ravnijsko dokončane izobrazbe. Intervjuvanec 1 je star 43 let z dokončano visokošolsko izobrazbo, intervjuvanec 2 je star 49 let in ima dokončano visokošolsko izobrazbo, intervjuvanec 3 je pa star 31 let in ima dokončano srednješolsko izobrazbo. Intervjuvanec 3 ni odgovoril na postavljena vprašanja v zvezi s projektom »Sosed k sosеду«, saj o tem ni imel zadostnih izkušenj. Izbrala sem podobno metodo pri postavljanju strukturiranih vprašanj kot pri izvajalcih projektov, zato sem postavila isto vrsto vprašanj glede obeh projektov. Dolžina tega skupinskega intervjuja je bila približno eno uro, intervjuvanci so pa povedali svoja mnenja, bodisi pozitivna, bodisi negativna, in so bili pripravljene na delitev osebnih izkušenj glede tematike. V Prilogah 3 in 4 so napisana vprašanja, postavljena deležnikom čezmejnih projektov, v Prilogi 5 sem pa pripravila prepis intervjuja, ki ga sem snemala z diktafonom.

Izbrana čezmejna projekta sem analizirala po izvedeni raziskavi predvsem projektne dokumentacije obeh projektov. Torej v naslednjih podpoglavjih bom najprej predstavila Razvojno agencijo Slovenska krajina in njeno delovanje. Temu bo sledila analiza projektne dokumentacije, opis projektnih aktivnosti in šele potem analiza izvedenih intervjujev ter zaključna analiza projektov.

3.2 Razvojna agencija Slovenska krajina

Razvojna agencija Slovenska krajina (madžarsko Szlovén Vidék Gazdaságfejlesztési SzolgáltatóKözhasznú Nonprofit Kft.) je javna neprofitna d.o.o., ki deluje v Porabju od leta 2006, s sedežem v mestu Szentgotthárd. Razvojna agencija Slovenska krajina (v nadaljevanju RASK) je bila ustanovljena 20. decembra 2006 brez predhodnika z udeležbo Zveze Slovencev na Madžarskem, ki je do danes lastnik neprofitnega podjetja. Celotni začetni kapital je v RASK vložila Zveza Slovencev na Madžarskem, znesek začetnega kapitala je bil 3 mio forintov (HUF), ki je po takratnem deviznem tečaju znašal približno 12.000 EUR. Pri ustanovitvi RASK je bila določena glavna dejavnost podjetja kot poslovno svetovanje.

Od začetka njenega delovanja je bil cilj Razvojne agencije spodbujanje kulturnega, turističnega in gospodarskega razvoja Slovenskega Porabja, kjer živi slovenska manjšinska skupnost. Poleg tega s svojim delovanjem podpira podjetniško dejavnost in investicije manjšinske skupnosti s pomočjo slovenskih, madžarskih in evropskih projektnih sredstev, s sestavo in izvedbo projektov. Od leta 2015 se je dejavnost podjetja razširila tudi na mešano gospodarsko dejavnost. Podjetje se od začetka delovanja financira iz projektnih virov, predvsem slovenskih in evropskih virov. Podpora za delovanje organizacije s strani madžarske Vlade, poleg sofinanciranja evropskih projektov, je nerelevantna.

Razvojna agencija Slovenska krajina je do zdaj sodelovala v treh evropskih projektih, in sicer v projektih »Sosed k sosеду« in »UPKAČ« v obdobju 2007-2013 ter v trenutnem programskem obdobju 2014-2020 v projektu »Green Exercise«, čigar cilj je razvoj aktivnih turističnih produktov v korist povečanja prepoznavnosti kulturne in naravne dediščine slovenskega in madžarskega obmejnega območja. Ta projekt je trenutno še v izvedbi in je vreden 1,038 mio EUR. V okviru projekta »Green Exercise« se bodo izvajale ustanovitve »Zelenih parkov«, ustvarjanje novih turističnih produktov in paketov ter kolesarskih poti, različne delavnice ter nov nastanitveni prostor (<http://www.szlovenvidek.hu/sl/>). Četrty čezmejni projekt je tudi v pripravi v trenutnem programskem obdobju, pri njem je RASK spet vodilni partner, imenuje pa se ETHOS LAND in cilja na etični razvoj turizma. Celotna vrednost projekta je 1,086 mio EUR. To pomeni, da prispeva k razvoju turističnih dejavnosti na območju sodelovanja tako, da prihodki, ki jih prinašajo te dejavnosti, ostanejo na tem območju (Interreg, 2018).

Poleg sodelovanja v evropskih projektih je RASK izvedla projekt za gradnjo Vzorčne kmetije v Porabju, na Gornjem Seniku (madžarsko Felsőszölnök), ki se je dokončal leta

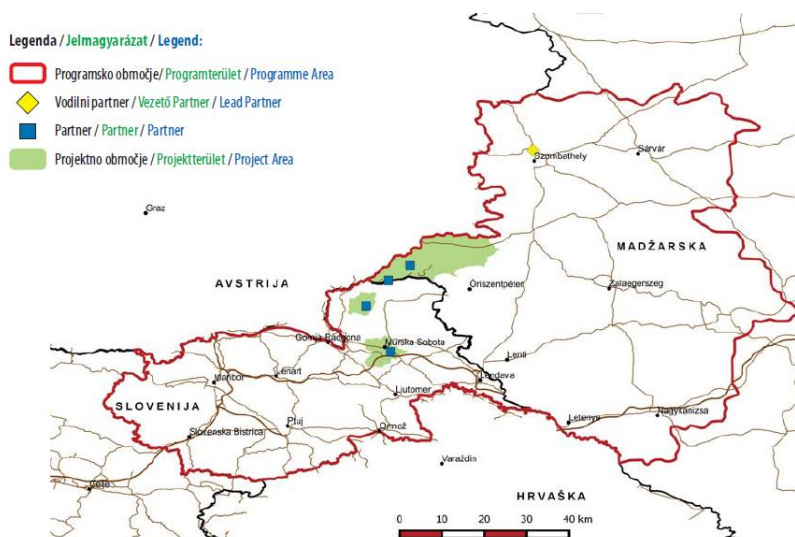
2015. Projekt Slovenske vzorčne kmetije je bil v celoti vreden 835.000 EUR. Dve tretjini sredstev je prispevalo k projektu Ministrstvo RS za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, preostali del stroškov je financiral Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu. V okviru projekta so se v dveh delih izvajala gradbeniška dela. V prvem delu se je uresničila gradnja 173,43 m² velikega hleva za živino, skednja s 108,00 m² talno površino, pokrite gnojevke in rezervoarja. Poleg tega se je uresničil nakup približno dvaindvajset hektarjev zaraščajočih njiv, travnikov, sadovnjakov za pridelavo poljščin in krme za živino. V drugem delu projekta se je uresničila gradnja 497,98 m² velikega objekta, v katerem so bili ustvarjeni restavracija s teraso in apartmaji, razstavni prostor ter večnamenska klet (<http://www.szlovenvidek.hu/sl/>).

3.3 Predstavitev projekta »Sosed k sosеду«

Prva prednostna naloga Čezmejnega operativnega programa Slovenija-Madžarska 2007-2013 je bila povečanje privlačnosti območja sodelovanja. V okviru te prednostne naloge se je izvajal projekt z naslovom »Porabje in Goričko – povezana v kulturi«, čigar naslov je bil »Sosed k sosеду«. Izvedba projekta je potekala med 1. julijem 2009 in 30. junijem 2012. V projektnem obdobju 36 mesecev je bilo porabljenih 1.085.914 EUR finančnih sredstev za izvedbo projektnih dejavnosti, od tega sofinanciranje s strani ESRR 910.671 EUR (Organ upravljanja in Skupni tehnični sekretariat OP SI-HU 2007-2013, 2015).

Na območju projekta, ki je razvidno iz Slike 6 in je označeno z zeleno barvo, je sodelovalo 6 projektnih partnerjev. Vodilni partner projekta je bila Razvojna agencija Slovenska krajina, projektni partnerji so pa bili Center za zdravje in razvoj Murska Sobota in Javni zavod krajinski park Goričko iz slovenske strani, Državna slovenska samouprava, Občina Dolnji Senik in Občina Gornji Senik pa iz madžarske strani, iz Slovenskega Porabja.

Slika 6: Projektno območje čezmejnega projekta »Sosed k sosеду«

Vir: Organ upravljanja in Skupni tehnični sekretariat OP SI-HU 2007-2013, (2015).

Temelji za izdelavo projekta so pomenili skupne značilnosti porabskega in goriškega območja. Porabje, kjer živi slovenska manjšina, se je soočalo s problemi, ki so izhajali iz njegove specifične lege in zaprtosti v obdobju »Železne zavese«. To je nerazvitost pokrajine, slaba infrastruktura in brezposelnost. Ti problemi še vedno obstajajo, so se pa z razvojem in s pomočjo evropskih sredstev nekoliko olajšali. Pokrajina Goričko se je tradicionalno soočala s podobnimi problemi, predvsem z nerazvitostjo infrastrukture in z visoko brezposelnostjo na njegovem območju. Kljub tem težavam imata obe pokrajini bogato naravno in kulturno dediščino, kar je vredno investicij in razvijanja (Razvojna agencija Slovenska Krajina, 2009).

Splošni cilj projekta se je osredotočal na povečanje prepoznavnosti območja sodelovanja, ki je temeljilo prav na naravnem in kulturnem bogastvu regij. Ta cilj je bil dosežen preko projektnih aktivnosti, ki so ciljale na ohranjanje skupne kulturne dediščine čezmejnega prostora s poudarkom na jeziku, na krepitev sodelovanja in povezovanja dveh sosednih regij in na oblikovanje skupnega kulturno-turističnega prostora ter novega kulturno-turističnega produkta. Čezmejni projekt se je osredotočal na specifične cilje, kot (Razvojna agencija Slovenska Krajina, 2009):

- okrepitev kulturne identitete porabskih Slovencev in prebivalcev Goriškega,
- izkoriščanje kulturnih potencialov območja sodelovanja zaradi zagotovitve kvalitetnega kulturnega življenja,
- spodbujanje umetniške in raziskovalne dejavnosti s pomočjo digitalnih medijev,
- ozaveščenje prebivalcev in obiskovalcev območja o pomenu ohranjanja kulture in narave ter izboljšanja zaposlitvenih možnosti,
- prispevanje k spoznavanju in ohranitvi kulture in jezika ter narave med mlajšimi generacijami,
- izboljšanje turistične ponudbe v čezmejnem območju.

Ciljne skupine projekta so bile prebivalci območja sodelovanja, osnovnošolska in mlajša generacija ter vsi tisti kulturniki, zgodovinarji, medijski delavci in strokovnjaki, ki so sodelovali v projektnih aktivnosti. Ciljna skupina je vključila tudi tiste ljudi, ki so preko različnih delavnic in usposabljanj pridobili novo znanje, novo perspektivo ter so uživali in izkoristili prednosti novih investicij. Posebna ciljna skupina projekta sta bili slovenska manjšinska skupnost na Madžarskem in skupina turistov ter pohodnikov, ki jih zanima kultura in zgodovina območja sodelovanja ter neokrnjena narava Krajinskega parka Goričko in Nacionalnega parka Órség.

Vsak projekt v okviru tega OP-ja je moral določati različne kazalnike na ravni horizontalne politike EU, programa in prednostne naloge, katerim so projektne dejavnosti in rezultati ustrezali. Poleg teh splošnih kazalnikov so bili določeni različni kazalniki, ki so bili specifični za ta čezmejni projekt. Ti specifični kazalniki obsegajo večino izvedenih projektnih dejavnosti. Vsi ti splošni kazalniki in projektu specifični kazalniki so razvidni iz Tabele 7.

Tabela 7: Določeni kazalniki in dejavnosti projekta »Sosed k sosedu«

HORIZONTALNA POLITIKA EU	
<ul style="list-style-type: none"> – enake možnosti – informacijska družba – okolje – trajnostni razvoj 	
SPLOŠNI SKUPNI KAZALNIKI	
KAZALNIKI NA RAVNI PROGRAMA	KAZALNIKI NA RAVNI PREDNOSTNE NALOGE
<ul style="list-style-type: none"> – skupni razvoj, skupno izvajanje, skupno osebje, skupno financiranje projekta – razvoj skupne uporabe infrastrukture – sodelovanje na področju javnih služb – spodbujanje in izboljševanje skupnega varstva in upravljanja z okoljem – število udeležencev skupnih izobraževanj ali usposabljanj: 40 oseb (50 žensk) 	<ul style="list-style-type: none"> – kulturno sodelovanje
PROJEKTU SPECIFIČNI KAZALNIKI	
<ul style="list-style-type: none"> – stalna razstava „Slovenska zbirka” na Gornjem Seniku v bivšem župnišču – obnovljen kulturni dom na Gornjem Seniku (madžarsko Felsőszölnök) z razstavljalnim in prireditvenim prostorom – stalna razstava kolarstva in ljudskih običajev na Dolnjem Seniku (madžarsko Alsószölnök) – izoblikovana Hiša rokodelstva z delavnico in razstavljalnim prostorom v Andovcih (madžarsko Orfalu) – film o lončarstvu v spominski hiši lončarja na Verici – izdaja Porabske pesmarice – ponatis knjige Slovenska slovnica – slovenski prevod muzejske zbirke „Življenje ob železni zavesi” v Števanovcih (madžarsko Apátistvánfalva) – analiza stanja kulturno-etnoloških spomenikov – stalna razstava v cimprani hiši v Filovcih in zloženska v štirih jezikih – tematska pot »Sosed k sosedu« (Andovci – Budinci) – festival filma o naravni in kulturni dediščini – etnološki film o rokodelskih obrteh in domačih dejavnostih – dokumentarno promocijski film o projektih aktivnostih – izdaja knjige o tradicionalni peki kruha 	

se nadaljuje

nadaljevanje

PROJEKTU SPECIFIČNI KAZALNIKI
<ul style="list-style-type: none">– kulinarični slovarček otrok z obeh strani meje– kulinarične delavnice otrok z obeh strani meje– delavnice domače obrti in tabor študentov etnologije (kulinarika, rokodelstvo, arhitektura)– potujoča razstava izdelkov domače obrti (kulinarika, rokodelstvo)– knjiga receptov v madžarskem in slovenskem jeziku– skupni vodič po kulturno-etnoloških spomenikih Porabja in Goričkega– dnevi filma in kulture – kulturne prireditve z udeležbo društev z obeh strani meje

Vir: Prirejeno po Razvojni agenciji Slovenska krajina, (2009).

Izpolnjevanje vseh teh kazalnikov do konca projekta je pomenilo izpolnjevanje glavnega cilja projekta, in sicer povečevanje prepoznavnosti in privlačnosti območja sodelovanja. Projektne aktivnosti so bile razdeljene med projektnimi partnerji. Vodenje celotnega projekta, koordinacijo dela med partnerji na slovenski in madžarski strani, pripravo poročil za vse partnerje na madžarski strani ter sestavo končnega poročila do Tehničnega sekretariata v Mariboru je izvedel vodilni partner - Razvojna agencija Slovenska krajina (Razvojna agencija Slovenska krajina, 2009).

Razvojna agencija Slovenska krajina je poleg vodenja, koordiniranja projekta, poročanja ter izvedbe skupne dejavnosti informiranja in obveščanja javnosti o novih kulturno turističnih produktih preko tiskanih in elektronskih medijev izvedla naslednje projektne aktivnosti v Porabju v okviru čezmejnega projekta »Sosed k sosеду«:

- vzpostavitev hiše rokodelstva ter kulturnega prostora za razstave in delavnice v Andovcih (madžarsko Orfalu);
- soorganizacija potujočih razstav na Gornjem Seniku in organizacija petih delavnic ter prireditev v Andovcih s tematiko kulturna dediščina, tradicionalni običaji in obrti;
- ponatis Slovenske slovnice v količini 1.000 izvodov;
- produkcija filma o lončarstvu v Porabju, ki se vrtil v spominski hiši lončarja na Verici (madžarsko Kétyölgy);
- sestava slovenske vsebine in zagotovitev slovenskega prevoda že obstoječe razstave »Življenje ob železni zavesi« v muzeju v Števanovcih;
- skupna izdaja vodiča po »starih« in novih kulturnih spomenikih Porabja in Goričkega v štirih jezikih v količini 10.000 izvodov;
- organizacija osmih delavnic s tematiko ohranjanja jezika, izročila, običajev, kulinarike in tradicionalnega rokodelstva na različnih lokacijah;
- organizacija lončarskega tabora v Andovcih;
- organizacija dveh kulturnih prireditev v obdobju projekta;
- in soorganizacija štirih kulinarčnih delavnic za otroke z obeh strani meje.

Vse naštete, naprej načrtovane projektne aktivnosti, so bile izvedene, saj so jih zavezovale smernice operativnega programa.

To je bil prvi evropski čezmejni projekt organizacije. Glede na to, da organizacija še ni razpolagala z veliko izkušnjami in znanjem za izvedbo takšnih projektov, je to otežilo njihove aktivnosti. RASK kot vodilni partner je bil pobudnik tega projekta. V predprogramskem obdobju se je pojavil velik problem pomanjkanja ustreznih skupinskih prostorov v Porabju.

Kot sem prej opredelila, živi na območju Porabja slovenska manjšina, za katero je njena kultura izrednega pomena. Primanjkovali so prav tisti ustrezní skupinski prostori, kjer bi pripadniki manjšinske skupnosti lahko negovali svojo bogato kulturno dediščino. To potrebo je izrazil tudi Intervjuvanec 2 s svojim odgovorom: »Izoblikovanje Hiše rokodelstva pa je koristno, ker je ponujalo mesto, kjer se lahko ljudje srečujejo«.

Kljub temu, da sta predstavnika slovenske manjšinske skupnosti lobirala za pridobitev finančnih sredstev za razvoj teh prostorov, jim to ni uspelo. Takrat se je odločalo o prijavi na razpis Čezmejnega operativnega programa Slovenija-Madžarska 2007-2013 za pridobivanje ustreznih finančnih sredstev.

Po navedbah direktorice RASK so vsi porabski partnerji (Državna slovenska samouprava, Občina Dolnji Senik, Občina Gornji Senik in RASK) želeli izvesti večje investicije kot slovenski partnerji (Center za zdravje in razvoj Murska Sobota, Javni zavod Krajinski park Goričko), ki so ciljali bolj na dodajanje mehke vsebine projektu. Skupna investicijska dejavnost Razvojne agencije Slovenska krajina za gradnjo Hiše rokodelstva v Andovcih je bila v okviru projekta vredna približno 32,2 mio HUF (približno 128.000 EUR).

Sicer je potrebno omeniti tudi druge investicije, ki so se dogajale v Porabju kot rezultat projekta. Prišlo je do obnove kulturnega doma na Gornjem Seniku, ki je bil v zelo slabem stanju pred začetkom projekta. Izoblikovani sta bili tudi dve razstavni stavbi, Kúharjeva spominska hiša na Gornjem Seniku v stavbi bivšega župnišča in Hiša kolarstva na Dolnjem Seniku.

Kot sta trdila oba intervjuvanca, je projekt ustrezno ciljál tudi na tako imenovano mehko vsebino. To je v Porabju pomenilo predvsem delavnice ljudskih obrti. Intervjuvanec 1 je menil, da so delavnice ustrezno pritegnile tudi mlajše generacije k ohranjanju ljudskih obrti in se bo to nadaljevalo tudi v prihodnosti. Intervjuvanec 2 je dodal, da prav ti dogodki, povezani z ljudskimi obrtmi, ponujajo možnost za povezovanje porabskih in goriških ljudi, saj imata ti skupnosti iste korenine, podobne običaje in tradicijo. Po njegovem mnenju je projekt dosegel svoj cilj povezovanja preko kulture.

Poleg investicijskih dejavnosti je direktorica izpostavila tudi letni pohod med Budinci (Slovenija) in Andovci (Mađarska) in pesmarico, ki je bila izdana v okviru projekta in se dandanes uporablja v porabskih cerkvah. Intervjuvanca sta še izpostavila veliko

povpraševanje po knjigi Slovenska slovnica, iz katere je bil narejen ponatis. Slovenski jezik je vedno bolj popularen na območju Madžarske prav zaradi svojih specifičnosti. Izhajajoč iz tega se opaža veliko povpraševanja po jezikovnih knjigah slovenščine.

Kot pomanjkljivost in razvojno idejo v povezavi s tem projektom sta oba intervjuvanca navedla, da primanjkuje možnosti pridobivanja trga za prodajo produktov ljudske obrti. To je velik problem v Porabju, saj brez trga za prodajo in zaradi zanemarljivega prihodka iz obrti ta dejavnost izumira. Po mnenju intervjuvancev bi lahko naslednji evropski projekti ciljali na to, da se organizira priložnost obrtnikom za prodajo njihovih produktov, ki bi hkrati prinašal ekonomsko korist območju in priložnost ljudskim obrtem za obstoj.

Direktorica je na vprašanje o bodočih ali sedanjih projektnih dejavnostih povedala, da bo RASK kot vodilni partner začela z izvedbo čezmejnega projekta »ETHOS LAND«. Ta projekt vsebuje prav tisto ekonomsko dimenzijo, ki sta jo intervjuvanca omenila kot pomanjkljivost projekta »Sosed k sosеду«. V projektu »ETHOS LAND« se bo zaposlila ena oseba, ki bo odgovorna za pomoč obrtnikom pri registriranju njihovih dejavnosti, da lahko pridejo do uradnega prihodka iz te dejavnosti in jih bo ta prihodek motiviral za nadaljevanje dejavnosti. V tem projektu mora biti na koncu projektnega obdobja uradno registriranih vsaj 10 lokalnih produktov v Porabju.

3.4 Predstavitev projekta »UPKAČ«

Druga prednostna naloga Čezmejnega operativnega programa Slovenija-Madžarska 2007-2013 je bila trajnostni razvoj. Kot sem že opredelila v podpoglavju 2.4.2, trajnostni razvoj pomeni tiste razvojne dejavnosti, ki kljub temu, da temeljijo na sedanjih potrebah, ne preprečujejo zadovoljevanje potreb prihodnjih generacij. Prav s tem ciljem je bil izdelan projekt »Visokodebelni biseri«, z naslovom »UPKAČ«. Izvedba projekta se je začela 15. oktobra 2011 in se je končala 14. oktobra 2014.

Glavna naloga projekta je bila, ob upoštevanju trajnostnega razvoja, ohranjanje in gospodarjenje travniških sadovnjakov na območju sodelovanja. Po tej dejavnosti je dobil ime tudi sam projekt, ime »UPKAČ« je namreč vrsta ptice, ki je tradicionalno živela prav na takšnih območjih kmetijskega področja. Ohranjanje travniških sadovnjakov na območju sodelovanja, torej v Pomurju in Porabju, ima naravovarstveni in družbeni pomen. Ti območji sta bili tradicionalni sadjarski regiji, zato izginjanje takšnih območij ni imela le naravnih posledic, vendar prav tako kulturno-sociološke in ekonomske posledice. Ta projekt je poskušal ohraniti habitate take vrste in izoblikovati priložnosti za širši regionalni gospodarski razvoj obmejnega območja (Organ upravljanja in Skupni tehnični sekretariat OP SI-HU 2007-2013, 2015).

Celotni projekt je vodila in koordinirala Regionalna razvojna agencija Mura d.o.o. Poleg nje so bili projektni partnerji z obeh strani meje, Krajinski park Goričko in Društvo za opazovanje in proučevanje ptic iz Slovenije, Razvojna agencija Slovenska Krajina ter

Narodni park Órség z Madžarske. Območje sodelovanja je razvidne iz naslednje Slike 7, označeno z zeleno barvo.

Slika 7: Projektno območje čezmejnega projekta »UPKAČ«

Vir: Organ upravljanja in Skupni tehnični sekretariat OP SI-HU 2007-2013, (2015).

Celotna vrednost projekta »UPKAČ« je bila 1.214.840 EUR, ki se je porazdelila med vodilnim partnerjem in projektnimi partnerji. Naslednja Tabela 8 prikazuje porazdelitev vrednosti projekta med partnerji, prav tako zneske ESRR, nacionalnega ter lastnega sofinanciranja.

Tabela 8: Finančni načrt projekta »UPKAČ« (v EUR)

Partner	ESRR	Nacionalno sofinanciranje	Lastni prispevek	Skupna vrednost
Regionalna razvojna agencija Mura d.o.o.	47.694,18	8.416,62	2.953,2	59.064,0
Krajinski park Goričko	250.184,07	29.433,42	14.716,71	294.334,2
Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije	115.074,95	20.307,35	7.125,39	142.507,69
Razvojna agencija Slovenska krajina	291.609,92	51.460,58	18.056,35	361.126,85
Narodni park Órség	304.136,21	35.780,74	17.890,37	357.807,32
SKUPAJ (v EUR)	1.008.699,33	145.398,71	60.742,02	1.214.840,06

Vir: Prirejeno po Razvojni agenciji Slovenska krajina, (2011).

Kot pri prešnjem projektu so bili določeni splošni cilji projekta. Projekt »UPKAČ« je predvsem cilj na trajnostno in sistemsko ohranjanje biodiverzitete travniških sadovnjakov

in zagotavljanje gospodarskega in družbenega razvoja v čezmejnem območju Pomurja in Porabja. Poleg tega je spodbujal gospodarsko sodelovanje in izmenjavo izkušenj na področju razvoja in trženja naravnih produktov, kakor tudi dvig javnomnenjske zavesti o vrednosti in pomenu travniških sadovnjakov. S temi cilji je projekt želel doseči ustvarjanje trajnostnih pogojev razvoja na območju sodelovanja, spodbujanja sonaravnega gospodarjenja in dvig dodane vrednosti območja (Razvojna agencija Slovenska krajina, 2011).

Čezmejni projekt »UPKAČ« z izvedenimi projektnimi dejavnostmi je želel prispevati k doseganju naslednjih specifičnih ciljev (Razvojna agencija Slovenska krajina, 2011):

- vzpostavitev sistema trajnega varstva visokodebelnih travniških sadovnjakov, ki je habitat redkih in ogroženih rastlinskih in živalskih vrst, ter pomemben estetski element krajine,
- povezanost deležnikov na območju sodelovanja (združenje obmejnih pridelovalcev sadja) in vzpostavitev prekomejnega partnerskega sodelovanja,
- vzpostavitev omrežij znanja med ključnimi deležniki na območju sodelovanja,
- obnovitev že obstoječih območij travniških sadovnjakov in vzpostavitev novih površin z namenom zagotavljanja trajnosti,
- trajnostno podjetništvo s travniškimi sadovnjaki (pridelava in predelava sadja),
- splošna ozaveščenost o visokodebelnih travniških sadovnjakih,
- ohranjanje naravne dediščine s posebnim poudarkom na jeziku in identitete slovenske manjšine na Madžarskem.

Kazalniki izvedenih projektnih aktivnosti tega čezmejnega projekta so razvidni iz Tabele 9. Projektu specifični kazalniki tudi v tem primeru pokrivajo večino projektnih aktivnosti.

Tabela 9: Določeni kazalniki in dejavnosti projekta »UPKAČ«

HORIZONTALNA POLITIKA EU	
<ul style="list-style-type: none"> – enake možnosti – okolje – trajnostni razvoj – informacijska družba – razvoj človeških virov 	
SPLOŠNI SKUPNI KAZALNIKI	
KAZALNIKI NA RAVNI PROGRAMA	KAZALNIKI NA RAVNI PREDNOSTNE NALOGE
<ul style="list-style-type: none"> – razvoj skupne uporabe infrastrukture – spodbujanje in izboljševanje skupnega varstva in upravljanja z okoljem 	<ul style="list-style-type: none"> – regionalne pobude ali čezmejna partnerstva
se nadaljuje	

nadaljevanje

KAZALNIKI NA RAVNI PROGRAMA	KAZALNIKI NA RAVNI PREDNOSTNE NALOGE
– število udeležencev skupnih izobraževanj ali usposabljanj: 500 oseb (50 žensk)	– skupni projekt za varstvo in upravljanje z okoljem
PROJEKTU SPECIFIČNI KAZALNIKI	
<ul style="list-style-type: none"> – delavnice prikaza rezov in cepljenja dreves, na temo obnovitve dreves in rezov ter predelave sadja – naravoslovni dan in predavanja za učence osnovnih šol ter delavnice za otroke – mladinski ornitološki tabor, delavnice za predstavnike lokalnih skupnosti – sporazuma o skupnem sodelovanju v mreži oživljanje travniških sadovnjakov (OTS) – projektna pisarna z razstavnim delom – baze podatkov s GIS sistemom – ustanovitev Zveze obmejnih sadjarjev – promocijska prireditev Festival sadja – komplet sadjarskega orodja in strojni park za vzdrževanje sadovnjakov – renaturirana drevesa in sadovnjaki, dosajene tradicionalne jabolane in hruške – gnezdilnice za ptice in netopirje – infrastrukturna oprema sadovnjaka Csörgőalma – kolekcijski in matični sadovnjak z informacijsko točko in izdano tematsko brošuro – mobilna predelovalnica sadja – predstavitevna hiša – Hiša porabskih jabolok z opremo – vzorčno-degustacijska hiša z opremo – upravljalne smernice in predlog naravovarstvenih ukrepov – specifična naravovarstvena raziskava ptic ter njihovih habitatov, popis ptic – raziskava tradicionalnih sadovnjakov – študija in digitalna podatkovna baza za oceno ptic in metuljev – pripravljen strokovno floristični priročnik, natisnjena splošna brošura o projektu v treh jezikih, tematska brošura o ogroženih vrstah in zemljevid travniških sadovnjakov – publikacija o pticah in kulturi v krajini – natisnjeni informativno izobraževalni plakat in promocijski material – tiskovne konference, natopi v TV studijih, medijsko spremljanje in najava dogodkov – trojezična spletna stran projekta, izdani promocijski DVD o projektu in kratki predstavitevni film (5 minut) – priprava in izvedba filma o aktivnostih in rezultatih projekta in objava prispevka v dveh specializiranih medijih – predstavitev projektnih učinkov ob dogodkih v regiji in izven, medijske objave – promocijski videoposnetek o kulturni krajini in varstvu ptic (7-12 minut) 	

Vir: Prirejeno po Razvojni agenciji Slovenska krajina, (2011).

Projekt je ciljalo na skupine deležnikov, ki so lastniki in upravljavci travniških sadovnjakov v Pomurju in Porabju, člani sadjarskih združenj in ostalih podobnih organizacij na območju sodelovanja, predelovalci sadja in ponudniki ekološke in ostale zdrave hrane, kmetijski svetovalci in strokovnjaki, predstavniki krajevnih organov in ostala zainteresirana javnost, kot so mladi, turisti ter množični mediji (Razvojna agencija Slovenska krajina, 2011).

Razvojna agencija Slovenska krajina pri tem projektu ni izvedla dejavnosti vodenja, sicer pa je imela več dejavnosti izvedenih na območju Slovenskega Porabja, ki so prispevale k trajnostnemu razvoju območja. Rezultate projektnih dejavnosti RASK v okviru projekta »UPKAČ« bom analizirala v nadaljevanju.

V okviru projekta »UPKAČ« je Razvojna agencija Slovenska krajina izvajala naslednje projektne dejavnosti poleg skupne dejavnosti informiranja in obveščanja javnosti o aktivnostih projekta v tiskanih in elektronskih medijih (Razvojna agencija Slovenska krajina, 2011):

- nabava strojno tehniškega parka za obnovitev in vzdrževanje visokodebelnih travniških sadovnjakov;
- renaturacija travniških sadovnjakov na 5 ha površini;
- organizacija petih izobraževalnih programov (delavnice) za zainteresirane kmete, sadjarje, ter za mlajšo generacijo na temo obnovitev dreves in rez;
- izoblikovanje učne predelovalnice sadja z vgradnjo predelovalnice soka s stroji na Gornjem Seniku;
- pet delavnic na področju predelava sadja v sok, kis, marmelado;
- ustanovitev Zveze obmejnih sadjarjev;
- organizacija prireditve “Dan porabskih jabolk”;
- koordinacija projekta med vodilnim partnerjem in madžarskimi partnerji;
- organizacija tiskovne konference ob zaključku projekta;
- film o aktivnostih in rezultatih projekta.

RASK je pri tem projektu sodelovala kot projektni partner. Poleg tega je bila organizacija pobudnica projekta zaradi njenih triletnih izkušenj sodelovanja s porabskimi sadjarji. Potrebo po razvijanju sadjarske dejavnosti je agencija opazila preko svojega sodelovanja z lokalnimi sadjarji. Sadjarska dejavnost je bila zelo nerazvita v tem obdobju v Porabju, delovanje lokalnih sadjarjev pa zelo neučinkovito, zato se je z odprtostjo mej pridobivanje izkušenj pokazalo kot dobra praksa.

Intervjuvanci so izpostavili posebno potrebo po takšnem projektu kot »UPKAČ«, saj so bivša kmetijska območja, njive in bivši travniški sadovnjaki bili zelo zaraščeni na celem območju Porabja. Bivša tradicionalna kmetijska in sadjarska dejavnost negovanja travniških sadovnjakov je bila zanemarjena. Kot vzrok za to intervjuvanec 2 je izpostavil

konec kmetijske dejavnosti v Porabju, intervjuvanec 1 pa pomanjkanja zadostnega strokovnega znanja o oskrbi teh območij.

Kot je izpostavila direktorica RASK, so se prebivalci Goriškega območja soočali z istimi problemi, zato je prišlo do sodelovanja preko čezmejnega projekta v okviru Čezmejnega operativnega programa Slovenija-Madžarska 2007-2013.

Prvotni cilj projekta je bila ohranitev biodiverzitete obmejnega območja, ki je del druge prednostne naloge OP-ja, zagotovitve trajnostnega razvoja. Projekt je izpolnil pogoje trajnosti na podlagi tega, da je prispeval k izoblikovanju trajnega lokalnega produkta (jabolčni sok) na območju Porabja z angažiranjem lokalnih prebivalcev za začetek obnovitve travniških sadovnjakov. Torej sta bili časovni dimenziji sedanosti in prihodnosti uspešno povezani.

O rezultatih projekta so tako direktorica kot intervjuvanci izpostavili nekoliko drugačne dejavnike. Intervjuvanec 3 je menil, da so rezultati projektnih dejavnosti vidni v Porabju. Po njegovih izkušnjah se je znatno povečala površina očiščenih kmetijskih območij. Intervjuvanec 3 je tudi omenil, da je z investicijo v Hišo jabolk lokalna skupnost pridobila tudi prostor za izvajanje različnih dejavnosti, od delavnic do prireditev. Intervjuvanec 2 je omenil, da največji rezultat po njegovem mnenju sprememba percepcije lokalcev o oskrbi kmetijskih površin. To vse prispeva k olepšanju porabskega okolja. Intervjuvanec 1 je izpostavila tudi mehko vsebino projekta, saj se po njenem mnenju vidi začetek pozitivne vzgoje mlajših generacij o skrbi za okolje.

Direktorica je kot glavni rezultat omenila lokalni produkt, ki je jabolčni sok, čigar predelava postaja vedno bolj popularna v okolici, s čimer predelovalnica učinkovito deluje. Izpostavila je tudi današnji trend zdrave prehrane, zaradi katerega povpraševanje po produktu jabolčnega soka postaja vedno večje. Tako direktorica kot Intervjuvanec 1 sta izpostavila pomen samega dejanja obnovitve travniških sadovnjakov. Po mnenju obeh je to primer dobre prakse in kazalnik tega, da se da ohraniti ta območja.

Kot pomanjkljivost projekta so intervjuvanci omenili nerazvitost strojnega parka RASK in pomanjkanje možnosti trženja ustvarjenega lokalnega produkta. Po intervjuvancu 1 in intervjuvancu 2 bi bilo potrebno še več denarja vlagati, saj strojni park vidno ni primerljiv velikosti območja. Poleg povečanja kapacitet bi lahko strojni park pomenil tudi storitev – stroje bi se dalo najeti in ta najem bi lahko prinašal koristi za prebivalce Porabja in olajšal negovanje kmetijskih površin. Intervjuvanec 3 je omenil, da tako kot v primeru produktov ljudske obrti, tudi za ta produkt sadjarstva ne obstaja ustrezen trg.

Direktorica je omenila tudi problem pomanjkanja trga za prodajo lokalnih produktov, dodala pa je tudi to, da so težave za ljudi pri uradnem registriranju njihovih dejavnosti. Kot drugo nišo za razvoj oziroma nadgradnjo projektnih aktivnosti je direktorica omenila omejenost kapacitet predelovalnice ter omejenost tehnološke značilnosti stroja za

predelavo soka, saj zaenkrat stroj ne more predelovati več vrst sadja, kot na primer grozdje ali breskve. Za to pa bi bilo tudi večje povpraševanje.

4 REZULTATI ANALIZE PROJEKTOV »SOSED K SOSEDU« IN »UPKAČ«

V tem vsebinskem delu bom povzela informacije, ki sem jih pridobila preko strukturiranih intervjujev o obeh projektih in preko projektnih dokumentacij ter dodala še lastno analizo o tematiki.

Z vidika področja, na katerega sta ciljala analizirana projekta, lahko govorimo o zelo različnih projektih. Ko je projekt »Sosed k sosеду« ciljal na povečanje prepoznavnosti in privlačnosti projektnega območja, je projekt »UPKAČ« želel doseči trajnostni razvoj porabskega in pomurskega območja preko razvoja sadjarske dejavnosti. Vendar vsekakor mislim, da sta projekta zelo povezana z vidika rezultatov, ki sta jih dosegla, in z vidika potreb porabskega območja.

Glede na pridobljene informacije in svoje izkušnje o tematiki mislim, da je presoja uspešnosti in analiza pomanjkljivosti projektov mogoča preko treh vidikov. Ti so naslednji:

- prihodnost slovenske skupnosti v Porabju in njena kulturna dediščina,
- ekonomske koristi ljudske obrtniške in kmetijske dejavnosti v Porabju,
- razvoj turistične ponudbe Porabja.

Kot prvi najpomembnejši dejavnik obeh projektov lahko izpostavim skrb za prihodnost slovenske skupnosti v Porabju in za njeno kulturno dediščino. Na eni strani se je projekt »Sosed k sosеду« v celoti vrtel okoli te tematike. Zagotavljanje ustreznih prostorov za izvedbo kulturnih prireditev in srečanj pripadnikov manjšinske skupnosti, ohranitev slovenskega jezika, promoviranje ljudske obrtniške dejavnosti in izoblikovanje muzejskih zgodovinskih zbirk ter tradicije slovenske manjšinske skupnosti so vsi pomembni deli kulturne in narodnostne identitete slovenske manjšine v Porabju. Vendar projekt »UPKAČ«, pri katerem je direktorica RASK sama izpostavila pomembnost slovenske identitete, uporabo slovenskega jezika na vseh prireditvah in delavnicah, izvedenih v okviru projekta, tudi sodi med projekte, ki preko svojih aktivnosti prispevajo k ohranitvi kulture ciljne skupnosti.

Torej se je tudi pri tem projektu izkazalo, da projektne aktivnosti lahko prinašajo stranske, nepričakovane koristi za ciljno skupino. Narodnostna identita deležnikov projektnih aktivnosti se je razvijala na neopazen način preko dejavnosti, katerih osrednji cilj sploh ni bil razvijanje slovenske manjšinske identitete. Te aktivnosti so se dogajale v slovenskem jeziku, s sodelovanjem slovenskih izvajalcev dejavnosti in povezovanjem ljudi iz obeh straneh meje.

Neizogibna tematika glede obeh projektov so ekonomske koristi ljudske obrtniške in kmetijske dejavnosti v Porabju. Projekt »UPKAČ« je dober primer razvijanja gospodarske dejavnosti območja. Eden od glavnih ciljev projekta je bil obnovitev travniških sadovnjakov na območju sodelovanja. Zaradi uspešnega izvajanja del v povezavi s projektnim ciljem je bilo potrebno angažiranje več lokalnih prebivalcev. Po besedah direktorice se lokalni prebivalec ne bo začel ukvarjati z obnovo svojega sadovnjaka, če ne bo pridobil česa iz te dejavnosti. V tem primeru ne bo pripravljen za sodelovanje. Torej pri tem projektu že pridemo do možnega ekonomskega dobička za deležnike projekta. V primeru projekta »Sosed k sosеду« se ta dejavnik pojavi že na koncu izvedbe dejavnosti. Pokaže se po zagotavljanju prostorov za srečevanje, po predstavitvi porabskih ljudskih obrti, po predajanju tega znanja mlajšim generacijam in po začetkih te obrtniške dejavnosti. Na tak način pridemo do ugotovitve, kaj bi določenega posameznika motiviralo za nadaljevanje obrtniške dejavnosti. To motivacijo lahko pomeni dobiček oziroma prihodek iz prodaje obrtniških del.

Projekt »UPKAČ« je zaradi svoje posebnosti lokalnemu prebivalstvu podal orodje za zaslužek v obliki predelovalnice sadja na Gornjem Seniku. Tako direktorica kot intervjuvanci so vsi omenili, da ta projektni dosežek pomeni dodatno storitev oziroma diverzifikacijo ponudbe lokalnega pridelovalca sadja, s katero lahko pride do zaslužka, ki ga bo motiviral za izvedbo projektnih aktivnosti (oskrba travniškega sadovnjaka) tudi po zaključku dejanskega projekta. To orodje sicer pri projektu »Sosed k sosеду« manjka, saj je tam gospodarska dejavnost preko ljudske obrti le stranski produkt projektnih ciljev.

Kot tretji dejavnik povezav med projektoma sem določila razvoj turistične ponudbe Porabja. S tem vidikom se noben projekt posebno ni ukvarjal, čeprav so se izoblikovali temelji za razvoj turistične ponudbe območja. V okviru projekta »Sosed k sosеду« je bilo izvedenih veliko investicijskih dejavnosti, ki dolgoročno prispevajo k razvoju turizma v Porabju. To so tisti prostori, ki od zaključka projekta ponujajo možnost za izvajanje različnih prireditvev, ne le slovenski skupnosti, vendar tudi širši javnosti. Poleg tega so bile zgrajene in izoblikovane takšne stavbe, ki funkcionirajo kot del obstoječe turistične ponudbe območja. Te so muzejske zbirke in spominske hiše za ogled. Tudi promocija obrtniške dejavnosti v okviru projekta pomeni specifičnost območja in možnost nakupa ročno izdelanih produktov za turiste. Projekt »UPKAČ« je prispeval k turistični ponudbi Porabja na več načinov. Predvsem zaradi obnove travniških sadovnjakov in očiščenja zaraščenih površin je podoba porabskega območja znatno lepša in bolj urejena. Izvedena kulturna prireditvev Festival jabolk in prireditve, ki so izvedene v Hiši jabolk, se tudi dodajajo k turistični ponudbi območja. Prav tako lahko lokalni produkt jabolčni sok in njegov nakup prinese več turistov na to območje.

Vendar so z vidika razvoja turizma na tem območju velike pomanjkljivosti. Intervjuvanci so omenili nekaj, s čimer se sama strinjam. Vsi vidimo, da je stanje arhitekture v Porabju kar zanemarjeno. V Porabju je veliko hiš in stavb, ki pokvarijo sliko okolja. Primanjkuje zadostno število prenočitvenih možnosti, zato območje izgubi veliko prihodka, ki bi ga

lahko turisti pustili tam, če ne bi le potovali skozi območje in bi ostali na našem območju dlje časa. V Porabju je veliko neizkoriščenih možnosti, kot denimo naravne lepote, območja tromeje, kulturni spomeniki. Primanjkujejo pa turistične organizacije, ki bi se ukvarjale s promocijo območja in ponujale turistične pakete za obiskovalce Porabja.

Večino zgoraj opisanih dejavnikov je tudi prepoznala Razvojna agencija Slovenska krajina. V programskem obdobju 2014-2020 RASK izvaja in bo izvajala dva projekta, ki ciljata predvsem na razvoj turizma v Porabju in ponujanje možnosti pridobivanja prihodka za lokalne prebivalce, ki se ukvarjajo ali z obrtniškimi dejavnostmi ali s pridelavo kmetijskih produktov. Ta projekta sta »Green Exercise« in »ETHOS LAND«, ki se tudi povežeta preko svojih projektnih aktivnosti in načrtovanih rezultatov. Projekt »Green Exercise« cilja na kolesarski turizem v Porabju, ki izkorišča že obstoječo turistično ponudbo Porabja. V kolesarski turizem so vključeni zgrajeni domovi s svojimi prireditvami in izoblikovane muzejske zbirke. Ko pa turist pride na območje Porabja, poleg turističnih atrakcij pričakuje možnosti za pridobivanje stranskih storitev kot kulinarično doživetje, razne športne in kulturne storitve, ter spoznavanje in nakup območju specifičnih lokalnih produktov. Prav na zagotavljanje teh stranskih storitev cilja projekt »ETHOS LAND«, ki bo podpiral ustvarjanje lokalnih turističnih storitev in produktov, ki jih je možno priključiti v turistično ponudbo območja.

Po mojem mnenju je izvajanje projektnih dejavnosti v Porabju s strani Razvojne agencije Slovenska krajina zelo uspešno. Sicer se moram strinjati z enim odgovorom Intervjuvanca 2 glede tega, da je glavna naloga Razvojne agencije Slovenska krajina spodbujanje in podpiranje podjetniške dejavnosti slovenske skupnosti v Porabju. To je tista niša, na katero bi lahko še bolj osredotočila svoje aktivnosti, saj »domači porabski ljudje nimajo toliko podjetniškega duha za njihovo izvedbo« (ponudba prenočišč). Kljub temu je RASK zelo dobro izkoristila priložnosti, ki so bile določene s strani Operativnega programa čezmejnega sodelovanja Slovenija-Madžarska 2007-2013. S postopnim razvijanjem in nadgrajevanjem svojih projektov v naslednjih nekaj letih bodo pokrite in rešene skoraj vse potrebe in primanjkljaji porabskega območja na področju kulture, gospodarske in turistične dejavnosti.

SKLEP

Kohezijska politika EU ponuja podporo vsem državam članicam za razvoj njihovega gospodarstva. Finančna sredstva, ki so namenjena temu razvoju, so ogromna in so primerno dodeljena državam članicam. Po svoji analizi strokovne literature sklepam, da brez te finančne podpore, še posebej novim državam članicam EU, ne bi uspelo popolno vključevanje le-teh držav v ekonomski obtok EU.

Država Madžarska, kot sem to v prejšnjih poglavjih prikazala, je porabila veliko sredstev znotraj vseh treh prioritete kohezijske politike (konvergenca, regionalna konkurenčnost in

zaposlovanje, evropsko teritorialno sodelovanje) v programskem obdobju 2007-2013. Brez teh kohezijskih sredstev, sredstev predpristopne pomoči in še vedno zagotovljenih sredstev v okviru programa Evropa 2020, država Madžarska ne bi dosegla tiste ravni razvitosti, kjer dandanes stoji. Isto velja tudi za državo Slovenijo.

Z vidika območja Porabja, ki je moja domača pokrajina, in je bilo del območja sodelovanja Operativnega programa čezmejnega sodelovanja Slovenija-Madžarska 2007-2013, je znaten razvoj omogočila tretja prioriteta finančne perspektive 2007-2013, torej cilj evropskega teritorialnega sodelovanja. Preko tega cilja so bili sofinancirani projekti s strani ESRR v višini 85 % sofinanciranja.

V programskem obdobju 2007-2013, so se na območju Porabja uresničile investicije in različne razvojne dejavnosti v višini več milijonov EUR. Poleg analiziranih projektov »Sosed k sosеду« in »UPKAČ« so se uresničile razne dejavnosti znotraj obeh prednostnih nalog operativnega programa. Vse to je prispevalo k povečanju privlačnosti območja, na primer projekta »MURA RABA TV« in »MURA RABA TV II«, ter k trajnostnemu razvoju območja, na primer projekt »Healthy Youth«.

Po podrobni analizi dveh čezmejnih projektov, na podlagi pridobljenih odgovorov preko izvedenih strukturiranih intervjujev in na podlagi lastne analize, ocenjujem možnosti, podane preko izvedbe čezmejnih projektov kot zelo dobro priložnost za sodelovanje različnih akterjev, organizacij in ljudi z obeh straneh meje, ki v veliki meri prispevajo k odpiranju tradicionalno zaprtih in izoliranih regij, kot sta Porabje in Pomurje.

Ta možnost sodelovanja in razvijanja povezav med območji predstavlja poleg razvojnih možnosti tisto prednost evropskih čezmejnih projektov, ki jih lahko pridobijo le države članice EU ali tretje, sosedne države z evropskimi mejami.

Glede na to, da se trenutno še izvaja finančna perspektiva Evropa 2020, ne morem sklepati o rezultatih projektov, ki so še v izvedbi. Sicer pa lahko glede analiziranih projektov Razvojne agencije Slovenska krajina napišem končen sklep, da brez evropskih čezmejnih projektov ne bi mogla identificirati regije Porabja kot razvitega območja ter kot dobrega življenjskega prostora za bodoče generacije porabskih Slovencev.

LITERATURA IN VIRI

1. Ambrus, T. & Csapó, O. (2007). Ha a táj szab az életnek teret – a természeti adottságok szerepet a településszerkezet kialakulásában a székely falutízesek és az őrségi szerek példájában. V Cs. Máthé, I. Mócsy, I. Urák & A. Zsigmond. (ur.), *III. Kárpát-medencei Környezet-tudományi Konferencia Tanulmánykötete* (str. 43-50). Cluj-Napoca: Ábel Kiadó.
2. Balogh, A. (2016). Villages of Porabje: Individual elements of the Hungarian settlement network. *Revija za geografijo – Journal for Geography*, 11(1), 27-40.
3. Baranyai, G. & Csapó, O. (2009). Possible Ways of Sustainable Development in the Vend-Region. V A. Gosar. (ur.), *Razvojne priložnosti obmejnih območij Slovenije* (str. 257-270). Koper : Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče.
4. Bregar, L., Ograjenšek, I. & Bavdaž, M. (2005). *Metode raziskovalnega dela za ekonomiste: Izbrane teme*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
5. Cantat, C. (2017). *Cohesion Policy and Perceptions of the European Union in Hungary - A Cultural Political Economy Approach*. Budimpešta: Central European University, Center for Policy Studies.
6. Christopoulou, I. (2011). *Creating a sustainable Europe: The role of the European Union structural funds* (doktorska disertacija). Medford: The Fletcher School of Law and Diplomacy.
7. Clany, E. A., Ogorelec Wagner, V. & Šimec, R. (1998). *Evropska unija, Slovenija in trajnostni razvoj*. Ljubljana: Umanotera.
8. EBIT. (b.l.). *Az Európai Unió támogatási rendszere*. Pridobljeno 3. junija 2018 iz spletnega naslova www.ebit.porta.hu/site/images/stories/doksik/Nkiadozastk/II.fejezet/11.doc
9. EUR-Lex. (2018). *Sistem finančnega načrta in večletnega finančnega okvira*. Pridobljeno 25. maja 2018 iz spletnega naslova <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:l34012&from=EN>
10. Eurostat. (b.l.). *Background of NUTS classification*. Pridobljeno 17. junija 2018 iz spletnega naslova <http://ec.europa.eu/eurostat/web/nuts/background>
11. Evropska komisija. (2003). *Structural policies and European territories: Competitiveness, sustainable development and cohesion in Europe From Lisbon to Gothenburg*. Luxembourg: Urad za uradne publikacije Evropskih skupnosti.
12. Evropska komisija. (2009a). *European Cohesion Policy 2007-2013 in Hungary: Priorities and Impact of Cohesion Policy in the Member States*. Pridobljeno 3. junija 2018 iz spletnega naslova http://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/factsheets/2009/european-cohesion-policy-2007-2013-in-hungary-priorities-and-impact-of-cohesion-policy-in-the-member-states
13. Evropska komisija. (2009b). *European Cohesion Policy 2007-2013 in Slovenia: Priorities and Impact of Cohesion Policy in the Member States*. Pridobljeno 3. junija

- 2018 iz spletnega naslova
http://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/factsheets/2009/european-cohesion-policy-2007-2013-in-slovenia-priorities-and-impact-of-cohesion-policy-in-the-member-states
14. Evropska komisija. (2011a). *Večletni finančni okvir: vprašanja in odgovori* (obvestilo). Pridobljeno 25. maja 2018 iz spletnega naslova: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-11-468_sl.htm
 15. Evropska komisija. (2011b). *The Cohesion Fund at a glance*. Pridobljeno 29. maja 2018 iz spletnega naslova http://ec.europa.eu/regional_policy/archive/funds/procf/cf_en.htm
 16. Evropska komisija. (2011c). *Objectives*. Pridobljeno 2. junija 2018 iz spletnega naslova http://ec.europa.eu/regional_policy/archive/funds/prord/prords/object/psfo_en.htm
 17. Evropska komisija. (2011d). *The European Regional Development Fund*. Pridobljeno 2. junija 2018 iz spletnega naslova http://ec.europa.eu/regional_policy/archive/funds/prord/prord_en.htm
 18. Evropska komisija. (2012). *Financial frameworks 2000–06 and 2007–13*. Pridobljeno 27. maja 2018 iz spletnega naslova http://ec.europa.eu/budget/financialreport/2012/annexes/annex1/index_en.html
 19. Evropska komisija. (2013). *Kohéziós politika a polgárok szolgálatában*. Pridobljeno 27. maja 2018 iz spletnega naslova http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/evaluation/pdf/expost2013/expost_eval_2007_2013_hu.ppt
 20. Evropska komisija. (2015, september). Citizen's awareness and perceptions of EU regional policy. *Flash Eurobarometer 423*. Pridobljeno s <http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/FLASH/surveyKy/2055>
 21. Evropska komisija. (2015a). *Evropski sklad za regionalni razvoj (ESRR)*. Pridobljeno 3. junija 2018 iz spletnega naslova http://ec.europa.eu/regional_policy/archive/funds/feder/index_sl.htm
 22. Evropska komisija. (2016a). *The European Social Fund - Investing in people* (publikacija). Luxemburg: Urad za publikacije Evropske unije.
 23. Evropska komisija. (2016b). *Ex post evaluation of Cohesion Policy programmes 2007-2013, focusing on the European Regional Development Fund (ERDF) and the Cohesion Fund (CF)*. Bruselj: Evropska komisija
 24. Evropska komisija. (2016c). *Ex post evaluation of Cohesion Policy programmes 2007-2013, focusing on the European Regional Development Fund (ERDF) and the Cohesion Fund (CF)*. Bruselj: Evropska komisija
 25. Evropska komisija. (2017). *The rural development policy and its principles (2000-2006)*. Pridobljeno 27. maja 2018 iz spletnega naslova https://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-previous/2000-2006_en
 26. Evropska komisija. (2018). Kohéziós politika: 30 éve tartó beruházás az európai régiók jövőjébe. *Panorama*, 64(2018).

27. Evropska komisija. (b.l.-a). *Evropski strukturni investicijski skladi*. Pridobljeno 3. aprila 2018 iz spletnega naslova https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/funding-opportunities/funding-programmes/overview-funding-programmes/european-structural-and-investment-funds_sl
28. Evropska komisija. (b.l.-b). *Európai Halászati Alap (EHA) (2007-2013)*. Pridobljeno 27. maja 2018 iz spletnega naslova https://ec.europa.eu/fisheries/cfp/eff_hu
29. Evropska komisija. (b.l.-c). *INTERREG IIIA szomszédsági program Szlovénia - Magyarország – Horvátország*. Pridobljeno 9. junija 2018 iz spletnega naslova http://ec.europa.eu/regional_policy/hu/atlas/programmes/2000-2006/european/interreg-iiia-neighbourhood-programme-slovenia-hungary-croatia
30. Evropska komisija. (b.l.-d). *Operativni program čezmejnega sodelovanja 'Slovenija – Madžarska'*. Pridobljeno 20. junija 2018 iz spletnega naslova http://ec.europa.eu/regional_policy/sl/atlas/programmes/2007-2013/crossborder/cross-border-operational-programme-slovenia-hungary
31. Evropska komisija. (b.l.-e). *Data for research - EU Budget commitments by fund by year and by programme, Period 2007-2013*. Pridobljeno 24. avgusta 2018 iz spletnega naslova http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/evaluation/data/funds_obj_year_2007_2013.xls
32. Evropske skupnosti. (2007). *Kohezijska politika 2007–2013. Komentarji in uradna besedila*. Luxembourg: Urad za uradne publikacije Evropskih skupnosti.
33. Evropski svet. (b.l.). *Določanje izdatkov EU: večletni finančni okvir*. Pridobljeno 26. maja 2018 iz spletnega naslova <http://www.consilium.europa.eu/sl/policies/multiannual-financial-framework/mff-2014-2020/>
34. Finta, I. (2017). A magyar fejlesztéspolitika és a kistélepülések sorsa. *Comitatus Önkormányzati Szemle*, 27(223), 15-22.
35. Hakszer, R. (2017, 23. februar). Hungary-Slovakia Cross-border Co-operation Programme 2007–2013 – regional aspects and implementation experience. *Tér és Társadalom*, str. 107123.
36. *Inforegio – Regionalna politika – Evropska komisija*. (b.l.). Pridobljeno s http://ec.europa.eu/regional_policy/sl/
37. *Inforegio*. (2008). EU Cohesion Policy 1988-2008: Investing in Europe's future. *Panorama*, 26(2008).
38. *Interreg V-A Slovenija-Madžarska*. (b.l.) *Program sodelovanja INTERREG V-A Slovenija-Madžarska. Povzetek*. Pridobljeno 3. aprila 2018 iz spletnega naslova <http://www.si-hu.eu/hu2/program/o-programu/>
39. *Interreg*. (2018). *Az Interreg V-A Szlovénia Magyarország Együttműködési Program Nyílt Pályázati Felhívása 1. benyújtási határideje keretében jóváhagyott projekt összefoglalója*. Pridobljeno 3. junija 2018 iz spletnega naslova <http://www.si-hu.eu/hu2/download/Project-summaries-PA1-HU-4.-kor-utan.pdf>

40. Iván, G. (2005). *Az Európai Unió költségvetése a közösségi politikák tükrében* (doktorska disertacija). Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem.
41. Izda, G. (2007). *Prvostopenjska kontrola projektov čezmejnega sodelovanja sofinanciranih iz naslova kohezijske politike EU* (diplomsko delo). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
42. Jacques Delors. (b.l.) V *Encyclopaedia Britannica*. Pridobljeno 29. maja 2018 iz spletnega naslova <https://www.britannica.com/biography/Jacques-Delors>
43. Komisija Evropskih skupnosti. (2005, 5. julij). *Kohezijska politika za podporo rasti in novim delovnim mestom: Strateške smernice Skupnosti 2007–2013. KOM(2005) 299 končno*. Bruselj: Komisija ES.
44. Központi Statisztikai Hivatal – Centralni Urad za Statistiko. (b.l.). *Munkanélküliségi ráta korcsoportok szerint, nemeként (1992-2017)*. Pridobljeno 3. junija 2018 iz spletnega naslova <https://www.ksh.hu/?lang=hu>
45. Lajh, D. (2003). *Managing the EU pre-accession assistance programmes in Slovenia*. Pridobljeno 3. junija 2018 iz spletnega naslova <https://journals.muni.cz/cepsr/article/view/4020/5303>
46. Lorber, L. (2015). Regionalni razvoj v soodvisnosti od institucij znanja, gospodarstva in lokalnega okolja – prispevek Univerze v Mariboru. V J. Nared, K. Polajnar Horvat & N. Razpotnik Visković. (ur.), *Globalni izzivi in regionalni razvoj* (str. 165-144.). Ljubljana: Založba ZRC.
47. Manzella, G. P. & Mendez, C. (2009, januar). *The turning points of EU cohesion policy* (working paper). Pridobljeno 25. maja 2018 iz spletnega naslova http://ec.europa.eu/regional_policy/archive/policy/future/pdf/8_manzella_final-formatted.pdf
48. Massot, A. (2018, april). Financiranje skupne kmetijske politike. *Evropski parlament*. Pridobljeno 27. maja 2018 iz spletnega naslova http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/sl/displayFtu.html?ftuId=FTU_3.2.2.html
49. Mrak, M. & Rant, V. (2006, februar). *Challenges of EU and new member states in financial perspective 2007-2013: convergence and absorption of available cohesion resources*. Milan: Fourth Milan European Economy Workshop.
50. Mrak, M., Mrak, M. & Rant, V. (2004). *Kohezijska politika Evropske unije*. Ljubljana: samozaložba.
51. Mulec, B. & Knez, R. (2008). *Kohezijska politika Evropske unije in problemi njene implementacije s poudarkom na Republiki Sloveniji in državah jugovzhodne Evrope*. Ljubljana: Koščak.
52. Munda Hirnök, K. & Medvešek, M. (2016). Čezmejna mobilnost Porabskih Slovencev. *TRADITIONES*, 45(3), 91-113.
53. Nared, J. (2014). Trajnostno upravljanje območij s kulturno dediščino. V J. Nared & N. Razpotnik Visković (ur.), *Upravljanje območij s kulturno dediščino* (str. 11-16). Ljubljana: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU.

54. Ojamaa, P. & Vallerani, M. (2018, januar). Strukturna pomoč za ribištvo. *Evropski parlament*. Pridobljeno 30. maja 2018 iz spletne naslova http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/sl/displayFtu.html?ftuId=FTU_3.3.4.html
55. Organ upravljanja in Skupni tehnični sekretariat OP SI-HU 2007-2013. (2015). *Čezmejno sodelovanje Slovenija – Madžarska 2007-2013*. Zbornik sofinanciranih projektov. Ljubljana: Služba Vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko.
56. Palyazat.gov.hu. (b.l.). *INTERACT 2007-2013 - Európai Területi Együttműködés programok felelős irányítása*. Pridobljeno 24. junija 2018 iz spletnega naslova https://www.palyazat.gov.hu/interact_2007_2013_europai_teruleti_egyuttmukodes_programok_felelos_iranyitasa
57. Piac & Profit. (2006). *11 év után véget ért*. Pridobljeno 9. junija 2018 iz spletnega naslova https://piacesprofit.hu/kkv_cegblog/kkvpalyazatok/11_ev_utan_veget_ert/
58. Razvojna agencija Slovenska krajina. (2009). *Porabje in Goričko – povezana v kulturi – Sosed k sosedu* (interno gradivo). Razvojna agencija Slovenska krajina, Szentgotthard.
59. Razvojna agencija Slovenska krajina. (2011). *Prijavnica projekta Visokodebelni biseri – UPKAČ* (interno gradivo). Razvojna agencija Slovenska krajina, Szentgotthard.
60. Razvojna agencija Slovenska krajina. (2015). *Razvojna agencija Slovenska krajina Porabje – Monošter*. Pridobljena 10. aprila 2018 iz spletnega naslova www.uszs.gov.si/fileadmin/uszs.gov.si/.../MS_2015_RASK.pptx
61. Sapała, M. (2016). How the EU budget is spent – European Regional Development Fund. *Evropski parlament*. Members' Research Service
62. Schulz, S. (2018, februar). Evropski socialni sklad. *Evropski parlament*. Pridobljeno 1. junija 2018 iz spletnega naslova http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/sl/displayFtu.html?ftuId=FTU_2.3.2.html
63. Služba Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravo in regionalno politiko. (2008). *Pobuda Skupnosti INTERREG IIIA, Sosedski program Slovenija-Madžarska-Hrvaška 2004-2006 – Zbornik sofinanciranih projektov*. Ljubljana: Medium d.o.o., Žirovnica
64. Služba Vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko. (2007, december). *Operativni program SI-HU 2007-2013*. Pridobljeno 3. aprila 2018 iz spletnega naslova <http://www.si-hu.eu/si2/program/programski-dokumenti/operativni-program/>
65. Statistični Urad Republike Slovenije. (b.l.). *Mere aktivnosti po statističnih regijah, Slovenija, letno*. Pridobljeno s <http://www.stat.si/statweb>
66. Szörényiné Kukorelli, I. (2005). A fenntartható fejlődés stratégiai elemei a rurális térségekben (Elements of Sustainable Rural Development Strategy). *Tér és Társadalom*, 19(3-4), 111-137.
67. Šuc, D. (2012). *Črpanje sredstev kohezijske politike v Sloveniji v obdobju 2007-2011*. Ljubljana: Urad za makroekonomske analize in razvoj.
68. Vlada Republike Slovenije. (2017, 16. marec). *Odgovor na poslansko vprašanje dr. Franca Trčka v zvezi s slovensko narodno skupnostjo na Madžarskem*, št. 00104-90/2017/5. Ljubljana: Vlada Republike Slovenije.

69. Zupan, T. (2008). *Kohezijski sklad in izzivi za Slovenijo, ki jih prinaša nova finančna perspektiva 2007-2013* (magistrsko delo). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.

PRILOGE

Priloga 1: Zapis vprašanj za izvedbo strukturiranega intervjuja z izvajalci projektnih aktivnosti v okviru projekta »Sosed k sosеду« in »UPKAČ«.

1. Zakaj se je vaša organizacija odločila za sodelovanje v projektu »Sosed k sosеду«/»UPKAČ«? Kakšna pričakovanja in motivacijo ste imeli za pridružitve k temu projektu?
2. Po katerih vidikih ste sestavili cilje projekta, ki so bili izvedeni z vaše strani?
3. Katera dejavnost, ki jo ste izvedli v okviru projekta, je prinašala po vašem mnenju največ koristi za porabsko območje in zakaj?
4. Kateri cilj projekta je bil najbolj uspešen in je prikazal vidne, merljive rezultate za vašo organizacijo in Porabje?
5. Kateri dosežek projekta po vašem mnenju še vedno, po šestih/štirih letih od zaključka projekta, prinaša največ koristi tako za vas kot za Porabje?
6. Kako ocenjujete uspešnost tega projekta? Katere pomanjkljivosti projekta mogoče že vidite zdaj, šest/štiri leta pozneje? Kakšne možne izboljšave bi lahko izvedli?
7. Ali v prihodnosti načrtujete izvedbo projektov, ki se osredotočajo na podobne cilje kot projekt »Sosed k sosеду«/»UPKAČ«?

Priloga 2: Prepis intervjuja z direktorico Razvojnne agencije Slovenska krajina (13. junij, 2018).

Projekt »Sosed k sosеду«

1. Zakaj se je vaša organizacija odločila za sodelovanje v projektu »Sosed k sosеду«? Kakšna pričakovanja in motivacijo ste imeli za pridružitvev k temu projektu?

»To je bil naš prvi projekt in smo bili takoj tudi vodilni partner. Zakaj je pravzaprav ta projekt? Govorimo o Slovenskem Porabju, kjer živi slovenska manjšina in pišemo leto 2008. Ko v Porabju še nismo imeli ustreznih prostorov za izvedbo svojih kulturnih pireditev, čeprav za našo manjšino ima kultura izredno pomembno vlogo. Kako ti lahko neguješ materni jezik in se spoznaš z lokalno kulturo, če nimaš prostora, kje bi se to izvajal? Smo lobirali tako pri slovenski kot pri madžarski Vladi za pridobitev denarja za te namene, ampak to nam ni uspelo. Zato smo se odločili tako, da bomo poskušali pridobiti evropska sredstva za ohranjanje svoje kulturne dediščine. Projekt je pa prinesel ogromno za Porabje. V okviru tega projekta je prišlo do obnove kulturnega doma na Gornjem Seniku, do oblikovanja Hiše kolarstva na Dolnjem Seniku, v Andovcih smo izoblikovali Hišo rokodelstva in prišlo tudi do odkupa bivšega župnišča na Gornjem Seniku, kjer je bila izoblikovana Spominska hiša Janoša Kūharja. Torej če gledamo našo stran projekta, smo imeli ogromno investicij. Seveda imeli smo tudi mehke vsebine, kot razne delavnice, prireditve, filmski festival, ampak mi smo v tej fazi gradili in obnavljali, zato ker nismo imeli primerne infrastrukture za to področje. Slovenski partnerji so pa dali vsebinski del projekta s prireditvami. Na koncu se je izkazala enota, da mehko vsebino iz Slovenije smo prinesli v naše domove, ki smo jih izoblikovali v Porabju.«

2. Po katerih vidikih ste sestavili cilje projekta, ki so bili izvedeni z vaše strani?

»Smo izbrali cilje glede na potrebe v Porabju živečih ljudi. Smo imeli večkrat brainstorminge, kjer je vsak povedal, kaj potrebuje, kaj bi želel narediti na področju kulture. Vse te ideje smo dali skupaj v en projekt. Vsi smo želeli nekaj investirati, ampak to ni bilo še dovolj za projekt, to smo morali vezati v »šopek« in podati en »lok« za konec. Tako smo vsi vedeli, da te dejavnosti bodo veliko prinesli za Porabje, za to pokrajino, za tukaj živeče ljudi in še tudi za tiste, ki se bodo v prihodnje obiskali to pokrajino.«

3. Katera dejavnost, ki jo ste izvedli v okviru projekta, je prinašala po vašem mnenju največ koristi za porabsko območje in zakaj?

»Poleg investicij, ki so seveda največji rezultat tega projekta, še dandanes omenjajo na primer filmske dneve, ki smo jih takrat organizirali. Takšna je tudi dejavnost, ki še vedno živi, na primer pohod med Budincev in Andovcev. Lahko tu omenimo tudi

delavnice, ki smo jih izvajali za otroke, za odrasle. Tam je tudi pesmarica, ki se še dandanes uporablja v porabskih cerkvah.«

4. Kateri cilj projekta je bil najbolj uspešen in je prikazal vidne, merljive rezultate za vašo organizacijo in Porabje?

»Seveda investicije, saj vsaka hiša še živi, v vsaki hiši še izvajajo prireditve, nobena ni prazna.«

5. Kateri dosežek projekta po vašem mnenju še vedno, po šestih letih od zaključka projekta, prinaša največ koristi tako za vas kot za Porabje?

»Nič ni bilo takega narejeno, ki ne bi imelo svoje koristi in še dandanes ne bi dejansko bilo v uporabi. Saj vsi dejavnosti so bili narejeni z namenom dolgotrajnosti.«

6. Ali v prihodnosti načrtujete izvedbo projektov, ki se osredotočajo na podobne cilje kot projekt »Sosed k sosedu«?

Naši sedanji projekti so usmerjeni na področje turizma v Porabju. Projekt Green Exercise, ki ga še izvajamo eno leto, je namenjen razvoju kolesarskega turizma. Kolesarski turizem ne govori le o kolesarjih ali o izgrajenju kolesarskih poti - za to žal nimamo možnosti-, ampak se bo uresničilo označevanje kolesarskih poti s pomočjo IT tehnologije in mobilnih aplikacij. Ko turist prihaja na naše območje, njegov cilj je, poleg kolesarjenja, da se spozna, kaj je na tej pokrajini. Zdaj, te mobilne aplikacije so narejene tako, da turistične atrakcije in turistične točke so označene, med njimi se pojavi Hiša rokodelstva, Küherjeva spominska hiša ali Hiša kolarstva. Torej vse, kar smo takrat naredili, je del naše današnje turistične ponudbe. To, da obstaja neka ponudba, še ni dovolj, to moraš prodati in promovirati, in prav na tem delamo v okviru tega projekta. Poleg tega, da turist napolni dušo, je pomembno tudi to, da napolni telo, v določenem primeru tudi kolo v primeru e-bike-ov. Prav zaradi tega je ta projekt sestavljen tako, da označene kolesarske poti so blizu turističnim atrakcijam. Imamo tudi razna izobraževanja vključena, poleg tega pa imamo izoblikovanih 9 zelenih parkov, kjer imajo prihajajoči kolesarji možnost razgibanja. Ti parki se nahajajo na območju Porabja in Prekmurja. Na več lokacijah imamo tudi polnilnice za e-bike, in imamo tudi počivališče.

Projekt »UPKAČ«

1. Zakaj se je vaša organizacija odločila za sodelovanje v projektu »UPKAČ«? Kakšna pričakovanja in motivacije ste imeli za pridružitve k temu projektu?

»Dejansko nismo bili le tisti, ki smo se priključili projektu »UPKAČ«, ampak smo bili tudi mi pobudniki projekta. Razlog za to je bil, da smo že takrat tri leta sodelovali s sadjarji v Porabju in smo jih peljali na razne lokacije, kjer so lahko videli primere

dobre prakse. Toda to njim je bilo preveč, ker oni sami dejansko niso mogli nič narediti v smer razvoja. Takrat smo dobili idejo, da bi bilo potrebno narediti nek projekt za razvoj sadjarstva. Ker se naša organizacija na kmetijski projekt ne more prijaviti, smo prepoznali, da naše območje del Narodnega parka Órség, čigar glavna naloga je trajnostni razvoj. Potem zato, ker je bila prioriteta programa čezmejnega sodelovanja Slovenija-Madžarska tudi zagotovitev trajnostnega razvoja, smo vidli možnost prav znotraj te prioritete za en projekt, ki govori že o sadjarstvu. Ta projekt je bil zahteva lokalcev, sadjarjev in se je ponujal kot priložnost za razvoj kmetijstva oziroma sadjarstva v Porabju. Ta projekt je sicer pomenil, da moramo iti v eno novo smer, na katerem predhodno toliko aktivno nismo delali, vendar z namenom, da se nekaj naredi na področju travniških sadovnjakov in tudi na področju predelave sadja. Ta situacija, in sicer zaraščanje ni samo problem Porabja, ampak tudi Goričkega. In če se soočamo na obmejnem območju z istimi problemi, potem je evropski projekt edina možna rešitev. Predvsem glede na to, ko državi Madžarska in Slovenija sicer namenjata nekaj denarja za razvoj slovenske narodnosti v Porabju, ampak bolj na področju kulture in izobraževanja. Vendar za investicije ni nikjer sredstev in prav zaradi tega takšne priložnosti so dobrodošli v naši skupnosti.«

2. Po katerih vidikih ste sestavili cilje projekta, ki so bili izvedeni z vaše strani?

»Glavni cilj projekta je bila ohranitev biodiverzitete obmejnega območja. To pomeni ohranitev okolja, oziroma habitatov in s tem pridobivanje marsičesa na področju ornitologije, naravovarstva ter varstva rastlin. To je izredno pomembno tudi za nas v Porabju, za Krajinski park Goričko in za Narodni park Órség pa še posebej. Oni delajo za ptice in rastline, mi pa delamo za ljudi. Za nas je bil prvotni cilj, da travniške sadovnjake ohranimo, jih obnovimo, lastnike angažiramo, da to delo po projektu opravijo oni sami. Vendar lastnika ne moreš angažirati, če on iz tega nima nič. Zato smo se odločali, da gremo en korak naprej in naredimo eno predelovalnico. Dejansko mi za njega ne moremo zagotoviti trga, kjer bo on prodal svojega sadja, ampak mu lahko ponujamo eno predelovalnico, kamor bo on prinesel svoja jabolka, naredi se sok, in to se bo on uporabil za svoje namene ali pa ga bo lažje prodal. Tako on že ima nekaj iz tega projekta: sok 100 %-no iz sadežev brez kemikalij, torej nekaj zdravega za popiti. Če pa ima velike količine tega soka, in ima tudi kupca, lahko se pride do prihodka s pomočjo tega projekta. Tako projekt pokriva hkrati dva cilja: pridobiti ljudi, ki obnovijo svoje sadovnjake in pridobiti prvega lokalnega produkta v obliki jabolčnega soka v Porabju. Seveda je pomembno tudi izobraževanje, zato smo imeli razne delavnice na temo rezi in obnovitve dreves, ampak končni cilj vsega, da se travniški sadovnjaki ohranijo.«

3. Katera dejavnost, ki jo ste izvedli v okviru projekta, je prinašala po vašem mnenju največ koristi za porabsko območje in zakaj?

»Dejavnosti projekta so tesno povezani in sestavijo en krog. Ne moreš imeti predelovalnice brez travniških sadovnjakov. Vendar en glavni rezultat tega projekta bi lahko bila tudi to, da se ta projekt izvedel na območju, kjer živi slovenska manjšina. Uporaba slovenskega jezika na vseh prireditvah, na vseh delavnicah in tudi čezmejnost projekta, da so te delavnice bile oglašene na obeh straneh meja, in so tudi udeleženci prihajali iz obeh držav. Torej poleg, da so se marsikaj naučili, so obnovili svoje sadovnjake, in so prišli do svojega lastnega soka, so deležniki uporabili tudi slovenski jezik.«

4. Kateri cilj projekta je bil najbolj uspešen in je prikazal vidne, merljive rezultate za vašo organizacijo in Porabje?

»V okviru projekta smo določili površino sadovnjakov, ki jo bomo obnovili. V projektu je bilo določenih 5 hektarjev, zato smo to morali doseči. Morali smo doseči še to, da v okviru delavnic bomo vsaj 20 lokalnih sadjarjev izobraževali. Tako imamo količino obnovljenih površin, število izobraženih sadjarjev, in drugi projektni rezultati ter mejniki, kot so strojni park za obnovo travniških sadovnjakov in zgrajena Hiša jabolk na Gornjem Seniku s predelovalnico za sadje. Največji pridobitek oziroma stranski produkt tega projekta je pa sama Vzorčna kmetija na Gornjem Seniku. Saj takrat, ko smo mi začeli z obnovo travniških sadovnjakov, smo mi začeli s košnjo, smo dobili prvič bale in smo se pogovarjali o tem, kaj pa bomo mi zdaj delali s krmo. Tako če takrat ne bi imeli projekta »UPKAČ«, mogoče zdaj ne bi imeli Vzorčne kmetije.«

»O merljivih gospodarskih rezultatih z naše strani ne moremo govoriti, saj smo neprofitna organizacija, torej s svoje dejavnosti mi dobička ne moremo imeti. Govorimo pa lahko o dobičku na drugi strani, in sicer na strani sadjarjev, ki po obnovitvi dreves in stisnjenja jabolčnega soka lahko pridejo do denarnega dobička. Naš glavni cilj je to, da pokrijemo svoje stroške, kot zaposleni, voda, elektrika. Dolgoročno pa moramo gledati na to, da je naša glavna naloga angažiranje lokalcev in da oni s svojim produktom pridejo na trg.«

5. Kateri dosežek projekta po vašem mnenju še vedno, po štirih letih od zaključka projekta, prinaša največ koristi tako za vas kot za Porabje?

»Predelovalnica še vedno obratuje, stranke ima še več ter v Porabju se travniški sadovnjaki še naprej obnavljajo. Torej dejansko nič drugega ne potrebuješ kot dobrega primera in videti to: če sosed dela, in to mu uspe, potem mogoče tudi mi bo uspelo. V današnjem času, pa še posebej, ko dobiva zdrava prehrana še več pomena, je povpraševanje po naravnih sokih postane vedno večji.«

6. Kako ocenjujete uspešnost tega projekta? Katere pomanjkljivosti projekta mogoče že vidite zdaj, šest leta pozneje? Kakšne možne izboljšave bi lahko izvedli?

»Tokrat ni bilo možno več razvijati in tudi danes ne bi mogli, saj sredstva za projektne dejavnosti so bila omejena. Je pa projekt primeren za nadgradnjo, da se na podlagi tega sestavijo novi projekti in se pridobi nekaj novega za Porabje. Torej je zdaj neka niša na primer pri tem, da stranke bi radi predelovali sok iz grozdja, ampak mi za to nimamo strojnega parka, torej bi lahko razvijali prav to. Druga niša pa ponujanje pomoči lokalcem, da potem, ko oni pridejo do lastnega produkta, naj se oni registrijajo in dejansko ta njihov produkt pride uradno na trg v prodajo.«

7. Ali načrtujete v prihodnosti izvedbo projektov, ki se osredotočajo na podobne cilje kot projekt »UPKAČ«?

»Nadgradnja tega projekta je projekt ETHOS LAND, ki se bo začel s 1. julijem 2018. Izvajal se bo v partnerstvu 7 partnerjev, govori se pa o etičnem turizmu. Kaj je to? Etični turizem govori o načelu nul kilometra. To pomeni, da turist ki prihaja v našo pokrajino, ima možnost kupiti lokalne izdelke, bivati pri lokalnemu ponudniku turističnih storitev in koristiti lokalne storitve, ki jih ponujajo lokalni turistični ponudniki. Torej razvijati turizem v določeni pokrajini tako, da iz tega imajo prav lokalci največ. Tako denar turista ostane v tej regiji. Del projekta ETHOS LAND je tudi to, da zaposlimo človeka, ki bo pomagal lokalcem pri registriranju svojih dejavnosti, pri knjiženju in pri administraciji delovanja. Tako lahko dosežemo cilj projekta, ki je v našem primeru vsaj 10 registriranih lokalnih produktov.«

Priloga 3: Zapis vprašanj za izvedbo strukturiranega skupinskega intervjuja z deležniki projektnih aktivnosti v okviru projekta »Sosed k sosеду«.

1. Naslednje dejavnosti so bile izvedene v okviru projekta »Sosed k sosеду« v Porabju s strani RASK:
 - gradnja Hiše rokodelstva v Andovcih in izoblikovanje kulturnega prostora za razstave in delavnice,
 - soorganizacije potujoče razstave na Gornjem Seniku in stalna razstava v Andovcih o kulturni dediščini in tradicionalnih običajih ter obrtih v Porabju,
 - ponatis knjige Slovenska slovnica (F. Mukič),
 - produkcija filma o lončarstvu v Porabju,
 - prevod muzejske zbirke »Življenje ob železni zavesi« v Števanovcih,
 - skupna izdaja vodiča po starih in novih kulturnih spomenikih Porabja in Goričkega,
 - delavnice za ohranjanje jezika, izročila, običajev, kulinarike in tradicionalnega rokodelstva v Porabju,
 - lončarski tabor v Andovcih.

Pri izvedbi katerih dejavnosti ste sami sodelovali?

2. Prosim, če lahko govorite o vaših izkušnjah glede tega projekta. Kako ustrezno so bile te dejavnosti določene? Kaj mislite o izvedbi določenih dejavnosti?
3. Katere dejavnosti so po vašem mnenju prinašale največ koristi Porabju z vidika razvoja območja, kulture, ekonomskega stanja ali turizma?
4. Katera dejavnost, izvedena v projektu, po vašem mnenju trenutno še prinaša korist za Porabje?
5. Kakšne pomanjkljivosti izvedbe projektnih dejavnosti ste mogoče opazili?
6. Katere projektne dejavnosti bi bilo možno še dlje razvijati?
7. Kaj mislite, ali bi podoben projekt še lahko bil uspešen v Porabju? Če ja, zakaj? Če ne, zakaj?
8. Ali bi predlagali kakšne razvojne možnosti, katerim bi lahko sledila RASK pri načrtovanju bodočih evropskih projektov?

Priloga 4: Zapis vprašanj za izvedbo strukturiranega skupinskega intervjuja z deležniki projektne aktivnosti v okviru projekta »UPKAČ«.

1. Naslednje dejavnosti so bile izvedene v okviru projekta »UPKAČ« v Porabju s strani RASK:

- obnavljanje travniških sadovnjakov v Porabju,
- delavnice na temo obnovitve dreves in rez,
- izoblikovanje predelovalnice sadja na Gornjem Seniku – Hiša jabolk,
- delavnice na temo predelave sadja v sok, kis in marmelado,
- Festival jabolk,
- razvijanje strojnega parka Razvojne agencije Slovenska krajina.

Pri izvedbi katerih omenjenih dejavnosti ste sodelovali sami?

2. Prosim, če lahko govorite o vaših izkušnjah glede tega projekta. Kako ustrezno so bile te dejavnosti določene? Kaj mislite o izvedbi določenih dejavnosti?
3. Katere dejavnosti so po vašem mnenju prinašale največ koristi Porabju z vidika razvoja območja, kulture, ekonomskega stanja ali turizma?
4. Katera dejavnost, izvedena v projektu, po vašem mnenju trenutno še prinaša korist za Porabje?
5. Kakšne pomanjkljivosti izvedbe projektne dejavnosti ste mogoče opazili?
6. Katere projektne dejavnosti bi bilo možno še dlje razvijati?
7. Kaj mislite, ali bi podoben projekt še lahko bil uspešen v Porabju? Če ja, zakaj? Če ne, zakaj?
8. Ali bi predlagali kakšne razvojne možnosti, katerim bi se lahko sledila RASK pri načrtovanju bodočih evropskih projektov?

Priloga 5: Prepis skupinskega intervjuja z deležniki projektov »Sosed k sosеду« in »UPKAČ« (15. junij, 2018).

Projekt »Sosed k sosеду«

1. Naslednje dejavnosti so bile izvedene v okviru projekta »Sosed k sosеду« v Porabju s strani RASK:
 - gradnja Hiše rokodelstva v Andovcih in izoblikovanje kulturnega prostora za razstave in delavnice,
 - soorganizacije potujoče razstave na Gornjem Seniku in stalna razstava v Andovcih o kulturni dediščini in tradicionalnih običajih ter obrtih v Porabju,
 - ponatis knjige Slovenska slovnica (F. Mukič),
 - produkcija filma o lončarstvu v Porabju,
 - prevod muzejske zbirke »Življenje ob železni zavesi« v Števanovcih,
 - skupna izdaja vodiča po starih in novih kulturnih spomenikih Porabja in Goričkega,
 - delavnice za ohranjanje jezika, izročila, običajev, kulinarike in tradicionalnega rokodelstva v Porabju,
 - lončarski tabor v Andovcih.

Pri izvedbi katerih omenjenih dejavnosti ste samo sodelovali?

I1: »Seveda sem večkrat obiskal Hišo rokodelstva v Andovcih, mi je znana tudi tamkajšnja muzejska zbirka ter prevod muzejske zbirke v Števanovcih in mi je znan tudi izdani vodič o kulturnih spomenikih Porabja in Goričkega.«

I2: »Sem sodeloval pri izgradnji Hiše rokodelstva in pripravi muzejske zbirke tam, prav tako poznam prevod muzejske zbirke v Števanovcih. Sem se udeležil delavnic, predvsem v Hiši rokodelstva v Andovcih in sodeloval sem pri lončarskem taboru.«

2. Prosim, če lahko govorite o vaših izkušnjah glede tega projekta. Kako ustrezno so bile te dejavnosti določene? Kaj mislite o izvedbi določenih dejavnosti?

I2: »Tradicije in kultura porabskega in goričkega območja so skoraj enake. Zato je bilo dobro, da se lahko ljudje iz obeh strani meje skupaj sodelovali na delavnicah. Izoblikovanje Hiše rokodelstva pa je koristno, ker je ponujalo mesto, kjer se lahko ljudje srečujejo. Ti dejavnosti za ohranjanje jezika, običajev so še vedno zelo aktualne. Veliko mladih se je sodelovalo na delavnicah, zato je bilo možnost predaje teh tradicij mlajšim generacijam.

I1: »Bilo je veliko delavnic, kjer so bili predstavljene ljudske obrti. Poznam nekaj mladih, ki so se zaradi teh delavnic začeli ukvarjati s temi obrtmi in še vedno nadaljujejo ta dejavnost ter mogoče v prihodnosti lahko imajo prihodek iz tega. Zelo pomembno je bilo ponatis knjige Slovenska slovnica, saj je veliko povpraševanje v

današnjem času tudi po tej knjigi. Smo majhen narod, to pomeni posebnost. Zato te knjige ne uporabljajo le Slovenci, ampak je veliko povpraševanja po tej s strani večinskega naroda. Zelo veliko koristi je lahko prinesla izdana brošura o kulturnih spomenikih, ker preko tega se lahko nas bolje spoznajo. Zaradi tega so potrebni reklamni materiali.«

3. Katere dejavnosti so po vašem mnenju prinašale največ koristi Porabju z vidika razvoja območja, kulture, ekonomskega stanja ali turizma?

I2: »Ena od glavnih koristi tega in drugega projekta je bila, da se je začelo razmišljati v Porabju, o slovenskem Porabju. Pred tem so vsi predstavniki vasi, občin razmišljali o svoji vasi. Ti so bili prvi tisti projekti, ki so razmišljali o celotnem Porabju in so imeli funkcijo mreženja med porabskimi ljudmi.

I1: »Izvedene delavnice so združile ljudi iz vseh vasi Porabja in z Goriškega, ter povezovala več generacij.«

»Poleg tega so se ljudje začeli bolj ceniti tisto, kar imamo v Porabju.«

4. Kakšne pomanjkljivosti izvedbe projektnih dejavnosti ste mogoče opazili?

I1: »Kot pomanjkljivost projekta lahko omenim, da še vedno nismo dosegli tega, da bi se dejavnosti udeležilo več ljudi. Je vedno isti krog ljudi, ki se udeležuje vseh prireditev, vendar bi lahko poskušali doseči še več ljudi.«

I2: »Je zelo dobro, da preko teh delavnic je bilo izdelanih zelo veliko produktov ljudske obrti, ampak še vedno ni možnosti, da bi ljudje iz tega pridobili nek prihodek. Torej bi mogoče ponujanje možnosti za prodajo teh produktov lahko bilo cilj naslednjih projektov.«

5. Kaj mislite, ali bi podoben projekt še lahko bil uspešen v Porabju? Če ja, zakaj? Če ne, zakaj?

I2: »Ja, po mojem bi lahko, vendar bi bilo treba ciljati na to, da se najde tista platforma, kjer bi rezultati dejavnosti, kot npr. ljudske obrti, lahko prišli na trg. Ker če človek, ki se ukvarja s takšno dejavnostjo in je zelo dober pri tem, ne vidi nobene finančne koristi iz tega, potem se s časom mogoče bo nehala s to dejavnostjo. Vse dejavnosti, ki so povezane s kulturo, z ljudskimi obrtmi, zahtevajo zelo veliko časa, ki v današnjem življenju ni. Če pa človek ima neko finančno korist iz tega, mogoče bo vzela čas za to.«

I1: »Jaz upam, da te projektne dejavnosti, ko imaš ustrezen prostor se srečati in izvesti te dejavnosti, in imaš tiste ljudi, ki lahko svoja znanja predajo, bodo uspešne. Nekako bi bilo potrebno potegniti še več mladih. Vendar upam tudi to, da najmlajše generacije, ki se odraščajo tako, da poznajo te dejavnosti, aktivno sodelujejo pri teh, bodo te

dejavnosti nadaljevali in bodo imeli en drugačen zgled na kulturo in obrti kot sedanje generacije.«

Projekt »UPKAČ«

1. Naslednje dejavnosti so bile izvedene v okviru projekta »UPKAČ« v Porabju s strani RASK:

- obnavljanje travniških sadovnjakov v Porabju,
- delavnice na temo obnovitve dreves in rez,
- izoblikovanje predelovalnice sadja na Gornjem Seniku – Hiša jabolk,
- delavnice na temo predelave sadja v sok, kis in marmelado,
- Festival jabolk,
- razvijanje strojnega parka Razvojnne agencije Slovenska krajina.

Pri izvedbi katerih omenjenih dejavnosti ste sami sodelovali?

I2: »Sodeloval sem pri delavnicah, sem bil prisoten pri prvem stisnjenju jabolčnega soka v Hiši jabolk in na Festivalu Jabolk.«

I1: »Sem bil prisoten na vseh Festivalih Jabolk, bil sem tudi v Hiši Jabolk pri predstavitvi stisnjenja jabolčnega soka in na delavnicah.«

I3: »Sodeloval sem pri vsaki projektni dejavnosti.«

2. Prosim, če lahko govorite o vaših izkušnjah glede tega projekta. Kako ustrezno so bile te dejavnosti določene? Kaj mislite o izvedbi določenih dejavnosti?

I2: »Po mojem cel projekt in njegove dejavnosti so bili zelo nujni za Porabje, ker je bilo povpraševanje po njih. Vemo, da so v Porabju imeli travniški sadovnjaki veliko tradicijo. Starejše generacije so še negovale te sadovnjake, ampak potem je prišla tista generacija, ki se je nehala ukvarjati s kmetijstvom, tako ti sadovnjaki so bili nekako pozabljeni. Drevesa so izsušila, so se pokvarila, le na nekaj mestih ostalo nekaj dreves. Iz ene strani ta projekt je rešila tista stara drevesa, ki jih je bilo še mogoče rešiti, na drugi strani pa so bili posajeni novi sadovnjaki.

I1: »Kot dopolnilo, jaz bi rekla, da so lokalci pridobili tudi nekega usposabljanja, kako skrbeti za te sadovnjake. Jaz tako vidim, da lokalci bolj strokovno negujejo ta drevesa. Do zdaj ti manjši travniški sadovnjaki so bili zanemarjeni tudi zato, ker lastniki niso imeli zadostnega znanja o skrbi le-teh.«

I3: »Jaz tudi menim, da je ta projekt bil zelo nujen predvsem iz tistega vidika, da naša območja so bila zelo zaraščena in so bili v slabem stanju. Od začetka projekta so znatne spremembe prej zaraščениh površin, lahko rečemo, da na primer na Gornjem Seniku vsaj četrt takih površin je očiščenih.«

I2: »Zdaj je vedno večje povpraševanje po domačega sadja, ki ne vsebujejo kemikalij. Pred nekaj let še ni bilo toliko povprešavanja po teh, zdaj ko je, potem se ljudje spet želijo s tem ukvarjati. Včasih ljudje so stisnili svoj sok doma, ki je kar zakomplicirano. Zdaj s tem ni več problema, saj je možnost predelovanja v Hiši jabolk na Gornjem Seniku.«

I3: »Tudi investicije, ki so bile izvedene v okviru projekta, so bile nujne. Hiša jabolk je dobro izkoriščena, je odprta za vrsto dejavnosti lokalcev od delavnic do raznih prireditev. Torej ponuja tudi mesto za srečanje ljudi.«

I1: »Nekaj glede delavnic, ki so v Hiši jabolk na Gornjem Seniku. Meni je všeč, da je veliko otrok na teh delavnicah, da se začne neka pozitivna vzgoja glede tega. Ko bodo ti otroci odrasli, oni se bodo že bolj zavestno ukvarjali s tem in bodo lahko dosegli več rezultatov na tem področju.«

I2: »Glede prireditev. Ni veliko možnosti za združenje v današnjem času, ampak npr. Festival jabolk je podal možnost za srečanje. Poleg tega to je tudi dobra reklama za prizorišče, za podjetje in za Porabje. Vendar poleg jabolčnega soka kot produkta je še en pomemben rezultat tega dejanja. Okolje, kjer ti imaš te sadovnjake, postane lepši. Kosiš travo, ohranjaš področje v redu, ki je drugače velik problem v Porabju. Zelo veliko je zaraščenih njiv in področij še vedno.«

I1: »To dejanje je primer dobre prakse za lokalce.«

3. Katere dejavnosti so po vašem mnenju prinašale največ koristi Porabju z vidika razvoja območja, kulture, ekonomskega stanja ali turizma?

I2: »Po mojem je največja korist projekta bila sprememba percepcije lokalcev. Zdaj vidim tako, da so se znatno manjšala v Porabju zaraščena območja, se z njim ukvarja.«

I3: »Se strinjam s to trditvijo. So vidni rezultati negovanja prej zaraščenih površin, obnove travniških sadovnjakov.«

I1: »Ljudje so postali zahtevnejši, se bolje pazijo na njihovo okolje. In je tudi nek dobiček iz tega v obliki soka, zakaj se spleča ukvarjati s temi področji.«

I2: »Zdaj se vidijo ti sadovnjaki kot vrednost. Pred tem so se kupila jabolka v trgovini, ker je bilo tam cenejši, kot se ukvarjati z jablanami. Zdaj drevo pomeni večje vrednost kot prej.«

4. Katera dejavnost, izvedena v projektu, po vašem mnenju trenutno še prinaša korist za Porabje?

I2: »Včasih so jabolka bila velik prihodek za tukaj živečih ljudi, ker so jih prodali v mestu. Zdaj so sadovnjaki bolj cenjeni, oblikujejo pokrajino. In za ljudi je vedno več pomembno, da se lahko zdrave sadje pojejo.«

I3: »Zelo veliko koristi prinaša še danes predelovalnica sadja, ki je po mojem maksimalno izkoriščena. Pred tem porabski ljudje niso imeli možnosti v naši regiji predelovati jabolčnega soka iz svojih sadij.«

5. Kakšne pomanjkljivosti izvedbe projektnih dejavnosti ste mogoče opazili?

I1: »Kot smo rekli, to je nek primer dobre prakse. Še več ljudi se bi ukvarjalo s tem, vendar nima finančnih možnosti za to. Zakaj ne morejo porabski ljudje bolje izkoriščati možnosti, ki ima RASK glede strojnega parka? Seveda, RASK neguje svoje sadovnjake, ampak zakaj ne bi lahko ti strojni park dali v najem? Da bi se s tem olajšali delo lokalcev.

I3: »Ja, tudi po mojem bi lahko razvijali še naprej strojni park, saj po mojem mnenju to še zelo potrebno. Tudi glede na to, da na eni strani je bilo investirano v strojni park, vendar na drugi strani dodatna orodja tega stroja niso tako kvalitetni in že danes, po nekaj letih so problemi z njimi. Območje, ki ga bi bilo treba obdelati je preveliko. Torej bi bil potreben še en nov traktor za vsa kmetijska dela. Za to sicer bi bilo potrebno tudi več človeškega kapitala.

I2: »Mogoče bi bilo boljše to dejavnost bolje segmentirati na ravni naselij. Ali zagotavljati možnost najema specifičnih žag za rez dreves.«

»Potrebno bi bilo tudi to, da se nekako prodaja jabolk in sadij organizira. Saj tisti ljudje, ki imajo sadje za prodati, ne morejo ga prodati, niso našli trga za prodajo. Zato bi mogoče bilo dobro ustanoviti neko zagovorništvo oziroma predstavništvo, ki bi lahko organiziralo skupno prodajo teh produktov.«

I1: »Važna bi bila tudi zagotovitev pomoči ljudem, da uradno lahko prodajajo svoje produkte. Podajati jim informacije, kakšni uradni postopki so nujni za to.«

6. Kaj mislite, ali bi podoben projekt še lahko bil uspešen v Porabju? Če ja, zakaj? Če ne, zakaj?

I1: »Vsi pogoji, ki jih je izkoriščal projekt, so obstajali, se le ljudje več niso ukvarjali s tem. Ni bilo možnosti za izkoriščanje le-teh, ni bila predelovalnica sadja. Projekt in RASK zdaj te lahko zagotavlja ljudem. Postopki predelave sadja so poenostavljeni, dobiš strokovno pomoč in se ljudje tudi postanejo zahtevnejši.«

I2: »V današnjem času ni enostavno angažirati ljudi, ker je zelo velika brezbriznost v današnjem svetu. Tako ne vem, kako jim je uspelo angažirati ljudi za te dejavnosti. To ni odvisno od izvajalcev, oni so naredili vse, ampak mogoče z več ljudmi bi lahko

izvedli še več. Ampak po mojem projekt je uspelo, ker se da videti spremembo na območju.«

I3: »Po mojem projekt je maksimalno dosegel svoj cilj. Glede na majhno površino porabskega območja tudi ena predelovalnica sadja je dovolj, saj potem ta lahko obratuje zelo učinkovito.

7. Ali bi predlagali kakšne razvojne možnosti, katerim bi lahko sledila RASK pri načrtovanju bodočih evropskih projektov?

I1: »Jaz bi ciljala na arhitekturo v Porabju, ki se mi zdi zanemarjena, vendar bi še jo lahko rešili.«

I2: »S tem je povezan tudi to, da zelo veliko turistov obiskuje Porabje, ampak večina prespi v Őrség-u. Vse denar in prihodek ostane tam, kljub temu, da se uživajo porabsko okolje. Turisti potujejo skozi Porabje, ker ni dovolj prenočitvenih kapacitet. Torej bi bile potrebne investicije v stare hiše, ki bi lahko bile preoblikovane v prenočišča. Domači porabski ljudje nimajo toliko podjetniškega duha tega izvesti sami.«

I3: »Če bi bilo možno izoblikovanje recimo prenočišč na območju Porabja, to bi tudi povečala zaposlitvene možnosti lokalcev.«

I1: »Primanjkuje v Porabju en turistični center ali vsaj nek podjetnik, ki se ukvarja s turističnimi storitvami, ki bi združil turizem celega porabskega območja. Naše vrednosti še vedno niso tako promovirani ali oglašeni, da bi turisti ostali na našem območju dlje časa.«

I2: »Imamo vse možnosti, vendar nimamo razvitega tistega načina, preko katere to lahko predstavljamo in ponujamo. Potrebna bi bila turistična brošura, ki govori le o Porabju, jo predstavi celovito. Turizem pri nas je še v povojih.«

I1: »Poleg turizma jaz tako vidim, da na področju kulture v Porabju nimamo strokovnjakov. Brez strokovnjakov težko ohraniš plesno, glasbeno kulturo območja, saj ni oseb, ki bi to predal mlajšim generacijam na strokovnem nivoju.«

I3: »Po mojem so slabo izkoriščene možnosti, ki jih ponuja Tromeja v Porabju. Imamo še eno posebnost na območju, ki sploh ni promovirano, ni bilo razvijano s turističnega vidika. Bi lahko izoblikovali zabavni ali adrenalinski park, vendar so omejitve glede tega in drugih večjih razvojnih projektov tudi s strani Narodnega parka Őrség. Te omejitve bi bilo potrebno tudi oblažiti.«